ACCADEMIA DI MEDICINA DI TORINO

OBSERVATIONES MEDICINALES DE FEBRIBUS INTERMITTENTIBUS ET QUA RATIONE EISDEM MEDENDUM SIT.

OPUS

QUOD SCIENTIARUM, ARTIUM ATQUE LITTERARUM ACADEMIA DIVIONENSIS PRAEMIO CORONAVIT,
Die 11. Augusti 1782.

AUCTORE

CAROLO STRACK M. D.

ET IN UNIVERSITATE MOGUNTINA PRAXEOS MEDIC. ET COL. CLINICI PROFESSORE P. O. EMINENTISS. AC CELSISS. PRINCIPIS ELECTORIS MOGUNTINI CONSILIARIO AULICO, ELECTOR. UTILIUM SCIENT. ACAD. ERFORD. REGIAE SOCIET. MED. PARISIENSIS, SOCIET. ACAD. GIESEN. SOCIO.

Editio secunda Italica iuxta Offenbachianam

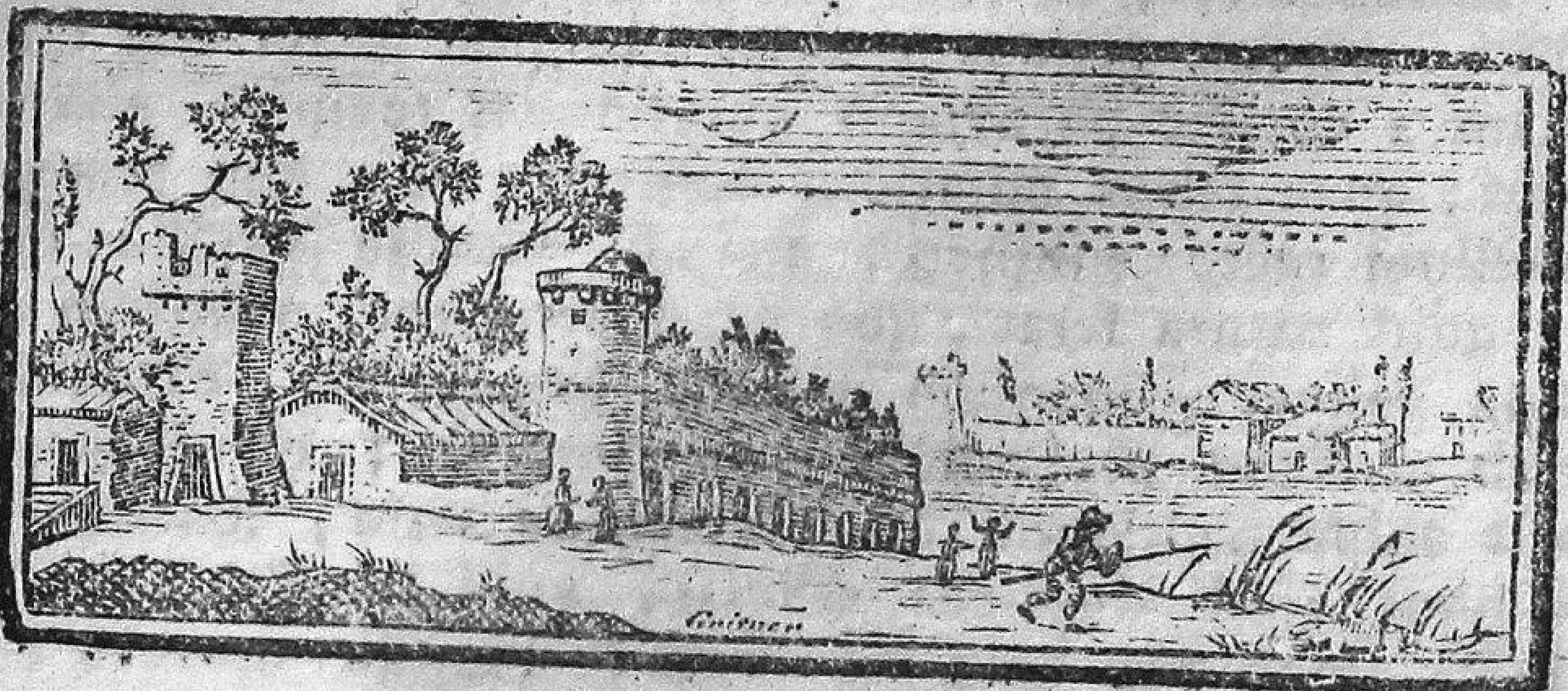
TICINI MDCCXCII.

Apud Balthassarem Comini.
Praesidib. Rei litter. permittentibus.

E III 18

Quae profuerunt, ob rectum usum profuerunt; quae vero nocuerunt, ob id, quod non recte usurpata sunt, nocuerunt.

HIPP. DE ARTE N. 7.

EPISTOLA

AD

SCIENTIARUM, ARTIUM, ATQUE LITTERARUM ACADEMIAM, QUAE DIVIONI EST.

Vultis, Viri illustrissimi, ut Medici febrium intermittentium indolem atque genium curatius, quam hucusque assuevere, distinguant, explicent, atque exponant; simul et certa signa indicent, per quae tuto nosse liceat, intra quod morbi stadium febrifuga medicamenta recte adhiberi aegrisque tuto offerri possint *).

In cuius quidem argumenti pervestigatione tanto magis omnis industria necessaria est, quanto plus in febrium intermittentium curatione neglecta omnis fere observatio est. A quo enim tempore cortex peruvianus tanquam certum atque expertum auxilium invaluit, plurimi medicorum hoc contenti sine consideratione et temta rationali demicina omnem imposterum febrim intermittentem eodem, tamquam Herculis clava, percutere volebant.

*) *Determiner avec plus de précision qu'on l'a fait jusqu'a présent, les caracteres des fievres intermittentes, et d'indiquer, par des signes non equivoques, les circonstances dans les quelles les febrifuges peuvent otre employes avec avantage et sans danger pour les malades.*

Nihilominus, ut recte monetis, aegrorum salutis plurimum interest, rationem nosse, propter quam alia febris nullam a cortice peruviano curationem recipiat, alia admittat; quae febris curationi oportuna sit; quo tempore remedium recte adhiberi; quando naturae auxilio opus sit; quid natura ferat, quo ea opprimatur; quantum medicina polleat, quantum naturae beneficium, et quomodo ab utrisque praesidium petendum sit; quod malum febris culpa contigerit, quod materiae vitio; febrium accessiones quid duplices efficiat, quid simplices easdem reddat, atque hoc quid significet; quando movere conveniat; quorsum arte ducere oporteat; quo casu expectare praestet; qualis crisis pro perfecta haberi, qualis pro imperfecta debeat; quae industria maturari queat, quae negligentia retardetur; et quomodo eadem nunc ocius nunc serius ipsum eundemque morbum similiter finire possit; quae crisis febris solum, quae materiae tantum sit; denique quis exitus falsam criseos larvam ostendat?

Haec cum multa atque varia itemque momentosa sint, rectius facturum me esse existimo, si in his, ut veteres olim medici cortice orbi, modesta contemplatione naturam ante sequar, quam sine tali attentione specificum remedium diverso isti morbo oppono.

In qua quidem studii parte an rectius aliquid allaturus sim, nec satis scio, nec si sciam, dicere ausim: tamen pro virili parte et me ipsum consuluisse iuvabit, et gestas res perscripsisse, quas experientia in ipsis febrium intermittentium curationibus sub nostro coelo saepe docuit me.

Atque hoc est, quod, nisi me fallat opinio, quaeritis. Valete.

OBSERVATIONUM MEDICINALIUM DE FEBRIBUS INTERMITTENTIBUS LIBER I.

CAPUT I.

Quae febris intermittens, et quotuplex ea sit.

Vulgaris morbus febris intermittens est; haecque, etsi eam periculo vacare et vulgus et multi medici sibi persuadeant, nihilominus ipsa nonnunquam exitio est: sive ea per se talis existat, sive quod alius quidam malus affectus eidem intervenerit, sive quod aliquam labem, quam ipsa induxit, corpori reliquit.

Intermittens appellatur, quoniam certos inter circuitus requiem relinquit, inde quotidiana, quae quotidie accedit: tertiana, quae unum diem perstat integrum, tertio redit: ubi vero finita febre biduum integrum est, et quarto die revertitur, febris quartana appellatur. Insultus, quo febris prehendit, παροξυσμὸς, latinis *Accessio* nominatur. Spatium, quod febris ab initio accessionis ad eius exitum usque implet, περὶοδος, latinis *circuitus* appellatur. Requies vero, quae media inter accessiones patet, ἀπυρεξία, quasi aeger tum absque igne es-

set, *intermissio* latinis audit. Similitudo autem atque ordo circuituum *Typi* nomine venit, propterea quod circuitui circuitus veluti Typus Typo similis est.

Nonnunquam duae tales febres concurrunt; tumque febris duplex appellatur: quotidiana duplex, quae quotidie bis accedit: tertiana duplex, quae quotidie unam ex accessionibus habet: quartana duplex, ubi intra biduum duae accessiones sequuntur, tertio die intermittunt, neque altera priori, sed tertia primae, et quarta secundae similis est. Quare dubito quin recte dixerint, qui quotidianam ex duplici tertiana esse statuunt; duasque tantum febres intermittentes haberi volunt; alteram tertianam, alteram quartanam.

Febres quoque interdum longiore circuitu redire HIPPOCRATES scripsit, sic, ut sint *quintanae*, *septimanae*, *nonanae* a) exque his *septimanam longam esse, verum non lethalem: nonanam adhuc longiorem et lethalem: tertianam exactam cito iudicari, et non esse lethalem: quintanam pessimam omnium esse.* b) Talem nullam nisi quintanam obscuram vidit GALENUS c), septimanam exquisitam BOERHAAVE d), aliquoties WERLHOF e) quintanas, semel septimanam, octanas frequentius, sex paroxysmos nonanae sive novenariae exquisitos.

AEGROTUS I. Anno 1764. a mense Martio in Iunium usque mulier 50. annorum febre intermittente octana laborabat; quae in principio inordinate quidem, modo die solis, modo die lunae, modo die martis, accesserat, postea vero in certum diem Mercurii scilicet, certamque horam statuit se.

Incepit namque hora quarta matutina vehemens frigus, quod somnum protinus pepulit, et aliquot horas continuavit, nonnunquam cum vomitu. Finito frigore ortus magnus calor est, qui diem Mercurii proximamque noctem, et aliquam diei Iovis partem implevit; intra istum calorem profundus somnus, ex quo aegra non facile expergefieri poterat, prehendit: secutus multus sudor acidus atque foetens est, requies post, ad alterum usque Mercurii diem.

a) *De Morb. popul. Lib. I. Sect. III.*
b) *Ibidem.*
c) *Comment. III. Lib I epidem.*
d) *De cogn. et curan. morb. aph. 746.*
e) *Obser. de febrib. Sect. VI. §. 4.*

Mediis inter accessiones diebus aegra faciem luridam, os amarum, atque ciborum fastidium habuit, perinde ac iuxta febrim sive tertianam quartanamve. At quo magis in liberaliori intermissionis spatio versus proximam accessionem pervenit, eo iterum magis cibos desideravit.

Atque tales quidem ordinatas accessiones quinque ante habuit, quam assumta corticis peruviani uncia febrim excussit.

Alii ita latius patentes tales febres ab una ex superioribus, (ceu tertiana quartanave) siquidem media alique earum accessio defecit, deducere volebant.

Frequens febris quartana est, frequentior quotidiana, omnium frequentissima tertiana, maximeque autumno post fervidam aestatis tempestatem.

Nonnunquam etiam febres confunduntur, sic ut neque tempora notari neque spatia possint, sed ut coeperunt, continuant: de his paulo magis infra fusius dicam.

Distinguuntur quoque febres pro anni temporibus, obque id vernales, quae Vere; autumnales, quae Autumno accedunt, appellantur. Has inter faciles vernales sunt, difficiles vero autumnales. *Aestivae quartanae plerumque sunt breves; autumnales vero longae, et maxime, quae ad hyemem pertingunt.* a)

Alii quemadmodum HIPPOCRATES b) unicuique hominum aetati, ceu iuvenili ceu senili, privatam suam febris speciem adiudicarunt. *Quemadmodum autem iunioribus triginta annis abscessus fiunt, ita quartanae magis his, qui triginta sunt annorum et senioribus.* Ego non sic, sed contra esse omnes febrium species similiter cuivis hominum aetati satis communes.

Denique febres ipsas ita inter se discrepare, ut, cum prehendunt, cuius generis sint, protinus a prima accessione nosci possit, veteres medici statuerunt. In cuius res notitia praeprimis celebrem se esse GALENUS c) gloriatus est, hasque notas indicavit d): nempe si mite frigus sit, et brevis exiguusque sequatur calor, febrim quotidianam fore, tertianam vero, si magnus calor exar-

a) *HIPP. Lib. Aph. Sect. II. aph. 25.*
b) *Lib. Praen. §. 24.*
c) *De crisib. Lib. II. Cap. 4.*
d) *Meth. med. ad Glaucon. Lib. I. cap. 7. item de crisib Lib. II. cap. 5.*

descat; quartanam autem, ubi cum magno frigore acceſsio incipit, et vehementem longumque calorem trahit. Illud autem perpetuum non est: siquidem cum vix aliqua febris sola existat, sed saepe cum alio atque alio corporis affectu conveniat, potest ea ita mutari, ut in principio certi tale nihil significet; minimeque in morbis inter se differentibus, si conveniant, perpetuus esse praecepti locus potest.

Verisimile est, istos quidem medicos ideo talia posuisse, quoniam sibi persuadebant, quasi febris quotidiana excitata a Pituita, tertiana a Bile, a Melancholia quartana esset, obque id a diversis istis humoribus, prout alius atque alius vitiatur, alias atque alias febrium notas deducere voluisse; sic ut alterius humoris vitium sequi magnus calor debeat, alterius parvus: alter leve, alter acre frigus excitare, longave aut brevis esse accessio debeat.

In his vero certius aliquid statui posse existimo, si febris ipsa simplex est, neque aliud quodpiam vitium eidem intervenit, maximeque ex anni tempestate; atque ubi popularis aliqua febris est, quae similiter ac multos alios ante homines occupavit, deinde aliquem prehendit. *Aestate et tertianae plurimae et quartanae a). Autumno autem et febres quartanae et erroneae b).*

Etsi levis et sine noxa error esset, eum suo vaticinio falli, quem tutum auxilium non deficit: siquidem in universum omnibus febribus intermittentibus cortex peruvianus similiter mederi potest. Quo auxilio, quoniam febres promptius excutimus, utique talia non videmus, qualia antiquiores olim medici expectando, et ob auxilii defectum demissi observarunt: neque nobis quemadmodum illis quartana febris scandalo est.

CAPUT II.

Quae sint febrium intermittentium causae.

Inter multas atque diversas, saepe etiam miras febrium intermittentium causas, quas diversi authores recivarunt, praeprimis diaetae vitia, vigiliae pertinaces,

a) *HIPP. lib. Aph. Sect. III. Aph. 21.*
b) *Ibidem aph. 22.*

lucubrationes nocturnae, mordaces curae, terror magnus, continuus moeror, et immodica ira numerantur; impura item colluvies, quae in imo ventre convenit; nonnunquam etiam ea, quae post longos morbos illuc deposita est, plurimaeque similes aliae; quas hic relegere, et nimis longum, nec satis utile foret: adeo ut nullum fere vitii genus sit, quod febris intermittens non sequi, aut eidem adiungere se non possit.

Vane etiam rationem quaerebant, propter quam alia febris quotidie, alia tertio die, altera quarto prehendat; cur certis ipsae horis accedant; quid coniungat, quid discernat, quid duplices easdem efficiat; ob quam causam, si duplices febres sint, harum quaeque privatum suum circuitum absolvat, nec quicquam in unum commune curriculum confundantur.

Haec etsi incomprehensibilia hucusque visa fuerint; nihilominus quoniam ea ad curandi rationem multum conferunt, operae pretium facturum me existimo, si ista paulo scrupulosius pervestigavero.

Atque in tali quidem pervestigatione ante omnia debemus, ne morborum causas in externo quopiam vitio quaeremus, quarum origo intus in corpore residet, neve epidemicos morbos tempestatum mutationi attribuamus, qui ortum a privato quopiam miasmate habent, neque miasmatis esse putemus, quod tempestatum causa contigit. Difficilius autem iudicium evenit, si idem morbus modo epidemicus, modo item per multos in posterum annos sporadicus est, in universum autem Vere atque Autumno accederre consuescit: adeo, ut per diversa ista anni tempora idem morbus diversam indolem habeat, et diversam curationem admittat, ad quam modo idoneus, modo ineptus sit, perinde ut ipsa febris intermittens; Huc accedit mirum illud, incomprehensibile, pervestigatu asperum, atque a caeteris morbis prorsus alienum, scilicet quod ista febris certis diebus statutaque eadem hora accedat, iterumque desinat et, quod maxime in admirationem rapere potest, si duplex ea est, suum quaeque privatum circuitum absolvat, suamque accessionis horam servet: adeo ut, si par isti morbo medendi difficultas esset, ac eius modum demonstrare arduum est; utique febre intermittente laborantem medicina rationalis neminem hucusque restituisset.

Ob quas rationes tutius esse sustinent certo auxilio, etsi empirico, uti; quam vana in his rationalis medicinae praecepta sequi, a quibus nullum praesidium petendum est: ideoque abditaram istius morbi causarum perquisitionem inanem atque supervacuam esse. — Utique secundis ventis fisi cynosura uti nolunt.

Nihilominus spero, fore ut in posterum palam faciam, quantum ista causarum pervestigatio cum ad cognoscendas, tum ad curandas febres conferat. Qua industria, studioque, tanto magis opus est, quanto plus medicorum turba per Herculeum corticem veluti invincibilis, febres intermittentes quasque barbare aggreditur; ignara, quod febris ipsa saepe medecinae sit.

Odi profanas scholarum sententias, coniecturas, atque hypotheses, omnemque in arte medica vim arceo, atque opinionum iugo me eripio; neque nisi cogitandi libertatem ambio, soli veritati obediens. Nihil proponam, quod non factis, nihil obiiciam, quod non experimentis, nihil ostendam, quod non observatis nitatur.

Quoties plurimas illas atque innumerabiles fere, varias item ac diversas, sibique ipsis saepe repugnantes febrium intermittentium causas, quas diversi auctores recitant, contemplemur, mirum utique prorsusque incomprehensibile esse videtur, quomodo ex ipsis tria tantum febrium genera (quotidiana nempe, tertiana, atque quartana) oriantur, aut duo tantum fiant, ut aliqui volunt, qui quotidiana non nisi tertianam duplicem esse sustinent. Quintanae vero, septimanae atque novenariae, adeo paucae sunt, ut caeterarum febrium numero comprehendi non mereantur. Ob quam fortassis difficultatem antiquiores olim medici, qui cum tria tantum febrium genera vidissent, utique earum tres tantum causas admiserunt; sic ut a Pituita quotidiana febris esset, tertiana a Bile, a Melancholia quartana febris, quam vetustam sententiam recentiores scholarum Professores inconsiderate excusserunt.

Quemadmodum autem miasma variolosum unicum atque singulare est, diversas vero variolas excitat, prout diversa corporum, in quae incidit, vitia sunt: ita unicum tantum atque singulare febris intermittentis miasma est, quod non re, sed diversis accessionibus distinguitur, prout alia atque alia in corpore, quod prehendit,

offendit, sic ut cum uno corporis vitio quotidianam, cum alio tertianam, cum alio item quartanam efficiat. Ad id persuademus, maxime his,

1. Quoniam eadem febris intermittens non raro in uno eodemque aegro corpore accessionum circuitum mutat, sic ut ex quartana quotidiana, tertianave, et vice versa ex harum qualibet quartana fiat. Deinde quoniam unum idemque remedium cortex scilicet peruvianus perinde utrique febri medetur, neque ad id privato suo quovis specifico opus sit, sic ut alterum quotidianam, alterum tertianam, alterum quartanam tantum pellere deberet. Perinde ac nullus neque secundus, neque adversus corporis habitus variolas excitat; sed diversae tales eveniunt, prout alia atque alia contra naturam in corpore sunt, in quod idem variolarum miasma incidit: ita neque Pituita neque Bilis, neque Melancholia neque caeterae omnes in corpore adversae res febrim intermittentem ipsae per se excitant; sed tantum circuitibus qui erunt, modum ordinemque dant, posteaquam miasma febrile incidit, sic ut cum alio corporis vitio idem miasma quotidianam, cum alio tertianam, cum alio item quartanam efficiat. Ista namque vitia praedisponunt, atque fomes focusque sunt aptus, et idoneus tum ad recipiendum cum ad retinendum miasma febrile. Quodsi porro diversae illae et saepe sibi ipsis contrariae causae, quas authores volunt, per se febrim intermittentem excitarent, imposibile foret, ut unum idemque specificum remedium ipsas perinde omnes domare atque vincere posset. Tale enim diversum specificum neque est, neque esse potest.

2. Quoniam febrium quarumcunque accessiones a frigoris exordio ad ultimum usque sudoris stadium in genere sibi similes sunt; adeo ut ex primae accessionis curriculo non statui possit, quotidiana an tertiana quartanave febris futura sit.

3. Quoniam accessionum exitus sibi similes esse consuescunt, sudoris et urinae ratione modoque, eaedemque febres mediis inter accessiones diebus aegrum similiter male habent.

4. Quoniam omnes iisdem crisibus perinde iudicantur.

5. Quoniam similiter omnes tales febres uno eodemque remedio specifico, si id recte adhibeatur, cortice nempe peruviano, similiter excutiuntur.

6. Quoniam ipsa febris materia alteram corporis partem dimittit, alteram prehendit: veluti quae ex latere, cui insedit, exiit, inque oris labia transiit, ex iisdemque ulcerando erupit.

7. Quoniam a febriente matre recens nata proles febrim in utero accepit, aut lactans a febriente nutrice eandem attraxit.

8. Quoniam in universum omnes febres intermittentes, si inveteraverunt, eadem mala corpori perinde relinquitur. Icterum puta, splenis tumorem, atque hydropem.

9 Quoniam specificum remedium cortex, etsi eum plurimum dederis, tamen alias febres nequicquam movet, alias ad tempus tantum supprimit, quae proxime statuto die revertuntur: quod utique sic non contingeret, si fomes ipse causa febris esset. Quod si vero istum in corpore fomitem eximimus, febris curationem admittit. Cortex enim non fomitis sed miasmatis remedium est. Id exemplis patet. En, si febre continua remittente laboranti corticem peruvianum protinus offers, eum non iuvabis, neque febrim movebis. Quod si vero medicamentum vomitorium exhibeas, quod febris fomitem, corruptam scilicet bilem excutit, protinus febrim ipsam ex continua in intermittentem ordinabis, eandemque aptam reddes, quae curationem a cortice admittat. Quod si corrupta in imo ventre foex febris causa esset, eam cortex tanquam certum specificum submoveret: submovet autem talem nequicquam. Si corrupta bilis febris causa esset, deberet utique febris expulsa tali bile finem accipere, quae nihilominus saepe remanet, et in posterum curationem a cortice desiderat. Debet igitur aliud quidpiam esse, quod praeter istas corruptiones febrim excitat.

10. Similiter si mucosa in imo ventre colluvies residet, et febris intermittens prehendit, cortex peruvianus febrim non movebit, quam moveret, si verum esset, quod mucosa talis colluvies ipsa febris causa sit; siquidem cortex febris intermittentis specificum est. Quod si vero istam colluviem pharmaco ante vacuo, febris quam proxime curationem a cortice recipit, quam ante non recepisset. Illud per experimenta paulo magis infra patebit.

11. Si ad exitum febris continentis aut putridae cru-

sta sanguinis cocta est, coctaque vel in ventriculum vel in intestina critice translata est, solet febris intermittens oriri, quam cortex peruvianus, qui intra continentem assumtus erat, cavere non potuit. Propterea quod deposita huc nunc ista materia novae intermittentis febris fomes evenit. Quodsi deinde eandem colluviem protinus adhibito purgante pharmaco subtrahimus, ipsa febris vel ex toto desistit vel curationem in posterum a cortice peruviano facile admittit.

Debet igitur impura colluvies, quoniam ea curationem a cortice non recepit, distincta esse a febris intermittentis miasmate, quod solum ab eodem auxilio curationem admittit.

12. Multae febres intermittentes protinus ut earum materia per oris labia, per ambustiones ad manus atque pedes, per parotides atque bubones sub alis suppurando erumpit, finem sumunt; quem non sumerent, si verum esset, quod ea vitia, quae auctores numerant, febris causa sint.

13. Est, ubi febris intermittens (quaemadmodum altero istius pertractationis libro exempla ponam) unam tantum corporis partem, caput scilicet, oculos, latus etc. statuto tempore prehendit, vexat, excruciat, iterumque per intervallum dimittit, saepe absque frigore et sine aestu.

14. Fuit febris intermittens eodem tempore similiter popularis, quo variolae, morbili, febris scarlatina, atque Dysenteria grassabantur: neque si intermittens alicui horum morborum maxime, qui absque calore erant, iuncta erat, eius circuitus per eosdem vel nec quicquam mutabatur, vel ex toto desiit.

15. Postremo, quodsi narrata ab auctoribus vitia febris intermittens causa essent, deberet ipsa febris, quoniam eius causa sic permanens esset, similiter ob effectum permanentem continens, non vero intermittens esse, quae res contraria experientiae est.

Ob quas rationes ad credendum persuademur, esse privatum suum febri intermittenti miasma, neque diversa alia quaepiam corporis vitia quidquam aliud ad febris intermittentis generationem afferre, quam ut fomes atque focus sint aptus atque opportunus, tam ad recipiendum, quam ad retinendum fovendumque istud miasma. Deni-

que quod idem miasma simplex atque uniforme sit, diversos autem circuitus typosque admittat, prout diversos in disposito corpore, in quod incidit, fomites focosque offendit: sic ut cum alterius corporis foco quotidianam, cum alterius tertianam et cum alterius quartanam efficiat. Perinde ac Variolarum miasma, quod item simplex est, pro alia corporis dispositione discretas, pro alia cohaerentes, pro alia confluentes papulas expellit.

His consideratis, quoniam interna ista corporis vitia nullam a cortice peruviano, tanquam certo febris intermittentis specifico remedio, medelam admittunt, palam est, eadem sola febris intermittentis causam non esse, neque ipsum miasma per se solum febris causam esse, siquidem ne id quidem cortex peruvianus movet; quamdiu priora corporis vitia eadem persistunt.

Ob quae ad credendum persuademur, febrim intermittentem tum fieri, quando miasma febris intermittentis in corpus incidit, quod per sua intus propria vitia dispositum est, ad recipiendum fovendumque miasma febrile: ipsamque febrim intermittentem compositum morbum esse, ex vitio chronico frigidove, et ex acuto miasmate: id est febrim intermittentem a duabus causis oriri, ab una nempe, quae corpus disponit, ab altera quae accedit et excitat. Ob quam rationem, etsi febris intermittens popularis sit, tamen ipsa multos homines non afficit, propterea quod eorum corpora disposita ad recipiendum miasma febrile non sunt: quemadmodum variolae, si grassantur, non omnes infantes prehendunt, sed contra ex his aliquos, etiam qui cum infectis degunt, intactos relinquunt, utique qui nunc ad admittendum variolarum miasma apti non sunt.

Quod si vero sive disponentia corporis vitia demimus, sive miasma tollimus, febrim ipsam pellimus. Id contingit, si impuram colluviem, quae miasma recepit, protinus vel vomitorio vel purgante pharmaco excutimus. Et quoniam in istis interioribus corporis partibus fomes saepe residet, mirum nequaquam est, quod febris intermittens vomendo aut purgando saepe discutiatur, nempe si sic eius fomes focusque eripitur. Idem contingit, si alius quidam morbus febri supervenit, qui potest eius causam chronicam sive disponentem tollere.

AEGROTUS II. Pauper puer febre quartana autumna-

li modo simplici modo duplici diu laborabat. Eum Dysenteria, quae tum temporis popularis erat, prehendit. Per Dysenteriam febris imminuta est, deinde ex toto desiit, neque aeger passus recidivam est. Rustici filius 22. annorum febre quartana autumnali duplici laborabat. Eum Dysenteria popularis febre liberavit, neque is passus recidivam est. Hos neque vomitorium neque purgans ante iuvit; iuvit autem Dysenteria, quae interiorem focum dissolvit. Sic quartana ex duplici simplex facta est, deinde simplex ipsa, ut Dysenteria increvit, desiit.

Ita febris chronicum sui miasmatis receptaculum coquit, solvit tollitque, et tunc ipsa per se desistit, veluti tertiana vernalis post quinque, post septem accessiones finem accipit; duplici nempe crisi ex qua altera febris sive miasmatis, altera materiae chronicae sive disponentis est.

Nonnunquam cortex peruvianus insuper alia quapiam virtute, quaedam interna corporis vitia, ceu putridam in imo ventre colluviem corrigit, excutitque, deindeque specifica sua virtute simul miasma vincit, tollitque: et tunc febris excutitur, quae res suos fautores fefellit. Cortex enim peruvianus non diversorum febris fomitum, sed ipsius miasmatis specificum remedium est.

Quod si autem cortex peruvianus sine multa fomitis emendatione, miasma ipsum vincat febrimque supprimat, ea paulo post similiter resurget. Inde recidivarum ratio cognosci potest.

Quare in febrium intermittentium curatione maxime ad tria haec capita attendendum est. 1. Ad opportunum tempus, intra quod miasma curationem a cortice peruviano admittit. 2. Ad internum chronicum vitium, an id tolli et qua ratione queat? 3. Ad febris, quae ex utrisque his oritur, effectus, hique an salubres an adversi sint? adversi quomodo sive caveri sive tolli possint? salubres qua arte perfici? sine qua notitia atque attentione multi profecto errores committuntur, maximeque ab his, qui absque tali pervestigatione omnem perinde febrim intermittentem cortice peruviano aggrediuntur. Febris enim ipsa saepe medicinae est; et ut vetustissimus olim auctor HIPPOCRATES dixit, a magnis morbis liberat; tollit enim ipsa saepe morbos, quos medicina ne movet quidem. Et magno saepe humani corporis commodo oritur, dum nos ad quaerendum auxilium monet, aut chronica vitia sive in-

dicat sive tollit, quae ipsa aut non cognovissemus, aut cognita non potuissemus submovere. Quare hanc ipsam febrim, ut caeteras fere omnes arte neque exacerbare licet, ne exuberet, neque supprimere ne torpeat. Utrumque enim noxium foret. -- Qui febre uti nescit, mederi ignorat.

Ista autem vitia, quae corpus disponunt ad recipiendum miasma febrile, sunt vel in una tantum corporis parte (veluti altero istius pertractationis libro dicam) vel totis humoribus insunt, vel in infimi ventris visceribus recumbunt: quae inter praecipua sunt Pituita, Bilis et Melancholia. Quos quidem cardinales antiquorum medicorum humores puto, quod praecipites novarum scholarum asseclae sine consideratione eliminaverint.

Nihilominus fuere febres, et quotidianae et tertianae cum simplices tum duplices, quo tempore mucus sive crudus sive coctus contra naturam vel in ventriculo vel in intestinis residebat: isve per se ibidem locorum ortus fuerit, an post coctionem intra febres continentes quascunque illuc translatus fuerit, perinde est, quem mucum si protinus adhibito aut purgante aut vomitorio medicamento excutimus, aut eundem post sui coctionem vacuamus, febrim ipsam modo totam expungimus, modo eandem curationi opportunam reddimus; si per moram eundem ibidem relinquimus, aliqua eius portio in sanguinem revertitur, sicque febris pertinax fit.

Haec ita nota atque vulgaria sunt, ut supervacaneum foret, aliqua huiuscemodi exempla huc adferre.

De Bile medicorum practicorum nemo dubitat, posse ab eadem, si corrupta ea sit, et miasmati unitur, febrim tertianam oriri. Id febres autumnales post fervidam aestatis tempestatem, febres biliosae, febres continuae remittentes, quae post bilis vomitum tertianae fiunt, satis superque demonstrant. Neque tamen Pituita aut bilis, si vel in ventriculo, vel in intestinis recumbunt, febris fomes sunt, sed et ubi eaedem in ipsis interioribus suis visceribus resident, ex quibus continuo proveniunt. Insuper inter vitiatos tales humores peiores crudi, meliores cocti sunt: scilicet quoniam cocti miasma libentius dimittunt, et, si recte evacuantur, febris desistit, crudi vero miasma retinent, et coctionem ante requirunt, quam miasmate liberari possint.

De Melancholia autem dubitatio est, haec si cum

miasmate conveniat, an quartanam excitet. Etsi autem non dubitem; quin etiam ob alia quaedam humorum vitia quartana febris esse possit, nihilominus unicum exemplum de attra bile afferam, satis profecto demonstrans.

AEGROTUS III. Mulier 40. annorum hypochondriaca, deinde melancholica, post maniaca evenit. Intra maniam omnia medicamenta respuit duobus annis. Hanc febris quartana imposterum prehendit, intraque eandem soluta atra bilis est; orta tormina sunt, alvique sedes liquidae, nigrae, ut pix liquefacta, cum dolore atque tenesmo. Cumque talia excrementa quotidie multa exiissent, mulier resipuit. Posteaquam liquida ista materia aliquamdiu defluxit, duplicata febris est, quae similiter diu traxit, et intra quam item multa nigra excussa sunt. Postremo sedes colorari coeperunt, et febris ex duplici rursum simplex devenit. Denique post assumtum decoctum tamarindorum, ex sero lactis adiecto sale et manna, cum alvus atra bile, siquid ex ea superesset, vacuata fuisset, febris ipsa ex toto desiit, mulierque resipuit. *An quartanae magis his, qui triginta sunt annorum et senioribus a)*; quoniam non prius quam intra istam aetatem homines melancholia tentari incipiunt.

A febri semplici ad duplicem venio, et ista duplicatio quid significet? malumne an bonum omen ea sit? De qua quidem re maxime sic puto. Simplicem esse febrim, propterea quod eius fomes crudus est: duplicari vero eandem, ubi eiusdem fomitis aliqua pars per febrim mota solutaque quidem est, attamen corpori adhuc inhaeret. Id his potissimum patet: quoniam nulla febris initio duplex est, sed deinde talis evenit, posteaquam simplex per tempus efferbuit. Quoniam si talis febris sive naturae beneficio, sive corticis peruviani auxilio desistit, prior duplicans febris desinit, posterior simplex quae prima fuerat, et quoniam duplicans minor mitiorque est, et ipsa facilius*medelam admittit. Male igitur medici nonnulli talem febrium duplicationem metuunt, quoniam pars coctionis est, exque ea febris curationi opportunior fit.

Esse vero unum eundemque istius duplicis febris fomitem, ex his colligere licet, quoniam utraque semper unius eiusdemque ordinis est, sic, ut quartana quartanam

a) HIPP. Lib. Praenot. §. 24.

tertiana tertianam, quotidiana quotidianam duplicet; neutra vero harum alterutram, ceu tertiana quartanam quotidianamve, vel quartana tertianam quotidianamve.

Et nunc iterum quaeritur, quid hominum corpora sic vitiet, ut in iis fomes fiat aptus cum ad recipiendum, tum ad retinendum miasma febrile? Hoc in his causis positum est, quae initio istius capitis relatae sunt. Quas inter praecipuae duo anni tempora sunt; Ver scilicet atque Autumnus; ideoque febres vernalium atque autumnalium nomen sortitae sunt, deinde diversus atque saepe mutatus tempestatum habitus, propter quem febres esse epidemicae consuescunt: postremo putrida ex humili atque paludoso solo effluvia. Ob quam rationem in agro moguntino, iuxta Rhenum fluvium, inque aliis circum urbibus quae positae in humili solo sunt, istae febres magis, quam in elatiore sede atque montibus familiares sunt. Quemadmodum aestate anni 1749., qua tempestate febris intermittens praeprimis tertiana popularis erat, multa hominum millia in humili civitatis parte, quae propior Rheno est, prehendit; contra vero eos, qui in colle qua via meridiem versus itur, habitabant, tutos reliquit. Utique quoniam salubrior ibi locorum aër habetur. Rumor enim est, istam urbis partem utique ob aëris salubritatem olim pestis expertem mansisse, ideoque *regionis aureae* (*die goldene Luft*) nomen accepisse. Ita in oppido Oppenheim, quod quatuor stadiis Moguntia abest, atque positum iuxta Rhenum fluvium multasque paludes est, plurimi cives febre intermittente laborare consuescunt, et ea difficulter etiam cum cortice peruviano liberantur: similiter aliorsum, ubi simile ingenium loci est. Contra in montibus pauci febre intermittente tentantur; et siqui febre affecti illuc deferuntur, hi citius aut aëris salubritate aut medicinae opera liberantur: non quod elatior montium regio vel expers miasmatis sit, vel id, quod ibidem est, emendet aut extinguat, sed quia antiqua vitia, quae miasmatis fomes sunt, corrigit, emendat, corpusque integritati restituit: sicque fomite orbat, sine quo iners miasma est. Utique *neque solum in bono tempestatum habitu certior valetudo est, sed peiores morbi quoque, siqui inciderunt, leviores sunt et promptius finiuntur a*).

a) A. C. *Celsus Lib. II. Cap.* I.

Similiter medicamenta, quae fomitem tollunt, corpus tutum praestant, et febris miasma receptaculo orbant, et sic idem iners efficiunt. Ita protinus adhibitum medicamentum vomitorium febrim extinguit, si eius fomes corrupta bilis est, quae in ventriculo residet. Ita purgans pharmacum si impuram colluviem, quae in intestinis residet, vel post febrium continentium coctionem ibidem critice deposita fuit, subtrahit, febrem delet. Ita diversa quaevis auxilia, quae fomitem quemquam tollere possunt, ipsi febri medentur. Inde tot tamque diversa remedia, quoniam ea aliquoties successerunt, tanquam febrifuga ab antiquissimis hucusque temporibus commendata sunt; adeo ut in botanologorum libris vix aliqua herba sit, cui febrim intermittentem pellendi virtutem non adiudicaverint. Verum ista, nisi ea fomitem vel omnem excutiant, vel ante coquant, vana sunt. Istorum autem omnium remediorum potissimum febris ipsa est. Ista enim suum fomitem et coquit et movet et exitui aptum reddit, sine qua praeparatione vix ulla febris apta curationi esse potest. Et quoniam cortex peruvianus talia corporis vitia, si non semper, tamen saepissime altera virtute corrigit, altera miasma enervat, utique iure pro specifico febri intermittentis remedio habetur: qui successus suos fautores saepe fefellit.

Esse autem non solidarum partium sed humorum tantum vitia apta ad fomitem febris praestandum, ex his patet, quoniam subtractis coctis humoribus febris desistit; quoniam recens nati infantes, qui nullam in solidis partibus noxam habent, nihilominus febrim intermittentem ab affecta sive matre sive nutrice accipiunt: quoniam humorum vitia febre ipsa emendari, solidorum vero peiora per eandem fieri consuescunt.

Postremo in quaestionem venit, quomodo febris excitetur? illud inter authores disputatur. Quos inter alii febrim esse volunt, ubi vitiata aliqua materia sanguinem coagulat, sicque vasa obstruit: alii cum imperfecti et corrupti humores nervos vexant. GALENUS tertianam a Bile flava, a Pituita quotidianam, quartanam ab atra Bile statuit, exque istis humoribus, prout hi aliud atque aliud viscus occupant, aliam atque aliam febrium speciem esse; confundi vero diversas febres, ubi diversi tales humores coiverunt.

Ego vero maxime sic puto, febrim intermittentem tunc esse, quando miasma febrile tanquam causa excitans cum vitiato in corpore fomite, tanquam causa disponente, convenit, eidemque coniunxit se.

Ambo iuncta per universi corporis vasa agitantur, miasma crudum vasa vehementer irritat, atque nimio suo stimulo convellit, atque ad nimiam contractionem cogit: ita arteriarum pulsus parvus, convulsivus, varius etc. evenit. Hoc frigoris stadium est. Contrito interea temporis aliquantum miasmate mitior stimulus evenit, sicque fortior et liberalior vasorum actio fit, inde febrilis calor oritur: postremo quando miasma ita per febrim cricumagitatum lene inersque factum est, sudor erumpit, qui contritum miasma et veluti confrictum eliminat. Hucusque febris suum miasma mutavit, et fomitem aggressa quidem est, at non solvit eundem.

Finita accessione, quemadmodum post unamquamque febrim continentem corpus fractum lassumque et pulsus infirmus est, debiles viscerum functiones sunt, laesum edendi desiderium est, mensque torpet.

Liberum istud post accessionem intervalum modo breve inter quotidianam, modo longius inter tertianam, longissimum inter quartanam est: donec iterum miasma a fomite suscipiatur, eidemque unitum novam rursum accessionem excitet priori similem. Similem dico priori non alterius cuiuspiam ordinis accessionem, quoniam ipsi fomiti, sive causae praedisponenti ea inest proprietas, ut ea non alium a miasmate febris rythmum typumque admittat. Illud ex his colligere licet; quoniam infantes recens nati, si eorum mater intra graviditatem febre intermittente laborabat, ipsi cum nascuntur, eadem febre laborare consuescunt; similiterque alumni, si nutrix febre intermittente affecta est, quoniam febrium recidivae etiam quae post annum, imo multo serius revertuntur, nihilominus eundem typum etiam ad horam servant, quemadmodum capite de recidivis dicturus sum. Denique quod eundem corporis statum semper eadem febris sequatur: veluti id iuxta anni tempora, ut HIPPOCRATES notavit, observare licet.

CAPUT III.

De signis febris intermittentis, atque de eius stadiis.

Etsi febres intermittentes multas atque diversas notas habeant, nihilominus harum nulla (quod mirum videri potest) adeo perpetua est, quasi per eam solam febris certo sive cognosci, sive distingui ab aliis morbis possit. Aliae enim protinus a calore incipiunt, aliae a frigore, aliae ab horrore; aliqua cum ridicula garrulitate accessit, et cum loquaci desipientia ad exitum usque continuavit; aliae sic desinunt, ut ex toto sequatur integritas; aliae ut aliquantum quidem minuantur ex febre, nihilominus tamen quaedam reliquiae remaneant, donec altera accessio sequatur: ac saepe aliae vix quicquam aut nihil remittunt, sed ita, ut coepere, connuant. Deinde aliae fervorem ingentem habent, aliae tolerabilem: aliae tempore eodem revertuntur, aliae vel serius, vel ocius: aliae longum tempus accessione et decessione implent, aliae breve: aliae cum decedunt sudorem movent, aliae non movent, atque alias per sudorem ad integritatem venitur, alias corpus tantum imbecillius redditur. Interdum vero accessiones confunduntur, sic ut notari neque tempora earum neque spatia possint. Rursus aliae sine calore sunt; aliae totis corporibus inhaerent; aliae tantum in partibus sunt: aliae alterius cuiuspiam morbi figuram ostendunt, quasi febres intermittentes non essent. Ob quas diversitates quoniam aliquae febres difficulter cognoscuntur, difficulter etiam curantur. Siquidem *cuius rei non est certa notitia, eius opinio certum reperire remedium non potest* a). Multum igitur interest nosse, morbus, qui est, quod febris intermittens sit: maximeque in dubio invasionis initio.

Illud aut per maiora atque communia signa scire licet, aut ex parvis atque privatis notis discimus. De illis nunc dicam, de his paulo magis infra.

Et quidem febris intermittens vel lente accedit, vel protinus erumpit.

a) A. C. *Celsus de med. Lib. I. praef.*

Quos febris lente invadit, hi incipiunt corpore et animo torpere, levi et fugaci capitis dolore affici, bibitare, cibos non multum appetere, neque tamen fastidire eosdem: altero die aut paucis post diebus mente et corpore magis languere; dolere saepius capite, sitire plus, saepe fauces siccas habere, velle potum frigidum, acidulum, minus appetere carnium iura, ipsas vero carnes non esse, frigida et fructus horaeos desiderare; minus firmiter cruribus inniti, dolere e coxendice, cito ad motum lassari, sudare iuxta frontem, cum ambulant aut calidum bibunt, non vero sic ubi quiescunt, urinam mingere magis flavam, amoenum vultus colorem decoremque amittere; fauces mane siccas habere, et dentes limosos, et halitum oris qualis ieiunis hominibus est; in dies magis aegrescere, et non multis ita post diebus plus calere; sitire amplius; fauces magis siccas et os amarum accipere, dentes glutinosos, halitum gravius olentem, potum et cibos velle frigidos acidosque, fastidire iura carnium, carnes ipsas respuere, magis incalescere, urinam profundius flavam, spumosam et quae urethram urit, emittere, e cruribus et coxis dolere, immadescere saepe sudore, ubi calidam bibunt, aut cum hominum turba est; frigescere facile, vultu pallere, flavescere palpebris.

Hi saepe ieiunio morbum frangunt, saepe post unum medicamentum vomitorium eveniunt, nonnunquam alvum purgans pharmacum tales adiuvat. Utique quoniam febris vomitem vel ieiunio consumunt, vel evacuante pharmaco eiiciunt.

Sine his, aut si ista non profecerunt, aegri in dies magis aegrotant; calent et sitiunt acrius; lingua saepe faucibus adhaeret; ipsae fauces magis arent; dentes sunt viscosi, anima veluti a longo ieiunio foetet, istique aegri frigidam liberaliter hauriunt; ipsumque vinum rhenanum album, quod sani bibere consueverunt, nunc respuunt, quoniam vappidum idem ipsis videtur, propria sua lingua decepti, carnes nauseant, panem secalinum, quasi nimis acidum, triticeum vero amarum putant, sua lingua falsi, calida recusant potulenta, post quae, si assumserunt, largus sudor erumpit: levi de causa modo algent, modo sudore immadescunt; dolent acrius capite, circaque tempora ad intentas arterias punguntur: laboriose dormiunt et tumultuosa somnia habent, oculi cavi,

sicci, atque calidi sunt, iidemque in vivida luce ita laeduntur, ut lacrymas emittant, color vultus flavus et foedus est, totumque corpus lassum quasi ex fatigatione est: arteriarum pulsus vel magnus et fortis, vel frequens et celer est; urina rubra evenit, atque urethram, cum transit, urit, etiam spumam suam diu sustinet, totaque crassum, ubi infrigescit, sedimentum praecipitat.

Atque isti quidem aegri non diu sic habent, quin febris, quae obscura hucusque fuerat, omnino explicetur.

Quorum vero febris protinus erumpit, hi incipiunt corpore gravari, oscitare, membris distendi, frigescere, pallescere, vultu flavescere, cruribus et coxis lassari, e corporis extremis partibus inalgere, nasi apice et extremis digitis livere, vago frigore per dorsum perfundi, post fugaci saepe horrore concuti, dolere capite, dein tremere, paulo post vehementer horrere, dentes dentibus saepe ferire, membris quati, sitire, demum rigere, intereaque urinam tenuem aquosam emittere, aërem tremula inspiratione lente attrahere, eundemque frigidum cito efflare.

Primum hoc est febris intermittentis stadium, idque modo longius, modo brevius est. Alii enim duas horas frigore implent, alii dimidiam horae partem, alii fugax breveque frigus habent, alii tres horas ante languent, et frigescunt, quam ex toto infrigeant: alii item protinus a calore incipiunt. Neque verum est, quod quidam volunt, nullam febrim intermittentem sine frigore esse, saepeque falluntur, qui ex frigore nosse volunt, febris cuius generis futura sit; in his enim nihil perpetuum est.

Intra istud frigoris stadium aegri diversim habent. Alii ex horrore in altum agitantur veluti convulsivi: ex delicatulis mulieribus aliquae convulsae et ut asthmate strangulatae fuerunt quasi hystericae, intra calorem vero necquicquam. Alii tussim siccam habent, alii ex hypochondrio sinistro dolent, cum ubi frigus incepit, tum ubi idem ad summum pervenit. Vir dextrae manus digitos aurigine tinctos accepit, quotiescunque propter febrim friguit. Arthritici dolorum plus hoc frigore quam calore persentiscunt. Quorum ossa olim sive fracta sive loco pulsa fuere, hi ex iisdem ut plurimum dolent, dum febre inalgescunt, fere etiam perpetuum est, eum, qui febre intermittente olim laboraverat, imposterum, cum

febris iterum prehendit, simili ratione modoque habiturum esse, maximeque intra horrorem. Quod ideo nosse interest, quoniam imposterum febris, siquidem talis perobscura foret, promptius per eadem signa cognosci poterit.

Existimo, istud frigus esse, quoniam miasma febrile a fomite receptum, eidemque unitum cor simul atque arterias, venas item atque omnia universi corporis vasa ductusque excretorios vehementer (ut cruda quaeque possunt) stimulat; adeo ut exinde ista vasa veluti per convulsionem contracta angustentur atque rigescant; neque sanguinem caeterosque humores sive facile recipere, sive liberaliter propellere excernereque possint. Ob quam causam humorum circuitus impeditur, et vasorum libertas deficit, minor in vasis attritus est, calor extinguitur, frigusque est: pulsus parvus et frequens quandoque inaequalis ob vasorum cordisque convulsionem est; retinentur ea, quae secerni debuissent; ideoque cutis alba, subflava fit.

Idem in extrema corporis superficie conspicimus: frigore summa cutis contrahitur rigetque, pulli deplumati instar; pallet facies, livescunt extremi digiti, minus transpiratione, nihilque sudore expellitur. Ipsaque urina tenuis, aquosa, et coloris fere expers emittitur: utique quoniam emulgentes arteriae exque his emissarii urinae ductus in renibus nimium constricti, atque solito magis angustati nunc evenerunt, sic ut nihil nisi tenuissimum humorem transmittant.

Est hoc stadium cruditatis, quod brevius quidem at vehementius intra intermittentem esse consuescit, quam in principio continentium, ubi idem longum sed mitius est. Ipsum autem per se varium est, prout vasorum per quae miasma agitatur, diversa constitutio, sive pollens sive infirma est: ob quam fortassis vasorum impotentiam, quoniam ea magis inertia in decrepita senectute sunt, contingit, ut renes, qui febre intermittente extinguuntur, intra frigoris stadium moriantur, nemo intra aestum. Qui quidem casus nihilominus perrarus est; scilicet quem intra 34. annos nonnisi semel obtinuisse vidi.

AEGROTUS IV. Anno 1772. senecio febre tertiana exquisita autumnali laborabat, mediis diebus bene habens exiit, atque foris obambulavit. Ante tertiam accessionem hora decima matutina domum redux valuit. Accessit fe-

bris hora undecima, intraque eiusdem frigus aeger paulo post horam duodecimam extremum ducens spiritum obiit.

Interea dum cruda miasmatis materia per vasa etsi cum labore atque imperfecte agitatur, ea pedetentim conteritur, sicque mitior redditur, fractoque ita aliquantisper stimulo vasa liberalius tanquam nunc minus convulsa reagunt, humoresque omnes pellunt: inde maior attritus fit, qui frigus pellit; oriturque calor, qui initio quidem exiguus est., et in externo tantum corpore sentitur, interea cum internum adhuc friget. Paulo post attrita magis cruda materia universum corpus incalescit, intraque istum calorem fugaces aliquae horripilationes vagantur: mox totum exardescit, inque isto ardore aegri nonnunquam perfrigescunt, maximeque ubi vestimenta levant: simul plus sitiunt, atque magis capite dolent, vomituriunt, imo saepe vel bilem vel phlegma evomunt; maximeque si frigidam ante liberaliter biberunt. Aestuant deinde atque capite vehementer dolent, ipsaeque arteriae iuxta tempora intensius pulsant. Exque istis aegris aliqui etiam demissas caeterorum hominum confabulationes procul ultra, quam sani potuissent, nunc distinctius audiunt, indeque eorum aures offenduntur: ita enim acutus sensibilisque horum auditus evenit.

Post haec restituta vasorum libertate sanguis vehementer movetur, respiratio densa est, halitusque ardens exit, anguntur praecordia, rubet facies et fauces aestuant. Denique ubi calor ad summum pervenit, universa corporis cutis aret, oculi cum dolore vertuntur, atque lucis splendorem aegre ferunt. Ante eosdemque veluti scintillae saepe obvolitant; dormituriunt aegri, et ubi oculos claudunt, a recta ratione aberrant; protinusque iterum expergefiunt, et corpus iactant. Nonnulli ex his delirare continuant: urina rubra est, et cum labore emittitur, spumamque diu sustinet: plurimum sitiunt aegri; potum volunt frigidum, acidum; calidum vero respuunt; neque possunt, etiamsi liberaliter bibant, sitim extinguere.

Hoc alterum febris intermittentis stadium est, idque modo facile, modo difficile, modo longum, modo breve est. Alii enim intra idem calent, alii aestuant, alii omnino exardescunt, atque aliorum calor octo, aliorum decem, aliorum octodecim horas implet; aliorum item fe-

bris in remissione non desistit, neque per primum talem calorem certe nosci potest, febris cuius ordinis futura sit. Per istud stadium miasma conteritur, coquiturque, et materia disponens sive fomes movetur, atque coctioni opportunus fit, donec postremo ipse totus sic per plures accessiones coquatur, perinde ac in continentibus febribus per longos continuo dies adversa materia coquitur.

Aliquot ante istius stadii exitum horis tertium incipit, quod perturbationis criticae nomen meretur: intra hoc aegri motibus atque iactationibus agitantur, et hi potissimum delirant, qui per febrim delirare consuescunt, arteriarum pulsus maior et fortior eminet, febrisque in summo est, ipsa autem citius mitescit, sudor si citius post assumtum potum calidum erumpat. Diversum vero istud stadium est, prout diversa corpora habet: aliorum enim perturbatio magna longaque est, aliorum brevis et exigua: fereque perpetuum est eos citius febre liberari, quorum magnae quam quorum leves perturbationes sunt: febrium enim ipsae crises ipsis perturbationibus pares esse consuescunt.

Post perturbationem iterum ad integritatem maxime sic pervenitur: nempe inclinata febre primum caput, dein pectus dorsumque atque crura iuxta inguina sudore madescunt; sequitus spiritus libertas, atque corporis tranquillitas, paulo post sudoris plus; cum his caput minus dolet, sitis non urget, et arteriarum pulsus iterum mollis evenit; omnia mitescunt mala; deinde plurimus sudor ex universo corpore erumpit; isque pinguis est, et quemadmodum fermentum panis olet: molles iterum arteriae fiunt, febrisque ex toto desistit, et imposterum corpus aliquamdiu imbecillum relinquit. Urina rubra pinguisque emittitur, quae multam spumam diu sustinet, et, ut frigescit, sedimentum crassum, lateri trito simile praecipitat, atque suis sudoribus matulam veluti pingui pelle induit; quae pellis variegati, quemadmodum perlarum mater, coloris est. Per talem urinam, ut magis infra *a*) dicetur, potissimum nosse licet, febris, quod intermittens sit. Hoc enim indicio olim SYDENHAM *b*) obscuras praeprimis febres cognovit, idque maximi momenti esse statuit. Etsi neque et hoc perpetuum sit; quod non-

a) *Libro. II.*
b) *Epist. prima responsoria.*

nunquam urina, etiam cum ipsa febre nihilominus tenuis flava et sanorum similis aliquamdiu manet; deindeque, posteaquam per corticem peruvianum aliquantum ex febre minutum est, turbida eadem eveniat, et simile redimentum praecipitet, quod item notatu dignum est.

Postremum istud febris stadium criseos est: idque modo longum, modo breve habetur, prout vel vehemens vel mitis calor antecessit, vel plus vel minus potatum est, ipsumque corpus humoribus aut caret aut abundat; materiaeque vel plus vel minus coctum est. Sequitur sudorem requies, quae media accessione intercedit, haecque non ita quidem integra est, quasi nunc bona valetudo ex toto consistat: imbecilli enim aegri manent, e coxis et cruribus dolent, pedibus male firmi inhaerent; levi de causa frigescunt, faciem pallidam atque subflavam; magis vero flavas oculorum palpebras habent, siticulosi sunt, atque potinus post calidum potum sudant: saepe etiam sudor e volis manuum juxtaque frontem erumpit; os amarum et dentes limosos habent; carnes respuunt, ipsarumque odorem et procul sentiunt, et male ferunt: halitus foedus est, qualis post longum ieiunium; caput grave est, idque, ubi movetur, vertigine vexatur: languet arteriarum pulsus, urina rubra emittitur, haecque, cum frigescit, turbida evenit.

Quo longius istud intervallum trahit, eo magis ad integritatem pervenitur; quo angustius idem est, eo maior imbecillitas ramanet. Qui enim quotidiana laborant, magis quam qui tertiana languent, post quartanam vero, quoniam biduum integrum sequitur, intra quod vires recuperari possunt, aegri non raro cibos, quemadmodum sani homines, desiderant, et similiter urinam limpidam reddunt, neque nisi, quae proxime post accessionem emittitur, simile tale sedimentum praecipitat. Mulier, quae octana febre laborat *a*) eo magis et viribus stabat, et cibos desiderabat, et urinam sanorum urinae similem emittebat, quo longius ab ultima accessione distans, versus proximam pervenerat.

Et febrium intermittentium signa atque stadia maxime talia sunt; sequitur curatio; haecque duplex est: altera, quae naturae beneficio, altera, quae medicinae auxilio perficitur. De illa prius dicam, de hac imposte-

a] *AEGROTUS I.*

rum; scilicet quo rectius a natura ipsa tanquam optima magistra discamus, febri intermittenti quomodo medendum sit? Etenim *morborum naturae medici. Invenit natura ipsa sibi ipsi aggressiones non ex praemeditato partim velut est nictare, partim vero et ea, quae lingua subministrat, et quaecunque alia huiuscemodi, non edocta natura et nullo magistro usa, ea quibus opus est, facit a*). Et hic iterum ante omnia quaeritur, febris intermittens an per crisin finem accipere possit.

CAPUT IV.

An febris intermittens crisi finiatur?

Duplex morborum crisis est: altera mala, quae noxam post se relinquit, altera bona, quae integram valetudinem restituit: utramque cognoscere et aegrorum salutis plurimum interest, et medicis maxime necessarium est. In qua quidem studii parte celebres praeprimis antiquiores olim medici fuere, qui eandem curiosius scrupulosiusque excoluerunt; sic ut etiam de diebus ipsis rationem habendam esse voluerint; exque ea bonam crisim imparibus, malam vero paribus diebus statuerint. Id alii ut vanum repudiarunt; neque in ullo die, quia par imparve esset, aegris vel maius vel minus periculum esse dixerunt: et medicum non numerare dies debere, sed ipsas crises intueri, et ex his coniecturare, num spem curationis, num vero gravius periculum ostendant.

Nihilominus in uno eodemque morbo, qui cum febre continente erat, ipse saepe expertus sum, crisin, quae quinto die incepit, morbum septimo similiter finivisse: contra, si quarto die eadem crisis apparuit, morbum diutius et traxisse et peiorem evenisse.

Inter eos, qui HIPPOCRATEM secuti sunt, iterum disputatio est, a quo morbi tempore dies numerari debeant: an cum morbus terret, an cum opprimit aegrum? Alii item non numerari quidem dies debere malunt, sed morbi exacerbationem scilicet, *quae vero paribus diebus exacerbantur, paribus iudicantur b*).

Ad istius rei medicae contemplationem nullus morbus opportunior est, quam qui certum initium habet,

a) *HIPP. de morb. pop. Lib. I. Sect. 3.*

b) *HIPP. de morb. pop. Lib. II. Sect. 3.*

sive is continens sit, sive idem certas accessiones habeat: perinde ac ipsa febris intermittens. Neque ego unquam a 34. hucusque annis vidi (neque fortassis quisquam alius vidit) febrim intermittentem post duas, post quatuor, post sex accessiones per se desiisse, sed post impares. *Febres, quae una die intermittentes, altera superrigent, una cum iudicatione ad septimum circuitum durant a), ex quinque ad septem circuitus durant b), tertiana in septem circuitibus ad summum iudicatur c). Tertiana exacta in septem circuitibus ad summum iudicatur d). Tertiana exquisita in quinque in septem circuitibus aut ad summum in novem iudicatur e).*

HIPPOCRATEM secutus Sydenhamius est, qui asserit, febrim intermittentem, siquidem ea pharmaco non curatur, sponte desistere, ubi ea tantum temporis, quantum continuae febres ad curationem requirunt, per septem scilicet accessiones, impleverit. Id magis succedit, tertiana, quam si quartana febris est, magis item ubi vernalis, quam autumnalis ea est. Succedit autem ita saepe.

Non solum acuti morbi iudicantur, sed etiam chronicorum multi ita finiuntur. Verisimile autem est, ideo antiquiores olim medicos saepius quam nos crises observasse, quoniam generosi auxilii defectu tanquam otiosi spectatores attendere debebant, quid ferat natura, et quo opprimatur. Hodie vero multi ex istis morbis ob id, quod rectum auxilium promptius adhibetur, exitum sine tali crisi habent. Quamvis neque et hoc praetereundum sit, saepe post morbos etiam, qui per generosa auxilia finem acceperunt, intra convalescentiam crises contingere: quas quidem populares medici non ultra prosequuntur, incurii quid boni natura restituto homini praestiterit, quem periculo ante eripuisse gaudent. At non inutilis ista naturae operantis contemplatio est, ut quae rectam saepe viam monstrat, cum ad cognoscendos, tum ad curandos morbos chronicos.

Sunt autem multae atque diversae febrium intermittentium crises: adeo ut Fracastorius dixerit, vix aliquod

a) *HIPP. de morb. pop. Lib. II. Sect. 3.*
b) *HIPP. de morb. pop. Lib. VI. Sect. 1.*
c) *Liber de iudicat.* §. 4
d) *Lib. Aphor. Sect.* 4. *Aphor.* 59.
e) *Coac. praenot. Sect. I.*

morborum genus esse, quod magis suum exitum per crises accipiat, et cum quo ea, quae antiquiores olim medici de crisibus scripta reliquerunt, rectius conveniant, quam haec ipsa febris intermittens. Hippolytus Albertinus *a*) statuit, nullam febrim intermittentem etiam cum adhibito cortice peruviano absque crisi discedere.

Insuper in ista rei medicae contemplatione nosse plurimum interest, in febribus cum intermittentibus tum continentibus duo esse crisium genera: alterum febris, alterum materiae. Sine qua notitia nihil recti in febrium curationibus habere licet. Prior crisis ad febrim pertinet, posterior ad materiam: has tertia sequitur, quae non tam crisis, quam restitutio functionum appellari potest, per quam ea, quae per morbum intus retenta fuere, portremo, quando post crises ipsas bona valetudo constitit, liberaliter eliminantur. Incipiam a febrium crisi, deinde ad eam, quae materiae est, perveniam, postremo ad functionum restitutionem descendam.

Et primo quidem unaquaeque febris intermittentis accessio, ut multae aliae continentes longioris curriculi, exitum per sudorem sumit; isque non viscidus neque multum olens est, utpote qui nihil secum trahit, talis sudor febris tantum crisis est: urina, quae emittitur, non turbida fit, et nulla contenta habet. Ex quo indicio certo praenosse licet, accessionem, quae deferbuit, nihil materiae movisse, ideoque alteram accessionem certo reversuram esse: quae notitia, ut paulo magis infra dicam, magni in febrium intermittentium curatione momenti est.

Altera crisis materiae sive fomitis est, cum qua miasma convenit; haec per febrim movetur, motu aliquantum ex ea conteritur, coquitur, noctaque per sudorem sub accessionis fine expellitur. Iste sudor liberalis est, ex universo corpore rumpit, spissus tenaxque diu supra cutim haeret; odorem ut fermentum panis habet, et linteamina tingit: utique quoniam aliquas et sanguinis et pinguedinis partes, quas humorum omniumque vasorum vehemens agitatio intra ipsam accessionem detriverat, amistas habet. Inesse autem isti sudori non exiguam materiae sive fomitis portionem, ex singulari illo foetore colligere licet, quem febris intermittentis sudor tanquam proprium

a] *In act. academ Bonon.* 1731.

sibi vindicavit, et per quem intermittens ab omni alia febre distinguitur. Nullius autem frugi est, qui in partibus tantum est, et non in toto corpore erumpit, neque utilis est, qui morbum facilius ferre non facit.

Incerta imperfectaque ista crisis est, scilicet cum qua alia febris persistit, alia quae per tempus aliquod desiit, revertitur, non saepe alia ex toto desistit. Significat autem semper quod febris opportuna ad curationem sit. *Sudor optimus quidem est, qui febrim in die iudicatorio solvit, commodus est, et qui levat a). Sudores enim optimi sunt, et celerrime febrem sedant, qui in iudicatoriis diebus fiunt, et febrem perfecte submovent; boni quoque sunt, qui per totum corpus fientes morbum facilius ferre faciunt. Qui vero nihil horum faciunt, incommodi sunt b).* Quod si igitur Solanus dixit, se non reperiisse pulsum inciduum ante sudoris eruptionem, in accessibus febrium intermittentium fortassis tempore et accessionum numero falsus est. Ad istam enim pulsus observationem dies aut accessio eligi debet, intra quem febris iudicari consuescit: id est, uti supra proposui, tertius, quintus, septimus, nonusve dies sive circuitus. *Sudores febricitanti si fiunt, 3, 5, 7, 9, 11, 14, 21 et 31, hi sudores morbos iudicant, si vero non sic fiunt, dolores significant c).*

Similiter urina crassa, quae turbida fit, et sedimentum lateri trito simile praecipitat, quod aliquantum ex contrita materia in se habeat, verisimile est; ideoque pro critica etsi imperfecte haberi potest. Magis autem iudicat, quod febris curationi apta sit. Est autem ista urina febri intermittenti propria, per quam, ut Sydenham monuit, febrim intermittentem, etiam maxime absconditam detegimus.

Altera crisis per ulcera fit, quae oris potissimum labia, saepe nares, nonnunquam fauces et ipsam quoque linguam prehendunt, et certius sanitatem promittunt: *Febres, in quibus ulcerantur labia, fortassis intermittentes et tertianis perfrigerationes d).* Hic autem perfrigerare etsi illud HIPPOCRATES alibi damnaverit, idem ac

a) *HIPP. coac. praenot. Sect. 3.*
b) *Liber. de iudic vers 1.*
c) *HIPP. Lib. de Iudicat. Item aphor. 36. Sect. 4.*
d) *HIPP. de morb. pop. Lib. VI. Sect. 8.*

remittere sive minus calere significat, quod paulo magis infra a) scripsit.

Id percommune est: eum vero, ut vulgus sibi persuadet, febris expertem fore, cuius labia exulcerantur, perpetuum non est, nisi ipsa ulcera omnem febris materiam extus trahant: saepe enim ob id, quod intus manet, febris non omnino tollitur, et ea, quae confusis accessionibus ante continuabat, per ista ulcera incerta tempora atque spatia distinguitur. Nonnunquam ipsa, etiam quae post ulcera desiit, iterum, quamvis levissima de causa revertitur, veluti nunc dicam.

AEGROTUS V. Anno 1755. exeunte mense Aprili virginem 43 annorum febris tertiana prehendit, finitaque tertia accessione, ulcera secundum oris labia eruperunt, quae multum ex febre minuerunt, sic ut ea post septem circuitus ex toto desierit: nihilominus die 25. Maii febris (in quem diem, si continuasset, incidisset) reversa est absque manifesta ratione.

Et profecto ista omnia antiquiores olim medici non ignorarunt; sed saepe imperfectam istam crisin, saepe etiam omnino sine profectu fuisse dixerunt.

AEGROTUS VI. Nonnunquam vitiata febris materia alium locum, cui insedit, demittit, aliumque occupat. Ita ea anno 1757. mense Februario acutum in latere dolorem per accessiones excitavit, exque eo ad guttur atque fauces translata, istas partes vehementer exulceravit, sicque febrim omnino extinxit.

AEGROTUS VII. Si in manibus pedibusve ulcera ex febre fiunt, ambustiones appellantur, a quibus promptam febris curationem HIPPOCRATES promisit: *Amburentes statim ad manum solvuntur semper b)*, quod quidem perpetuum non est: siquidem cum anno 1753. die vigesimo Octobris mulier proxime post partum febre intermittente quotidiana exquisita aliquamdiu laborasset, deindeque dextram manum vehementer inflammatam accepisset, ex qua ortae ampullae (veluti per ambustiones) ichore plenae sunt, et diu suppurarunt; nihilominus ipsa febris non omnino desiit, sed mitior tantum facta imposterum vagis accessionibus reverti continuavit, donec adhibito cortice peruviano deleta fuerit.

a) *Ibidem Lib. VII. Sect. 1.*
b) *De morb. pop. Lib. VI. Sect 8.*

AEGROTUS VIII. Vidi per tales ambustiones iuxta pedes febrim ex toto extinctam fuisse. Anno 1749. iuvenis annos 28 natus, febre intermittente aliquamdiu laborabat; quoniam eam medicus, qui corticem peruvianum metuebat, pulveribus absorbentibus frustra agitaverat; orta deinde in pede inflammatio cum ampullis est, postquam aeger omnis febris expers evenit. *At amburentes ad manum torpidae, siticulosae, in his alvo suppressa gravati exsolvuntur. Quandoque vero et rubicundae in pedibus ambustiones eadem significant a)*.

AEGROTUS IX. Recte vero HIPPOCRATES dixit, quandoque non semper, rubicundas in pedibus ambustiostiones eadem significare, siquidem nonnunquam febris, etiam quae sic decessit, paulo post reversa est. Anno 1755. virgo annos 40 nata a die 31. Martii febre intermittente tertiana laborabat, et exeunte altera accessione inflammationem cum ampullis ichore plenis in sinistro pede accepit, quae febrim omnino dissipavit, nihilominus reversa die 9 et 11. Iulii tanquam ordinato tempore febris est (veluti numeratis a 31 Martii alternis eo usque diebus constitit), quae iterum ut ortae rursum in pede ambustiones ampulaeque sunt, desiit. An ideo prima ista crisis imperfecta fuit, quoniam primae ambustiones intra secundam accessionem nempe parem, eruperunt?

Illud insuper hic non praetereundum, sed notatu maxime dignum esse existimo, quod ista inflammatio atque ambustio, quae prima erupit, propterea quod ea communibus remediis, refrigerantibus nempe et emollientibus agitata fuit, longum curae tempus traxerit; contra vero quod posterior, quoniam ei multo cortice peruviano protinus occursum est, quam proxime deleta eiusdemque ulcera subito persanata fuerint, etsi utraque ambustio similiter et Zonam rubram ad inguen usque habuerit, et duram sublividamque cutim, de qua curandi ratione paulo magis infra dicam.

AEGROTUS X. Neque etiam alia quaepiam ulcera, quae intra febrim intermittentem fiunt, semper integram valetudinem restituunt. Anno 1753. die 4 Aprilis vir 40. annorum febre intermittente tertiana laborabat. Is post quartam accessionem vomitorio purgatus est, deinde corticem

C

a) *Coac. Praenot. Sect. 1.*

peruvianum aſſumſit, qui aliquantum ex febre delevit: Intra iſtam curationem ortus iuxta auriculam dextram abſceſſus eſt, qui multum puris et ex auricula et retro eandem effudit, contra exſpectationem ſine profectu: debuit enim impoſterum febris ipſa cortice peruviano expelli.

Sunt, qui volunt, febrim intermittentem etiam vomitu vel alvi fluxu iudicari: perinde ac aliae quaepiam febres continentes ita terminantur. Id obtinet, ſi initio febris omnis vitiata materia ſive in ventriculo, ſive in inteſtinis reſidet, nec ex ea quidquam in ipſum ſanguinem intravit, ſed contra tota ſive ore ſive alvo excutitur. Vel poſteaquam materia per ipſam febrim cocta in ventriculum inve inteſtina depoſita eſt: ſecus purgantia febrim exaſperant, veluti paulo magis infra dicam.

Atque haec de febris intermittentis criſibus, quae fiunt erumpendo, ſive per evacuationem. Sunt adhuc aliquae, quae per tranſpoſitionem materiae coctae (metaſtaſin vocant) contingunt: per Icterum nempe et per alvi tumorem. De quo quidem exitu, quoniam is privatam conſiderationem ſibi vindicat, libro tertio fuſius dicam.

Poſt criſes ad eos humorum exitus venio, qui intus per febrim retenti fuere, et excuſſa febre reſtitutisque functionibus nunc liberalius erumpere conſueſcunt. Quos inter memoratu dignum largum illud tenuis urinae profluvium eſt, quod omnes fere intermittentes febres ſequitur, et de quo quidem antiquiſſimi olim medici nihil memoraverunt; poſteriores vero recte locuti ſunt *a*), atque ab aliquibus pro critico habetur, ſcilicet excuſſa febre plurima urina, tenuis, limpida, ſtraminei coloris ſaepe ſaepius emittitur, ſic, ut ea omnem potus copiam et longe ſuperet, et ipſe convaleſcens miretur, quod mingendo plus reddat, quam quidem bibendo accepit.

Verum necquicquam criticum iſtud lotii profluvium eſt; cum quoniam ipſum per ſe febrim non ſubmovet, ſed finita febre (ſive ea per corticem peruvianum ſive per aliud quodpiam auxilium, ſive denique naturae beneficio expuncta fuerit) poſt octo vel poſt quatuordecim dies erumpit: tum quoniam ipſa febris nonnunquam poſt talem exitum revertitur, ubi eandem recte adhibito medi-

a) *Franciſc. Torti Therapeut. ſpecial. Lib.* I.
Werlhof obſervat. de febr. ſect. 5. §. 8.

camento non prosequimur: denique quoniam talis urina citius evenit, si febris ipsa citius excutitur: tardius, si recte adhibito auxilio tardius occurritur. Non igitur istud urinae profluvium pro critico haberi potest; sed bono tantum indicio est; eum, qui ita post febrim mingit, procul ab hydrope abesse; ipsumque hydropem, qui est, per talem exitum finem habiturum esse. Veluti id libro tertio, capite de hydrope, fusius dicam.

Similiter mulierum menstruus sanguinis fluxus, nutricum item lac atque puerperarum lochia, siquidem ea per febrim intus retenta fuere, expuncta febre iterum erumpunt. Non ea febris crises sunt, sed restitutus exitus. Quod si autem hi ipsi retenti humores novum quemdam morbum per se effecerint, et deinde erumpant, tunc hi postremi istius sui morbi crises sunt; non febris prioris.

CAPUT V.

Quomodo febri intermittenti medendum sit?

Febri intermittenti duplex medendi ratio est: altera rationalis, altera empirica: de illa prius dicam, de hac deinde: subiiciamque quomodo ab utraque peti praesidium debeat.

Et primo quidem, potest vel unaquaeque febris intermittentis accessio pro febre continua brevissimi circuitus haberi, vel possunt multae ex his tanquam continua longioris curriculi simul sumi: utcunque sit, recte curandi rationi consentaneum esse videtur, iisdem auxiliis febri intermittenti, quibus ipsi continuae occurri debere; id est his, quae nimium aestum extinguere possunt, ceu venae sectione, refrigerantibusque remediis, atque tenui victu; donec morbus per se exitum habiturus sit. Verum ista curatio sola successu saepe caruit.

GALENUS eiusdemque discipuli medicamentis quibusdam datis coctionem moliebantur: deinde eam materiam, quae laedere videbatur, ducendo saepius alvum subtrahere volebant. Illud autem vanum erat. Nam et quid concoquere voluerint, et quomodo potuerint, non recte sciebant; neque pro tempore, neque per quam viam id, quod laedere existimabant, subtrahi possit, sa-

tis cognoscebant. Imo, quod in his alvum saepe ducere exitiosum sit, experientia in ipsis curationibus satis docuit. Sic enim et febris exasperatur, et ipsa inveterando malos quosdam corporis affectus inducit. Veluti proximo capite et infra libro tertio ponam.

Rectius alii inter antiquissimos olim medicos operam dederunt, ut excitato vel vomitu vel sudore febrim discuterent: utique, quoniam videbant, saepe aegros in ipso accessionis principio vomere et inclinata febre plurimum sudare; quod nonnunquam profecerat. Quos inter HIPPOCRATES, tertiana cum esset, iussit a), *Radicum quinque folii tritarum acetabuli mensuram ex aqua bibendam, si vero neque sic cesset, multa calida loto trifolium et silphii sucum in vino pari aqua amista bibenda praebeto, et reclinato vestimenta multa integito, donec exsudet.* Quartana vero ubi erat, eadem fere remedia at paulo magis dabat. *Apud antiquiores quoque ante Herophilum et Erasistratem maximeque post* HIPPOCRATEM *fuit Petron quidam, qui febricitantem hominem, ubi acceperat, multis vestimentis operiebat, ut simul calorem ingentem sitimque excitaret. Deinde ubi paulum remitti coeperat febris, aquam frigidam potui dabat; ac, si moveret sudorem explicuisse se aegrum iudicabat: si non moverat, plus etiam aquae frigidae ingerebat, et tum vomere cogebat. Si alterutro modo febre liberaverat, protinus suillam assam et vinum homini dabat, si non liberaverat decoquebat aquam sale adiecto, eamque bibere cogebat, ut vomendo ventrem purgaret* b).

Alii item febrim discusserunt, cum sub exspectatione proximae accessionis sudorem excitassent: scilicet aeger *antequam inhorrescere possit, operiatur, fomentisque protinus calidioribus totum corpus circumdare convenit, maximeque involutis extinctis testis et titionibus, aut in balenum deducatur, deturque opera, ut per tempus horroris in solio sit* c).

Quos multi maximeque ex plebe secuti sunt, cum medicamenta sudorifica et potum aromaticum calidum ante ipsam accessionem sumunt, deindeque corpus mul-

a) *Lib. de morb. II. Sect* 2.
b) *A. C. Celsus Lib. III. Cap.* 9.
c) *Ibidem Cap.* 12.

tis vestimentis tegunt, queis sudor ante excitetur, quam aeger inhorrescit. *Siquidem ea quoque assumta calorem movent, qui horrorem non admittit a)*.

Quae medicina hodie adhuc recepta a rusticis hominibus est, qui, ubi febre tentantur, spiritum frumenti accipiunt adiecto pipere, vel vinum, in quo cocta ruta absynthiumve est, vel spiritum frumenti cum myrrha, aut nuce moschata amisto ovorum vitello, ante ipsam accessionem hauriunt, et corpus, sive cursu sive labore exercent, ut sudorem ante moveant, quam inalgescant. *Quo die vero febrim expectabit, ante surgere et exerceri, dareque operam oportet, ut in ipsam exercitationem tempus febris incurrat: sic enim saepe illa discutitur b)*.

Atque in hoc omnis eorum medicina subsistit, qui febrim intermittentem sine cortice peruviano excutere contendunt, quae quidem tuta videri potest, facilis febris maximeque tertiana ubi est, in corpore puro, quod laxum est, neque sanguine turget: at ubi impurum corpus est, aut sanguine abundat. si iuvenilis aetas aut tempestas fervida est; si propter ipsam febrim pleuritis vel lethargus adest, vel puerperarum lochia intus cohibentur; si aliqua inflammatio subest, aut quidam alius affectus ipsi febri intervenit, utique exitiosum istud medicinae genus foret.

Quare praestat ad corticem peruvianum confugere, tanquam a quo promptum atque securum auxilium haberi potest. Neque absurdum est, eidem talia intra ipsam accessionem interponere, quae omnibus febribus in genere conveniunt: Veluti nunc dicam.

Nempe ubi frigus incipit, aeger vestimentis operiatur, et fomentis circumdatus potum calidum aromaticum sorbeat, ut sudet: sic enim universum corpus molle fit, et vasa relaxantur, quo liberalius miasma febrile et transmittere possint, et ipsa minus ab eodem stimulentur.

Contra cum calor incepit, aqua vel simplex vel cocta potui danda est adiecta vel nitri vel salis polychresti crystallorumve tartari portione, cum aliquo syrupo acido; his enim potest sanguis fluidus servari: non

 autem

a) *Ibidem Cap. 12. et 16.*
b) *A. C. Celsus Cap. 15.*

autem potum gelidum concedere oportet; posset enim is, quoniam eum bibere etiam ultra satietatem aegri consuescunt, ventriculum laedere, et sine profectu vomitum excitare: sed aquae frigus calore frangi et parvis saepe haustibus corpus impleri debet; sic enim carnes magis molles fiunt, et sudor, per quem febris exitum sumit, citius movetur.

Post, ubi cutis sudore immadescit, dandus iterum potus calidus est, qui et sudorem liberaliter expediat, et tantum bibendo restituat, quantum sudando amittitur. Cumque satis sudoris amissum erit, reficiendus aeger cardiaco est, deinde totum corpus abstergendum, et linteo calefacto induendum; posteaque vestimentis contra frigus muniendum. Inest autem isti sudori quidquam fomitis et miasmatis, sicque sanguis quasi despumat *a*).

Atque talia quidem intra ipsam febris accessionem conveniunt. Sequitur curatio, quae intermissionis tempore adhiberi debet.

Et ante omnia quaeritur, mediis inter accessiones diebus aeger qua ratione purgandus sit? Alii enim alvum subducendam esse volunt: alii vomere cogunt. In qua quidem purgandi ratione multum cum a plebe tum a medicis peccatur: qui sibi persuadent, quasi ducendo saepe alvum impura quaeque extrahi, qualia putant intus in corpore esse. Verum ego existimo, febre intermittente laborantia corpora nulla re magis hodie offendi, quam purgantibus pharmacis, quibus profecto abutuntur. Debet enim ante omnia Medicus attendere ad ea, quae, qualia, quo tempore, per quos exitus, et quibus adhibitis pharmacis educere conveniat.

In qua quidem observatione antiquiores olim medici scrupulosiores erant, quam novi hodie dictatores, qui quovis tempore et quocunque modo aegrorum ventres sive sursum sive deorsum pro libitu turbant. *Medicamentorum purgantium res non ita se habet, quemadmodum vulgo putatur. Eodem enim medicamento purgantur, et non purgantur. Quandoque etiam alia purgat, quam quae purgare solet b*). Quare ante omnia nosse interest, qualia et quo tempore et per quos exitus purgare conveniat. *Oportet igitur primum biliosis dare,* quod

a) *Sydenham Sect. I. Cap. 5.*

b) *HIPP. Lib. de medicament. purg. Vers. I.*

quod bilem purgat, pituitosis, quod pituitam, hydropicis, quod aquam, atrabiliariis, quod bilem atram. Si vero extra haec purgaveris, quae quidem purgari debent, non purgabis; quae vero non debent ea evacuabis. Quare in utramque partem peccabis a).

Ne vero in istum errorem incidamus, regulas normamque nobis HIPPOCRATES sapienter reliquit, quas recte sequi debeamus. *Nempe, si qualia oportet purgari, purgentur, confert et facile ferunt, contra vero difficulter b).*

Deinde nosse interest, qualia ea sint, quae purgari oportet: quod item recte ab HIPPOCRATE scriptum est: nempe *concocta medicamentis aggredi oportet et movere, non cruda, neque in principiis, si non turgeant, plurima vero non turgent c).* Quare ante omnia in febrium intermittentium curatione attendendum est, crudane an cocta materia sit, et an corpus ea turgeat. Non autem coqui solet in principiis materia, ob quam rationem in corporibus, quae turgere non inveni, nihil movebam, sed postea dum coctam materiam esse probabili coniectura computabam, deinde aut vomitorio aut infraducente pharmaco purgabam. Sic enim vel excussa febris est, vel ea curationi aptior evenit. *Asclepiades si tertiana febris est, tertio die post accessionem alvum duci debere: quinto post horrorem vomitum elicere d).*

Male igitur aegris consulunt activi illi medici, qui intempestive aegrorum corpora purgare contendunt, atque imposterum saepe purgare continuant. Sic enim infimi ventris viscera, quae per se ob febrim satis aegra sunt, male vexant, fatigant, eorum actionem, quae in omnes fere corporis partes late extendit se, turbant, humores concutiunt, bonosque expellunt; ipsasque febres pertinaces atque contra corticem peruvianum rebelles efficiunt: adeo ut ipsi saepe mirentur, quod cortex eorum spem atque expectationem fefellerit. Et profecto cortex peruvianus aeque impar est, medendo febri tem-

a) *Ibidem*

b) *HIPP. Aph. 3. Sect. 3. aph. 3. Sect. 4. Item de morb. pop. Lib. VI Sect. 4*

c) *HIPP. aph. 22. et aphor. 25. Sect. I.*

d) *Celeus. Lib. III. Cap. 14.*

pore cruditatis, ac cum corpora impura sunt. Illud in ordinatis perinde ac in inordinatis febribus saepe vidi. En exempla.

Anno 1773. autumno multae erant febres inordinatae. Etsi enim post adhibita diversa remedia ipsa etiam urina, quemadmodum iuxta sanos homines, nubeculam accepisset, et aegri medicamenta vomitoria alvum laxantia atque ipsum corticem assumsissent; tamen nihil ex morbo mutatum est; posteaquam vero multus sudor acidus et olens erupit, et urina turbida evenit, facta ipsa febris ordinata est, et nunc facile submoveri potuit: neque ulli talis reversa est: utique quoniam isto tempore concocta materia erat. *Antiqui medicamentis quibusdam datis concoctionem moliebantur, eo quod cruditatem maxime horrebant, deinde eam materiam, quae laedere videbatur, ducendo saepius alvum subtrahebant* a).

Sed non satis est nosse concocta non cruda moveri debere, neque in morborum principiis; sed interest quoque scire, per quem exitum, superne an inferne educi debeant: utique per eos exitus, per quos natura tendit. *Quae ducere oportet, quo maxime repunt, eo ducere oportet per convenientes locos* b), sed etiam istos locos HIPPOCRATES praeclare indicavit. *Quibus quidem id, quod sanum est, relinquitur, causa deorsum submissa eos aut purgato—quibus vero non, non* c). Deinde signa adiecit, per quae nosci possit, quando materia per superiora duci debeat, quando per inferiora. *Subpurgandi sunt ventres in morbis, ubi purganda materia fuerit. Inferni quidem, ubi considisse videris: signum habes, si non anxii fuerint, neque capite gravati, et cum calores mitissimi, et cum post exacerbationes cessarint, superni vero in ipsis exacerbationibus: Tunc enim et hi elevantur, cum anxii et gravati supernis partibus fuerint; propterea vero in principiis purgandum non est, quoniam sua sponte in his temporibus expurgantur* d).

Haec intra diversi anni tempora magis patent: etenim cum per hyemem corpora magis quiescunt, et plus

a) *A. C. Celsus Lib. 3. Cap. 4.*
b) *HIPP. Aph. 21. Sect. I.*
c) *de morbis pop. Lib. VI. Sect. 6.*
d) *HIPP. de morb. pop. Lib. VII. Sect. 2. Vers. 32.*

per cibum accipiunt, quam per laborem, atque tempestatem amittunt, utique et sanguinis et succi plus habent, quam aestate ob quae infimi ventris viscera humidiora eveniunt, et mollior alvus est. Ideo hyeme et vere si purgare convenit, infra ducere praestat. Contra quoniam aestate per calorem atque laborem humorum plus amittitur, quam accipitur, sicciora quodam modo viscera sunt, et humores magis concentrati (maximeque bilis), qui his facile vitiantur; utique hyeme magis infra, aestate vero potius supra evacuare salubre est. *Medicamentis purgare oportet aestate quidem superiores magis, hyeme vero inferiores a)*, ob eandem rationem *graciles et facile vomentes sursum purgare oportet, vitantes hyemem b). Difficulter vomentes et moderate carnosos deorsum vitantes aestatem c)*. Adeo enim attentus erat HIPPOCRATES.

Maxime etiam attendendum est, ne in die, quo crises fieri consuescunt, aut natura exitum moliri solet, medicamentum sive sursum sive infra purgans praebeatur; quod omnino adversum est, et saepe exitiosum evenire posset. Ideo antiqui Methodici Asclepiadem secuti reprehendendi sunt, quoniam febre laborantibus die tertia, quinta et septima medicamenta moventia, qualia purgantia sunt, dabant. Sic enim boni nihil efficere poterant, mali vero multum patrare. *Quicunque iam a febre continua correpti pharmaco usi sunt in diebus paribus, hi nimium purgati nunquam sunt. Qui vero in diebus imparibus medicamento forti usi sunt, nimium purgati sunt. Multi etiam perierunt nimium purgati. Proinde priores medici in hoc maxime peccarunt. Medicamenta exhibuerunt in diebus imparibus et homines peremerunt, non scientes, quod haec res se ita habet. Humor enim in corpore aegroti magis turbatur in imparibus diebus, nimirum corpore humorem ad ventriculum transmittente. Et siquis iam turbatum magis perturbet, medicamento immisso nihil miri est, ex talibus hominem perire d)*. Quod hic de purgatione in diebus paribus atque imparibus; si continentes febres sint,

a) *HIPP. Aphor.* 4. *Sect.* 4.
b) *HIPP. Aphor.* 6. *Sect.* 4.
c) *Ibidem Aphor.* 7.
d) *HIPP. de morb. Lib. IV. Sect. Vers.* 21.

HIPPOCRATES monet, idem de paribus atque imparibus accessionibus febrium intermittentium, ut paulo magis supra positum est, censeri debet. Igitur ubi ducere convenit, et nihil urget, altero post parem circuitum die ducere convenit. *Densari vero oportet alvi egestionem morbo ad iudicationem tendente a)*.

Quare male consulunt aegris medici, qui spreta tali consideratione, quovis die, et quoties ipsis, saepe absque manifesta ratione ita placuerit, alvum laxant, aut vomitu vexant. His enim et coctionem et crises turbant, et viscera lacessunt, et pertinacem morbum efficiunt, et recidivis obnoxium: veluti experientia saepe saepius docuit. Quod si vero adversas istas purgandi methodos non ubique tanta sequantur mala, est utique, quoniam naturae vis impetusque quandoque et morbum simul et ipsam adversam medicinam vincit: maximeque cum leniora nostra pharmaca sint, quam quibus veteres utebantur. Qui successus plebeios medicos fallit.

Etsi autem pro his legibus, quae supra positae sunt, neque quovis die, neque in febrium principiis pharmaco aggredi conveniat, nihilominus est et saepe quidem, cum populares febres sunt, obtinet, in initio purgare et liceat, et opus sit: scilicet cum materia turget: licet, si fomes novus est, aut, etsi is recens non sit, tamen miasma proxime ante admisit: sic enim protinus exhibito pharmaco saepe omne eiicitur, totaque febris extinguitur: quod in febribus autumnalibus post fervidam aestatem magis quam in vernalibus succedit: aestate, ut supra dictum est, superne ducente, vere inferne trahente pharmaco. Deinde si quid vehementer urget, etiam ante purgare opus est, sine expectatione coctionis: nempe hos, quos febris ipsa vehementer laedere potest, tabidos puta, gravidas mulieres, puerperas, et aetate decrepitos homines: his enim febris noxia est. Noxium quoque est, etsi tempestas, materia et fomes vomere iubeant, ad vomendum cogere eum, qui sanguinem spuere consuescit, qui pulmones ulceratos habet, qui hernia affectus est, mulierem, quae gravida est, quae nimio sanguinis fluxu affecta est: item eum, qui crassus, curtoque collo stertens est, et difficulter vomit, omnes hos deorsum movere tutius est. Postremo

a) *Libr. de iudicatione.*

non magna sed levis noxa est, alvum leni pharmaco, quoniam tale hodie varium habemus, ante subducere, quam caetera auxilia indantur; cum quoniam eo impura, quae subesse et curationi obstare possunt, amoveantur; tum quoniam tale ante datum neque coctionem neque imposterum crisin turbabit. Ubi autem febris inveteravit, aut per recidivas invaluit, saepe purgare non solum vanum, sed et exitiale est: veluti paulo magis infra dicam.

Ut autem plus quam opus est, purgare, febrim exasperat, eandemque pertinacem efficit, ita alvum non satis ducere, cum cocta materia ibi locorum convenit, malum est; neque enim tunc febris etiam cum adhibito multo cortice peruviano aegrum dimittit. Ita ut plurimum in mucosis corporibus contingit, quando ad exitum febrium continentium mucus solvitur, atque in infimo ventre deponitur: aut quando mucosa sanguinis pars quam Serum vocant, intra continentis febris aestum adusta compactaque deinde coquitur, coctaque in infimum ventrem critice transfertur. Qui eo post continentem febrim deciderunt, et ideo intermittentem acceperunt; eos protinus una aut altera vice purgare opus est, et hi protinus intermittente liberantur.

Quod si horum nihil antecessit, sed homines ante sani in febrim intermittentem inciderunt, et per se talem mucum coquunt, atque in infimum ventrem recipiunt, horum alvum saepe pharmaco vacure opus est. Id est toties, quoties, quod talia cocta intus convenerint, constabit: Conveniunt autem talia saepe. Ubi id obtinet, corticem peruvianum offerre noxium foret; sed contra debet febris relinqui et sustineri, quoniam ea coquit, depuratque.

Quod si sine tali causarum atque crisium circumstantia aliquem febre intermittente laborantem hominem accipio, et cruditatis signa adsunt, neque ullum periculum urget, eius alvum post tres circuitus moveo, scilicet ut per id temporis materia sive coquatur sive solvatur: deindeque post purgatum ventrem, si coctionis signa adsunt, corticem peruvianum praesto; similiter eos habeo, qui passi recidivam sunt.

Male igitur medici agunt, qui absque tali consideratione protinus aegros et vomere et alvum deponere

cogunt ; deindeque corticem offerunt . Sic enim febrim supprimunt , non expungunt , salutare naturae conamen coctionem obtundunt atque pessumdant, aegros laedunt ; eosdemque recidivis obnoxios efficiunt .

Non solum interest nosse , quo morbi tempore vacuare conveniat , sed etiam quo medio inter accessiones intervallo purgare praestet . Alii sub decessu febris purgare volunt , alii ante malunt , quam febris accedit . Tutius erit, cum febris ex toto desierit : etenim si ad exitum febris vel purgans vel vomitorium datum , possunt ex eo aegri vires , quas febris ipsa satis imbecillas effecit, magis adhuc convelli . Si serius , metuendum est , ne in ipsam febrim purgatio incidat , summaque in eo pernicies sit, quod auxilii causa fuit inventum . Multi enim ex his ita superpurgati sunt , et ideo exitiose habuerunt, quoniam et purgatio et accessio febris convenerunt : ita magis contingere potest , ubi febris certum non habet circuitum , aut quando quotidiana longior est, aut ubi accessiones confunduntur . Quare ad id maxime attendendum est ut , cum tertiana mane incepit, et noctu desiit , postero die purgetur : si noctu accessit , et longe in diem traxit, altero die purgatio detur .

In quartana vero , quoniam biduum integrum perstat , commodum est postremo purgare .

At in quotidiana febre , si neque tempora remissionum liberaliora sint , neque medicamentum emeticum dare propter alium corporis affectum liceat, inclinata iam febre purgare oportet , motusque ante proximam accessionem narcotico remedio componere . Quod si vero vomitorium ferri potest . illud tutius in remissione assumitur ; quoniam id tres tantum horas operatione implet , et finem ante habere potest , quam nova accessio incipiat .

Atque tali quidem cautione opus est , quoties purgandum erit .

Est autem alia etiam de cibis ipsis dubitatio , atque aeger qua ratione continendus sit . Alii enim victum tenuem esse volunt , alii veluti Sydenham carnes aegris concedunt ; alii denique cubantis etiam luxuriae subscribunt , temera in corticem peruvianum fiducia ; utpote a quo certum auxilium exspectant . Ego quidem aegri vires ieiunio non convellendas esse volo , at ipsam tamen car-

nem aut ova aut pisces, aut pastam aut lac aut caseum, aut quae ceterum digestu difficilia sunt, non nisi quam sanissimo dari debere. Minus enim corrumpitur, quod integro corpori infertur; *et non pura corpora, quanto plus nutries, tanto magis laedes a).*

Sed iura carnium, cremor sive hordei sive orizae sive avenae, radices, Cichoreum, Lactuca, pruna pomave cocta mediis inter febres diebus cibo danda sunt. Potest etiam aeger sive aquam sive vini quidquam, ubi non nauseat, sive infusum Thée sive tenue decoctum Caffée, si sine calore est, bibere. *Quoscunque aegrotantes non continenter febres detinent, sed intermittentes prehendunt, his post accessionem cibi exhibendi: coniectura facta, nequando a recenti alimento sed iam concoctis cibis febris ingruat. b)*

His ita ordinatis ad febris curationem venio.

Qui morbis mederi vult, ante omnia attendat, cognitumque habeat, quomodo natura ipsa sibi ipsi sufficiens morbos expellat. Etenim *morborum naturae medici. Invenit natura ipsa sibi ipsi aggressiones non ex praemeditato, partim velut est nictare, partim vero et ea quae lingua subministrat, et quaecunque alia huiuscemodi non edocta natura et nullo magistro usa, ea, quibus opus est, facit* c). Ad id non solum in novis morbis, et quorum indoles incognita nobis est, attendere opus est; sed et in notis atque communibus. Quae quidem simplex rectaque via normaque nunquam magis a popularibus medicis negligitur, temniturque, quam cum specificum aliquod remedium manu tenent: eodemque omnia pellere existimant, veluti in ipsa febre intermittente: quo autem remedio spreta tali attentione, nunquam recte uti poterunt.

Quare ante omnia ad naturam operantem dirigi omnis attentio debet et videri, quomodo ipsa ea, quae contra naturam sunt, coquat, coctaque expellat: quomodo ipsa materiam sive fomitem, qui febris miasma recepit, coquat, quando per febrim chronici morbi materiam coquit, quae corpora ad coctionem crisinque apta sint, quae inepta; cum quibus morbis sive aeta-

a) *HIPP. Aphor. decim. Sect. 26.*

b) *HIPP. de affect. capite 16.*

c) *HIPP. de morbi pop. Lib. VI. Sect. 5.*

tum sive tempestatum sive caeterum antiquis morbis febris convenerit, deinde nosse studeat, quid crises impediat atque hae qua ratione perfici queant. Item quibus salubris febris esse possit, quibus perniciosa. Quae protinus pelli debeat, quam corpori per tempus inesse praestet. Haec per exempla rectius patebunt, quorum prae caeteris, ne iusto longior sim, unum pro singulo casu adducam exempli gratia satis frequens.

Scilicet saepe obtinet, ut sanguinis crusta inflammatoria in continentibus febribus coquatur, cocta post in infimo ventre deponatur. Haec si ibi locorum residet, febrim intermittentem excitat. Id est quoniam cum ea ipsum intermittentis miasma convenit. Si residentem istam materiam natura per alvum excutit, febris ipsa desistit.

AEGROTUS XI. Anno 1773 die 28 Iunii Cantor febre continente laborabat, quae ictero iudicata est: convaluit. Paulo post incidit in febrim quotidianam, quae post septem accessiones finem sumsit, excussa per alvum multa mucosa materia, neque passus recidivam est. Utique cocta crusta sanguinis inflammatoria in hepate deposita continentis febris crisis erat. Mucosae materiae ex hepate in intestina descensus icteri crises erat, sed et fomes simul, qui miasma febrile admisit; inde orta quotidiana non alia est, pituitae ratione. Post septem nempe impares circuitus febris desiit, expulsa per alvum salubri naturae molimine, pituita. Neque passus aeger recidivam est. propterea quod ea materia, quae miasma febrile admiserat, omnis excussa est.

AEGROTUS XII. Illud, et multa talia similia, natura perfecit. Nunc videndum, quomodo ars naturam imitari debeat. Exemplo sit vir annorum 50 temperamenti melancholici, his ad exitum aestatis anni 1778 febre tertiana affectus est. Assumpta Hypecacuanha vomuit, deinde alvum pharmaco subduxit, post corticem peruvianum assumsit, qui febrim necquicquam movit. Ego aegrum sine cortice esse iussi, sed contra medicamenta refrigerantia praestiti, febrim autem ipsam sivi, ut ea coquat. Post haec facta duplex tertiana est: cumque existimassem, satis coctam materiam esse, aegro lene purgans praestiti; post quod urina turbida evenit et sedimentum lateri trito simile deposuit. Inde minuta

febris est. Deinde urina clara evenit, et subsidentiam habuit. Post hanc corticem peruvianum obtuli, qui febrim excussit.

Nihilominus aeger male habuit, infirmus mansit, cava tempora habuit, et cutim ex flavo subnigram: utique ab atra bile, quam febris solvit et movit. Ob quam causam gummi Galbani et Ammoniaci ana drachmam, extracti gummatosi Aloes et Mirrhae ana grana quindecim cum extracto Fumariae in pilulas sexaginta compegi, iussique, ut ex his aeger quinque ter per diem assumat. His per quatuor fere septimanas multa mucosa, nigra meraca alvo secesserunt, aegerque melius habuit. Nihilominus aeger eodem anno sine causa manifesta bis recidivam passus est: utique ob atram bilem, quae remansit. Quae quam proxime sine cortice peruviano desiit, posteaquam atra bilis, quae item per febrim mota fuit, istis pilulis subducta est. Cumque postremo nihil atrae bilis superfuisset, urina sedimentum album, leve, aequale deposuit: aeger integre convaluit.

In isto aegro atra bilis mota fomes erat, qui miasma febrile recepit; ex ista unione orta febris est, quae item atram bilem magis movit, solvitque. Ideo inutilis et frustra cortex peruvianus erat. Subducta atra bile febris desiit. Reversa est posteaquam iterum soluta atra bilis par erat miasmati recipiendo. Iterumque desiit, posteaquam item atra bilis subducta erat. Postremo cum vacuata atra bilis erat, secutum sedimentum album leve aequale in urina est, imposterum absque recidiva.

AEGROTUS XIII, Anno 1775 mense Augusto iuvenis Centurio febre tertiana correptus est. Pro more usitato vomitorium primo, deinde purgans pharmacum sumsit, corticem peruvianum proxime post. Per corticem subacta febris est, eademque saepe reversa est. Saepe corticem assumsit, saepe etiam eundem dimisit; propterea quod nihilominus febris saepe revenit. Modo item febris, modo medicinae pertaesus omnia, quae voluit, comedit. Ita diversim traxit in Novembrim usque anni 1776.

Huic decoctum ligni Quassiae praestiti, quod infimi ventris viscera raboraret, et ad agendum apta efficeret. Secuta urina est, quae sedimentum album, leve, aequale praecipitavit, sicque febris desiit. Posteaquam

febris desiisset, et tale sedimentum sex septimanis urina deposuisset, sano homini corticem peruvianum offerre coepi, ad firmandam bonam valetudinem.

Multum quoque interest nosse, quae febres facilem coctionem admittant, quae difficilem recipiant. Inde celebris illa febrium divisio in vernales et autumnales venit: vernales si neque mala vivendi ratione vitiantur, neque iniquo medicamentorum apparatu turbantur, sed caute naturae relinquuntur, saepe per se finem sumunt, post quinque aut post septem, ut HIPPOCRATES recte monuit, circuitus. Non solum ita febris vernalis per se ipsam exitum sumit, sed etiam autumnalem quae antecessit, terminat atque tollit, per quinque item circuitus. Siquidem, si quis febre autumnali tertiana laborat, et ei recte occursum est, neque secuta recidiva per autumnum perque hyemem fuit, saepe contingit, ut eadem febris Vere revertatur, quae post quinque circuitus per se nem sumit. Et nunc homo nulli imposterum recidivaefiobnoxius est: quasi febris vernalis reliquias, etsi exiguas autumnalis solvisset, coxisset, coctasque omnino expulisset.

Verosimile est, ideo febres vernales praeprimis et per se facilius finem accipere, et medicamentis opportunius subigi posse, quoniam corpora Vere molliora humidioraque sunt, et ad coquendum magis apta, quam Autumno: corpora enim, quae hyeme quieverunt, et quoniam ea intra istud anni tempus ob densam cutim minus transpirant (a), utique plus humorum confecerunt, magis mollia et succo plena evenerunt, etiam facta magis apta sunt ad coquendum, sicque Vere et citius et perfectius iudicantur; succulenta enim corpora, ut item Hippocrates ait, melius concoquunt, quam sicca.

Autumnales difficiles sunt, quoniam corpora, quae aestatis fervor ante sicca effecit, compactos item humores multoque ita acriores reddidit, minus ad coquendum apta reliquit. Nihilominus nonnunquam est, ubi etiam autumnales, imo diversae speciei febres, similiter ut vernales per se finem sumunt. Nempe prout solitaria aut composita febris est, aut favens tempestas, aut secunda aetas aut corporis commoda compages est.

Hic eas notas adiiciam, per quas didici, quae febres fa-

(a) *HIPP.*

facilem, quae difficilem curationem admittant. Itaque 1 vernales citius per se finiuntur quam autumnales. 2 Iuniorum corpora febris naturae beneficio citius dimittit, cum horum humores blandiores esse consuescunt, tum quoniam ipsa molliora et humidiora sunt, ideoque magis ad coquendum apta. 3 Si solitaria febris est, neque iuncta alteri cuidam sive chronico sive tempestatum morbo est. 4 Si post unamquamque trium primarum accessionum multus sudor erumpit, isque acidum odorem spirat, et urina turbida sequitur, quae sedimentum lateri trito simile praecipitat. Istae febres aut per se finem accipiunt, aut adhibito remedio facile submoventur. 5 Quorum in febribus talis sudor erupit, et urina ita turbata est: si post quintam accessionem post intermissionis diem urina clara est, et subsidentiam habet, his proxima accessio non erit. 6 Quorum urina post unamquamque accessionem clare est cum subsidentia, et post quintam accessionem sedimentum lateri trito simile praecipitat, hi iudicati sunt. 7 Si tertia accessio fortior est prioribus et multum sudorem expellit, et sedimentum lateri trito simile praecipitat; spes est, fore ut quinta similis sit, et si talis ea sit, febris fines habet. 8 Quorum urina sedimentum album, leve et aequale praecipitat, hi et febre liberati sunt, et nulli recidivae obnoxii.

Contrarium in senibus est. 1 Stricta enim et senum corpora minus idonea ad crises sunt, propterea quod minus apta ad coquendum sunt. Ob talem utique causam, veluti ex HIPPOCRATIS scriptis colligimus, senes et atrabiliarii ut plurimum male iudicati fuerunt. Et quoniam his quartana magis familiaris esse consuescit, eandemque ob causam difficulter submovetur, quartanae ipsi nomen longi morbi impertitum esse verisimile est. 2 Qui mediis inter accessiones diebus non debiles sunt, quasi pridie non aegrotassent, sine signis solutoriis, hi difficulter sanantur, quoniam hi coctionem aut nullam habent, aut non continuam: debet enim coctio, ut bona sit, continua esse. 3 Quorum urina mediis inter accessiones diebus tenuis transparens est, et nihil continet, hi febre difficilius liberantur, indicio enim est, materiam intus non concoqui. Non concoquitur aut ob corporis debilitatem aut propter siccitatem, aut propter

convulsionem. 4 Quorum fomes, qui miasma febrile recepit, intus relinquitur, eorum febris aut inveterascit, aut non tolli potest.

Atque ad ista medicus ante attendere debet, quam febrim ipsam medicamento aggrediatur. Post coctionem nempe vel post imperfectas crises cortex peruvianus recte offertur, isque tunc cito iuvat, neque imposterum quid mali aegro metuendum est. Est hoc istud febris tempus intra quod ea facile curationem a diversis remediis admittit; ab amaris, ab extracto Chamaemeli, a diversis corticibus: qui successus suos authores fefellit, qui sibi persuadebant, quasi inter indigenas plantas par cortici peruviano specificum remedium invenissent. Ego saepe febrim intermittentem cum ea usque huc coctione pervenit, pulvere corticis radicis Symarubae, cuius grana decem ter per diem exhibui, perfecte submovi.

Nihilominus cortex peruvianus iure praerogativam sibi vindicat, eundemque maxime sic do. Nempe medio inter accessiones tempore corticis peruviani pulverisati scrupulum unum unaquaque hora exhibeo, praestatque minutas portiones saepius offerre, quae commodius et digeri in ventriculo possint et omnem virtutem edere, quam magnam simul copiam rarioribus intervallis ingerere, aut proxime ante ipsam accessionem duas drachmas (ut olim medici consueverunt) affatim ingurgitare. Tanta enim portio simul et gravat et difficulter digeritur. Namque cortex peruvianus febrim ante non tollit, quam ipse digestus est, omnisque eius virtus in ipsum sanguinem intravit.

Neque verum est, quod quidam putant, quasi cortex peruvianus febrim, propterea quod ipsi stomacho medetur, excutiat: saepe enim materia chronica sive fomes febris in stomacho non residet.

Quod si aeger pulverem nauseet, potest is cum syrupo vel in electuarium vel in bolos cogi, aut cum aqua admisso sale tartari et vini spiritu decoqui; eidemque et odoris et saporis gratia Cinamomum adiici: dummodo istius quidem decocti tantum quot horis assumatur, quantum ex pulveris scrupulo habetur.

Vanum autem est, corticem peruvianum vel aqua vel vino infundere, talemque potui dare, sic enim vix aliquid recte extrahitur. Neque praestat subtilissimus

corticis pulvis paulo grossiore: quoniam, quod facilius comminui et per augustius cribrum traiici potest, magis ex ligno inersque est. Ad illud autem magis attendendum est, sincerus an cortex sit? Porro absurdum est dicere, corticem peruvianum in intestinorum plicis remanere, eademque vitiare. Is enim, posteaquam omnem suam virtutem exuit, alvo emittitur, nullam post se noxam relinquens.

Ubi ob breve intervallum, quemadmodum in quotidianis febribus, duae tantum corticis drachmae similiter oblatae fuerint, non multum quidem ex febre minutum erit. Plus vero si latius inter accessiones spatium pateat, intra quod possint aut quatuor aut sex drachmae unciave assumi et intus confici.

Quamvis neque et hoc perpetuum sit. Nonnunquam enim, etiam post talem corticis dosin febris vehementius erumpit, indicioque est, postrema quod ista accessio futura sit.

Neque profecto minuta corticis portio sufficit, sed debent ipsae febris reliquiae, quae corpori inhaerent, imposterum expelli.

Cumque sic magis ad bonam valetudinem processum erit (quae potissimum post tres corticis uncias iuxta octavum decimumve diem contingere consuescit) debet nihilominus cortex peruvianus eadem ratione continuari, non numeratis imposterum diebus.

Et quidem nunc surgere aeger potest; et carnem, propterea quod famem difficulter fert, vel vitulinam vel gallinaceam esse.

In his autem iterum cautione opus est: scilicet ut cibus saepe quidem at parvis portionibus accipiatur, quo facilius idem et digeri, et ne nimius aut stomachum gravet, aut inconfectus hominem iterum aegrum efficiat: praeterea ut omni quoque hora corticis scrupulus continuetur.

Deinde quo magis de bona valetudine constiterit, eo vehementius erit edendi desiderium, usque dum edendo tantundem restitutum fuerit, quantum per febrim atque abstinentiam amissum erat.

Atque intra istud praecipue convalescentiae tempus largum illud tenuis urinae profluvium, de quo supra memoravi, incipit, et aliquot deinde dies continuat; sic

omnem potus copiam longe superet. Quod nonnulli Medicinae Professores pro critico habebant. Non febris ipsius crisis istud urinae profluvium est; sed aquae, quae per febrim intus retenta fuit: indicioque est, quod aeger contra Hydropem tutus sit.

Ubi hucusque perventum erit, non ita multo cortice imposterum opus est; sed per bihorium scrupulus dari debet, et potest etiam vinum absque aqua, si ita bibere sanus consueverat, concedi.

Cumque sic magis ad integritatem processum est, redit prior faciei flos decorque; firmantur vires, consuetum laborem homo et libenter suscipit et magis sustinet; urinam quemadmodum sanus emittit, non amplius, quam quae potui respondet. Nihilominus nondum omnino tuta valetudo est.

Quare adhuc continentia opus est, neque nisi vitulina atque gallinacea carne vesci licet; atque tertia quaque hora corticis scrupulum assumere expedit; idque per octiduum.

Deinde bubulam esse, et corticis scrupulum quarta hora ex octiduo: denique tres quotidie scrupulos; tandem duos, postremo unum, semper ad unumquemque ordinem septimanam integram trahendo; sic ut vel octo vel decem vel duodecim septimanae cortice expleantur, intra quas id, quod ex febre corpori inhaeret, expelli possit. Alii altera septimana corticem intermittunt, altera dant; sicque aliquot menses continuant. Alii etiam per annum. Neque multum corticis nocet, sed parum non iuvat.

Non alienum quoque erit, febrim intermittentem, etiam quae narurae beneficio decessit, imposterum cortice peruviano persequi, nisi bona valetudo ex integro constiterit. *Potest enim morbus, etiam qui per se finem habiturus est, citius tamen adhibito auxilio tolli, quod duabus de causis necessarium est: et ut quam primum bona valetudo contingat, et ne morbus, qui remanet, iterum, quamvis levi de causa, exasperetur* a).

Et postea etiam quaeritur, finita febre an alvum pharmaco ducere conveniat? Quod aliqui volunt; scilicet ut, si quid noxii intus in corpore remansisset, idem ducendum alvum omne subtrahitur. Id alii iure ut perniciosum repudiant: veluti proximo capite ponam.

a) *CELSUS Lib. II. Cap. III.*

CAPUT VI.

Ob quam causam febris nonnunquam difficulter superetur, et cur eadem saepe revertatur?

Nonnunquam febris difficulter, etiam cum adhibito auxilio secedit; aut, quae decessit, iterum revertitur.

Id vel Medici vel aegri culpa contingit. Primo de eo dicam, quod ad Medicos pertinet, deinde ad aegros veniam.

Ob id autem antiquiores quidem ideo reprehendendi non sunt; quoniam, cum imbecilla remedia haberent, febres aut difficulter submoverunt, aut necquicquam potuerunt. Propter quem auxilii defectum utique quotidiana, veluti GALENUS memoravit; saepe 60 circuitus habebat, et periculosa erat; quartana autem Medicorum scandalum appellata est.

At ubi febris, etiam cum cortice peruviano vel pertinaciter restitit, vel posteaquam desiit, facile reversa est, multi ex posterioribus Medicis curae vitium in cortice quaesiverunt, quod ipsorum propria culpa contigit, utique qui isto auxilio non recte usi fuere. Inde ortae diversae hominum sententiae sunt, ex quibus alii sibi persuadebant, quasi cortex peruvianus febrim ipsam non omnino excuteret, sed aliquantum ex ea intus relinqueret, ex quo nova iterum resurgat. Alii febrim ex vitiato stomacho esse volebant, quem, quoniam cortex peruvianus emendat, eum ipsi febri mederi statuebant. Alii adstringere corticem perque eum figi ad tempus quidem febris causam, at non expelli eandem. Rursum alii febres cortice submoveri concedebant; attamen metuebant, ne auxilium gravem aliquam noxam homini relinquat, ceu duros viscerum tumores, hydropemve. Ideoque diversa pharmaca ipsi cortici adiecere, per quae ne noceat, efficere possent. Utique operam dederunt, ut per artem corrumpant, quod natura perfecerat.

Id vanum est: nulla enim in cortice peruviano noxa est, et potest iste ab unoquoque tuto assumi, rectiusque solus offertur.

Iterum alii solum quidem corticem aegris, at non satis exhibent, propterea quod timent, ne nimius noceat, ipsaque aegri viscera corrumpat.

Verum hi male metuunt: ista enim vitia, quae talem curationem sequuntur, non ab ipso cortice proveniunt; sed ob id, quod idem non recte adhibitus est. *Quae profuerunt, ob rectum usum profuerunt, quae autem nocuerunt, ob id, quod non recte usurpata sunt, nocuernnt a*). In eo enim vitio residet, quod corticem non post coctionem materiae, sed intra cruditatem exhibuerint.

Alii initio quidem curationis multum corticem offerunt, deinde vero ubi proxima accessio desiit, etiam ab ipso auxilio desistunt. Atque talis erat primis post inventum corticem annis curandi methodus, quam hodie Vulgus adhuc sequitur. Verum sic febris, quoniam aliquid ex ea intus in corpore remansit, quam proxime revertitur. Ob quem curationis defectum utique Medicorum multis visum est; quasi cortex peruvianus non tam excuteret febrim, quam quidem eandem ad tempus supprimeret.

Igitur febrim, etsi finem habeat, diu persequi ipsumque corticem in longum usque tempus continuare expedit: Scilicet quo morbi reliquiae, quae corpori inhaerent, omnes expellantur. Nam *quibus intus relinquuntur, certissimae recidivae et celerrimae b*). Et profecto in hoc omnis curationis cardo vertitur.

Deinde alii etiam non plebeii Medici, febri cum medentur, medicamenta purgantia ipsi cortici vel admiscent, vel post sex septimanas, quo tempore expunctam febrim esse putant, subiiciunt, scilicet ut per ea, si quid noxii fortassis intus a cortice remansisset, idem ducendo alvum omne subtraherent.

At quod mala ista curatio sit, experientia satis superque docuit; propterea quod per eam febrim, quae per corticem finem habitura esset, purgante pharmaco exasperatur; et ea, quae desiit, iterum revocatur. Similiter etiam Syndenham c) observavit, *levissima catharsi imo enemate lacte et sacharo febris recidivam imminere, eandemque si non satis cessavit, purgante redire contumaciorem d), aut pertinaciorem reddi, atque*

a) *HIPP. Lib. de arte Nro.* 7.
b) *HIPP. de morb. pop. Lib. II. Sect.* 2. *Lib. VI. Sect.* 2. *et* 3.
c) *Epist. I. responsoria*.
d) *Sect. I. Capite* 5.

altas magis radices figere a), quin hydropicos fieri, quibus febre intermittente laborantibus alvus pharmaco saepe subducitur.

Sic enim febris saepe revertendo diu trahit, et inveterascit; ex qua mora omnia ista vitia proveniunt, quae longas febres sequi consuescunt. Quemadmodum inferiore libro III dicam.

Quare, ubi in ipso curationis principio satis purgatum est, atque ex his, quae descenderunt, cognitum erit, nihil impuri intus remansisse, statim post signa coctionis cortice occurri debet. Et si quidem ex eo alvus (quemadmodum nonnunquam contingit) laxa eveniat; ea protinus adstringenda est vel narcotico quodam remedio vel symarubae pulvere.

Nullam vero in cortice peruviano noxam esse et fusius infra dicetur, et nunc ponam.

AEGROTUS XIV. Initio aestatis anni 1750 vir 40 annos natus febre intermittente tertiana cum affectu soporoso laborabat, a qua convaluisse videbatur, posteaquam corticem peruvianum 20 dies assumserat.

At reversa saepe febris saepe iterum per corticem suppressa est; neque ex toto desiit. Utique quoniam nec satis corticis nec idem satis continenter datus est.

Quare aeger, propterea quod ex recidiva lethargum metuebat, excitato prius vomitu corticem peruvianum integro anni spatio continuavit: sic tamen ut primis quidem diebus multum ex eo, deinde vero quo magis ad anni finem processum est, eo quotidie minus assumserit. Quam curandi rationem secuta praestans valetudo est, ipsumque corpus magis quam ante febrim firmum omninoque tororsum evenit.

Ut autem noxium est, alvum inter febrium accessiones aut proxime post easdem iusto plus purgare, ita malum est, nullum neque purgans neque vomitorium remedium ante curationem dedisse, si impura in imo ventre colluvies febris fomes est, cum quo miasma convenit, ut tertiana potissimum ex vitiata bile post fervidam tempestatem. Tales namque cortex peruvianus non vincit, isque in impuro corpore, etiam cum multus assumitur, non iuvat. Et siquidem nonnunquam aliquae ac-

a) *Ibidem.*

cessiones post multum corticem emanserunt; nihilominus proximae revertuntur, iterumque suppressae iterum resurgunt.

Imo talem ob causam cortex peruvianus nonnunquam febrim, etiam cum exhibitum unum sive purgans sive vomitorium remedium fuerit, necquicquam movit; propterea quod multae adhuc impurae reliquiae intus remanserunt. Remansisse autem maxime per haec nosse licet: si aeger etiam post multum corticem peruvianum nihilominus perinfirmus adhuc sit, si cibos vehementer nauseet, si os amarum habeat, et faciei cutim flavam, si urina iumentorum urinae similem emittat, maximeque si post duas aut tres corticis uncias (tanquam a quibus febris desistere consuescit) nihilominus febre aut non omnino aut necquicquam careat.

Huic ante omnia purgantibus auxiliis succurendum est, donec ex toto purus sit.

Et ex eo saepe evenit, ut febris, quae cum multo cortice peruviano finem habere non poterat, deinde posteaquam corpus bene purgatum est, imposterum per se omnis desierit, secutaque ex toto integritas sit. Idque vulgare est.

Nonnunquam impura est colluvies naturae beneficio infra secedit, aut ipse cortex peruvianus eandem expellit. Quod quemadmodum in diversis aliis aegrotationibus accidisse diximus, ita iuxta febres intermittentes aliquando contingit: utique amara quaevis, ut ipse cortex peruvianus, putrida, quae in infimo ventre resident, movent, atque expellunt.

AEGROTUS XV. Vir 45 annorum febre intermittente tertiana laborabat, et cum medicamento emetico purgatus fuisset, corticem peruvianum assumpsit.

Manssit nibilominus febris etiam post tres corticis uncias.

Ortum deinde largum alvi profluvium est, vomitusque; per quae multa impura supra infraque octiduum excussa sunt.

Etiam post haec febris continuavit.

Quare quoniam ex his iudicabam, multa intus impura superesse, rursus medicamentum vomitorium praestiti: quod, ut multam bilem eiecit, febrim ex toto finivit.

Talis autem febris etiam cum adhibito multo cortice

ideo remansit, quoniam eius fomes intus supererat. Excusso vero fomite desiit, vel quoniam miasma materia caruit, cui iungeretur, vel quoniam corticis peruviani virtus, quae antea frustra in sanguinem intraverat, nunc sine impedimento in eodem agere incepit.

Atque ad illud quidem, quoniam id magni in febrium curationibus momenti est, bene attendi debet.

Deinde etiam ciborum ratio habenda est. Scilicet ob quos, si non satis continentur aegri, febris et difficulter subigitur; et subacta iterum resurgit: saepe enim cibus, etiam qui sanis confert, aegros offendit. Verumque est, quod olim HIPPOCRATES dixit *a*): *si quis febricitanti cibum det, quem sano exibet, sano equidem robur, aegroto vero morbus est*. Quare neque ova neque carnes inclinata (ut quidem volunt) febre, aut ubi eius quaedam adhuc reliquiae corpori inhaerent, concedi debent; sed expectandum est, donec maior in corpore integritas sit: tutius enim talia offeruntur post largum illud tenuis urinae profluvium, quod ut supra memoravimus, indicio est quamplurimum ex febre excussum esse. *Diaetetices maximum est, observare ac cavere, uti in acutis, sic et in longis morbis et febrium intensiones et remissiones, ut tempora caveantur, quibus non oportet cibos offerre, et cognoscantur quando tuto offerendi sunt: uti etiam quandoplurimum ab intensione obfuerint b*).

Postremo etiam de venae sectione inter auctores disputatur: ex quibus alii iuvare curationem asserunt, alii nocere, quasi per eam febris aut difficulter medelam admittat, aut ea, quae desiit, facile revertatur. In his autem nihil perpetuum est; sed prout diversae causae occurrunt, diversa etiam de venae sectione ratio habenda est. Potest enim ea alios aegros offendere; alios non laedere.

Convenit, si corpus sanguine abundat, et calor exsuperat: si accessiones confunduntur, sic ut in calore continuent; aut alius quidem corporis affectus intervenit, qui venae sectionem requirat. In his enim cortex Peruvianus postea similiter profecit, ac si vena ante secta non fuisset.

a) *Lib Aphor Sect. VI. aphor. 65. et alibi.*
b) *HIPP de victu morb. acut.*

Nocet inclinata iam febre, aut ubi plurimum ex ea imminutum est, aut aliquae adhuc eius reliquiae corporis inhaerent: sub hoc enim exitu, si sanguis e vena mittitur, febris iterum exasperatur, et ea, quae decessit, revertitur. Saepe enim mulieres, e quarum pede, propterea quod menses defecerunt, extractus aliquamdiu post febrim sanguis est, iterum in febrim relapsas fuisse vidi. Ob quam utique rationem Sydenhamus venae sectionem, febris ubi intermitens est, damnavit *a*),

Sed cur venae sectio, scilicet a qua in diversis aliis febrium speciebus praesidium habetur, contraria febri intermittenti est? an propter defectum sanguinis? utique, quoniam venae sectio fomitem non demit, et naturam ad coquendum ineptam efficit. Ita fere persuaadet proxima morbi historia.

AEGROTUS XVI. Virgo 36 annorum initio aetatis anni 1752 febre intermittente quotidiana laborabat, a qua post purgantia remedia et corticem peruvianum evenerat; et per tempus aliquod morbi expers mansit, ad proximum usque sanguinis menstrui fluxum: at quo tempore is erupit, etiam febris reversa est; sicque per menses aliquot. Donec post multum continuoque adhibitum corticem febris duos menses desiisset.

Deinde Medicus venam secari iussit: propterea quod sibi persuadebat, quasi aegra sanguine abundaret. Misso autem sanguine febris eodem die reversa est.

Quare ex meo consilio aegra primum medicamentum vomitorium, post, corticem peruvianum per multos imposterum menses cum pertinacia continuavit, quae quidem medicina effecit, ut febris, et si ea quot mensibus cum ipso sanguinis fluxu reversa fuisset, nihilominus mitior atque mitior evenerit, donec post duos menses omnino expuncta fuerit.

An ideo secundum HIPPOCRATEM *quibus in febribus quartanis sanguis e naribus fluerit, malum est b*). quoniam ob sanguinis iacturam febris, quae per se olim curatu difficilis erat, corpori diutius inhaerendo, noxam eidem reliquit?

Sed non nunquam etiam ipsa venae sectio, si vel sub expectatione proximae accessionis, vel quo tempore

a) *Sect. I Capit.* 5.
b) *Aphror.* 5. *Sect.* 8.

aeger febre inhorrescit, instituta fuit, secundam valetudinem praestitit. Narratum enim accepi a viris fide dignis, quorum alter 70, alter 75 annorum erat, se posteaquam in puerili aetate febre intermittente diutius laboraverant, subito ut secta in ipsa accessione medioque frigore vena fuisset, persanatos fuisse. neque (quod maxime mirum videri potest) post hoc ipsum frigus incaluisse se; sed deletam protinus et quasi cum ipso sanguine extus fusam fuisse febrim. Neque imposterum quapiam febre intermittente ad longam hucusque senectutem laborasse se, donec alterum ex his, cum annum 73 ageret, febris tertiana prehendisset, quam cortice peruviano facile submovit.

Refert quoque LAZARUS RIVERIUS *a*) mulierem gravidam septimestrem subito a febre itermittente tertiana, qua mensis spatio frustra adhibitis et venae sectionibus et medicamentis laboraverat, liberatam omnino fuisse, cum una ante proximam febris accessionem hora secta vena fuisset. Auctor novus observationum communicatarum *b*) febrim tertianam duplicem protinus extinctam fuisse vidit, cum aegri viri vena istante paroxysmo secta fuisset. Ibidemque *c*) dicitur empiricus febrim tertianam iugulasse, cum in ipso accessionis principio venam secasset. Idem Sydenham vidisse credibile est, qui venae sectionem febre intermittente laborantibus semper nocuisse asserit, *nisi eodem ictu chirurgi gladiolus, quo venam pertundit, ipsam etiam febrim confodiat*. *d*).

Caeterum, magis ad rem pertinet, scire, febres ne solae sint, an alia his quoque male accedant: id est, num cum multo sanguine calor urgeat, an in aliqua corporis parte inflammatio subsit, ceu Pleuritis, Peripneumoniave autem aut alius quispiam malus morbus intervenerit, qui venae sectionem exigat, contra vero noxiam fore venae sectionem puto, quae mediis inter accessiones diebus, aut ubi multum ex febre iam minutum est, instituitur, quoniam ex ea peior febris fit. Supervacaneum autem esse intra ipsum febris aestum, quae sine alio quopiam vitio

a) *Observat. centur. IV. observat.* 72.
b) *Ibidem cent. IV. observ.* 83. § 17.
c) *Decerpt. observat.* 15.
d) *Sect. I. Cap.* 5.

est, sanguine e vena mittere, quoniam id neque adiuvat curationem, neque febrim repellit: sed fortassis coctionem turbat.

Atque hae quidem praecipue causae sunt, propter quas et febris difficulter submovetur, et facile revertitur, et saepe perniciosa evenit, et ipse quoque cortex peruvianus non vulgo tantum sed ex multis medicis male audit; scilicet qui omnia ista vitia in corticem peruvianum coniiciunt, quae propria ipsorum culpa contingunt. Nam qui ita cum assumpto cortice peruviano male habebant, eos idem cortex, si recte adhibetur, restituit.

CAPUT VII.

De recidivarum febrium ordine.

Superiore capite causas dixi, propter quas febris intermittens et difficulter submovetur, et saepe revertitur; hoc proponam, in quem diem ea, si revenit, incidat.

Observavit olim SYDENHAM recidivas febres eundem diem servare, in quem, si absque adhibito auxilio continuassent, incidissent: potissimum, quae proxime post curationem revertuntur. Ob quam causam ut CELSUS a) monuit, *si febris quievit, diu meminisse eius diei convenit, eoque vitare frigus, calorem, cruditatem, lassitudinem. Facile enim revertitur, nisi a sano quoque aliquamdiu timetur*. Id vulgare est, maximeque si febrim inter et recidivam breve spatium distabat. At post longum temporis intervallum, intra quod constituta perfecta valetudo esse posset, febrim in certum diem incidere magis mirum est. Quod saepe observavi; et potest id unusquisque experiri, qui febrium dies notabit, et numerare continuabit. Ita VAN SWITEN b) virum vidit, *qui in febrim quartanam recidit, qua quinque mensium spatio liber et bene antea sanus fuerat*. Id fit, si febris cortice ante supprimitur, quam eius fomes coctus sit. Quod si vero autumnalis febris recte desiit, et ea nihilominus proximo vere revertitur, ipsa, ut supra monui, post quinque circuitus ex toto finire consuescit, neque revertitur.

a) *Lib. III. Capite 16.*

b) *Comment. in Boerhave aph. 757.*

AEGROTUS XVII. Ego longiora inter recidivas intervalla notavi. Iuvenis 27. annorum die 4. Augusti anni 1749. in febrim intermittentem tertianam incidit; quam vomitu et cortice peruviano ad novem usque menses propulit. Recidit in eandem die 23 Aprilis anni 1750, quam item vomitu atque cortice quam longissime profligavit. Relapsus iterum die 15 Iulii 1751. in eandem febrim est, postquam imposterum tutus mansit.

Numeratis autem per omnes istos annos diebus compertum erit, incidisse istas febres in certos illos dies, quos accessiones, si continuassent, habiturae fuissent: et (quod magis mirum videtur) in eandem semper horam, undecimam scilicet vespertinam.

AEGROTUS XVIII. Vir 50 annorum initio mensis Septembris anni 1750 febrim intermittentem tertianam habebat, a qua post adhibitum corticem peruvianum liber mansit octo mensium spatio. Deinde vero sub finem mensis Aprilis anni 1751 in eandem hoc ipso die recidit, quo febris accessisset, si medio interea tempore eadem continuasset.

AEGROTUS XIX. Virginem 60 annos natam febris intermittens tertiana die prima Octobris anni 1751. prehendit. Inde liberata est corticis peruviani auxilio, et novem postea menses sana mansit. Recidit in eandem febrim die 1 Iulii anni 1752 post eandemque optime habuit, octo iterum mensium spatio.

Reversa iterum die 4 Martii et die 13. Aprilis, et 5 Maii anni 1753 eadem febris est: alteraque ex istis recidivis versa in continuam est.

AEGROTUS XX. Vir annos 40 natus Viennae austriacae die 14 Iulii anni 1750 hora 5 vespertina febre intermittente tertiana laborabat, indeque ex cortice peruviano sanatus Hannoveram profectus est, in quo loco aliquamdiu commoratus est, abhinc Moguntiam venit bona cum valetudine.

Anno deinde 1753 die 5 Augusti hic Moguntiae in eandem tertianam eodemque die eademque hora, quinta nempe vespertina incidit, quae tempora febris servasset, si suum ea accedendi ordinem non interrupta continuasset.

Mirum profecto est, quod neque longum temporis intervallum, neque lata locorum distantia, neque coeli

diversitas istius quidem febris sive ordinem, sive diem, sive horam mutaverit. Adeo enim diu potest materia chronica cruda in corpore latere, donec miasma iterum admittat, cum eodemque unita febrim efficiat.

Nonne per talia exempla ad credendum deducimur, quasi suum quaeque febris privatum fomitem habeat? sic ut idem miasma cum alio fomite, quotidianam, cum alio tertianam, quartanam cum alio efficiat; mutari vero febrium accessiones et in alium circuitum ordinari, sic ut ex quartana quotidiana, ex quotidiana tertiana et viceversa fiat; quoties idem miasma in alium atque alium fomitem incidat. Mutari autem ita ipsum fomitem posse sive per eius materiae transpositionem sive per peccata in diaetam sive per vitia, quae febris ipsa inveterando corporis humoribus intulit. Quomodo autem corpus ipsum per eandem febrim vitiari possit, libro tertio dicetur.

Caeterum non vehementer frugi ista recidivarum contemplatio est: attamen utilis esse poterit, ubi de morbo, qui incipit, dubitatur, isne febris intermittens, an quidam alius futurus sit. In his enim numerare dies oportet, et videre num in diem, qui uni ex prioribus febrium accessionibus respondet, morbi initium aut exacerbatio cadat. Quod si ita inciderit, coniectura erit, febrim, quae incepit, intermittentem fore.

Quae vero febris ex toto expuncta est, eam nulla recidiva sequitur.

Denique quantum corticis satis sit, ad febrim omnino excutiendam, illud certo circumscribi pondere non potest. Debet enim eius modo plus, potest etiam modo minus offerri; prout sive febris ipsa, sive aegri aetas, sive vitiae genus, sive anni tempus erit: maximeque prout fomes vel plus, vel minus coctus fuit, aut crises perfectas imperfectasve morbus habuit. Est enim vero maxime simile, recidivas ex eo provenire, quod intus a morbo remansit; illudque omnino minimum saepe esse, propterea quod multos nonnunquam menses sine noxa ante lateat, quam incrementum accipit; quod possit recidivam efficere. Durissimum item esse talem febris fomitem, ut quem neque mutare valent corporis exercitationes vasorumque atque humorum omnium motus, neque longum temporis intervallum ita benignum eum reddere, ut recidivam non suscitet.

Ob quam causam febris fomitem ante coqui volo, postque febrim ipsam multo cortice quam diutissime prosequor. Et fuerunt, qui me consule istam medicinam sex, etiam octo menses, imo integrum annum continuarunt. Neque sic unquam multus cortex ullam noxam corpori reliquit: neque verum est, quod post SYDENHAMUM *a*) BOERHAAVIUS *b*) credidit, quasi a multo cortice peruviano scorbutus fieret.

Quem vero exitum e corpore coctus ipse febris fomes sumat, et quomodo tunc ipsum miasma iners eveniat, partim superiore capite quarto dixi, partim in fine ultimi libri ponam; nunc ad accidentia descendo.

CAPUT VIII.

Mulier gravida, si febre intermittente laboret, quomodo curari debeat.

Gravidis mulieribus, si febre tentantur, citius adhibito auxilio succurri debet: scilicet, *quibus tanto magis omnis observatio necessaria est c*). Quod duabus potissimum de causis necessarium est; et ut quam primum bona valetudo contingat, et ne morbus prolem ipsam praecipitet.

Mulieres enim gravidae, quae per se satis pronae ad vomendum sunt, magis adhuc, propter febrim vomitu vexantur, obque eum possunt cum pleno ventre facile herniam accipere; possunt abortum facere, etiam quae abortire non consueverunt: possunt magnam sanguinis ex utero iacturam pati, perque eam foetum ante rectum tempus excutere, maximemque ubi tales matres sanguine abundant. Et siquidem propterea abortum faciunt, is magis in ipsam febrim quam in medios inter accessiones dies incidit. Quod si vero earum febris etiam ad postremum usque partus terminum tuto trahatur, aut in ipsum partum incidat, aut proxime post partum incipiat, possent nihilominus ob eam et sanguis et lochia, quae liberaliter fluere deberent, intus retineri, et sive uterum sive cerebrum inflammare. Ipsa vero

a) *Sect. II. cap. 5.*
b) *De cognos. et curand. morb. ephor.* 1150.
c) *A. C. CELSUS Lib. I. in praefat.*

proles, ubi ob istas causas citius excluditur, proxime aut extinguitur, aut si supervivat, aerumnosae valetudinis manebit, aut morbum ipsum a matre accipiet. Ita alia proles totam corporis superficiem rubram, cancri cocti instar habuit; alia universam cutim maceratam et veluti ex ferventi aqua adustam, alia similiter febrim intermittentem. Atque solent istae quidem febres magis eodem die eademque hora matrem simul et prolem prehendere, nonnunquam etiam diversis temporibus accedere; sic ut uno die mater, altero proles aegrotet.

Quare expedit protinus adhibito auxilio occurrere; cum ut morbus, qui est, cito tollatur; tum, ne novum aliquod vitium eidem superveniat: in mora enim periculum est. Ob quas rationes multus cortex peruvianus mediis inter accessiones diebus mulieri dari et deinde post excussam febrim diu offerri debet.

Neque refert, si periculum urget, alvus pharmaco purgata ante fuerit, nec ne: quod, si fieri potest, purgato, et febrim submoveto: sin minus febrim ipsam ante purgationem subigito, et expectato, donec mulier pepererit et lochia satis fluxerint. Rectius autem exercitatus Medicus intervallo uti noscit, intra quod cum utilitate purget. Atque ita potest idem auxilium duos, matris nempe et foetus in utero, morbos submovere.

Et profecto est cortex peruvianus omnium optimum auxilium, tam ad persanandam matrem, quam ad ipsum foetum roborandum confirmandumque, veluti protinus narrabo.

AEGROTUS XXI. Anno 1749. die decima Augusti, mulier 33. annorum et spongiosi corporis habitus, cum quarta vice gravida fuisset, febre intermittente modo tertiana, modo quartana laborabat, quae corporis vires vehementer contriverat.

Post, ubi sex corticis peruviani uncias assumserat, prospere valuit, et partum iusto tempore facile et fere sine labore emisit, cui ad priores edendos chirurgi auxilio opus fuerat. Simul erat ista quidem proles et corpore maior prioribus et viribus firmior atque hilarioris animi.

AEGROTUS XXII. Anno 1749. die 30. Novembris mulier 35 annorum, spongiosi corporis habitus, et quae ante septem annos ultimo pepererat, inordinatam febrim

inter-

intermittentem habuit, cum summa corporis debilitate, vomendi desiderio, acuto capitis dolore, atque extrema ciborum nausea.

Huic nulla quidem de graviditate suspicio erat, donec post quinque menses ita per vitam foetus constitisset.

Haec adepta bona valetudine corticem peruvianum tres menses continuavit, deindeque ad exitum noni mensis prolem sanam fortemque, multo minore quidem ac solebat cum labore, enixa est.

AEGROTUS XXIII. Anno 1750. die 27. Aprilis mulierem praepinguem annos 26. natam cum ad nonum graviditatis mensem pervenisset, febris intermittens tertiana, exque ea Icterus prehendit. Accessere ventris tormina, magis adhuc vehementia ubi intenta febris est; ob quae metuendus abortus erat.

Huic protinus multo cortice obveni ad graviditatis exitum usque, ita restituta mulier prolem persanam et minori quam caeteras cum labore emisit.

AEGROTUS XXIV. Similiter mulier gracilis et gravida a febre intermittente per corticem revenit; deindeque justo temporis termino puerum sanum vegetumque peperit.

CAPUT IX.

Si nutrix febre intermittente tentetur.

Minus quidem nutricibus quam gravidis mulieribus perniciosa febris intermittens est. Nihilominus etiam his omni cura opus est; nempe et ne lac amittant, et ne per id, si conservent, ipsi alumno febrim instillent.

Saepe enim ob febrim ubera concidunt; nec nisi tenue serum continent; saepe etiam omnino emarcescunt; nonnunquam lactis satis servant.

Si lactis satis manet, poterit per id alumnus febrim sugendo accipere; et simili, quo nutrix ipsa, tempore accessiones habere: aut iisdem quidem accessionibus at diverso tamen tempore tentari; aut denique diversa febre laborare, veluti alumnus tertiana, nutrix quartana, et viceversa. Nonnullos tale lac necquicquam offendit, idque perrarum est. Vix enim alumnus ex aegra nutrice lac impune sugit.

Minus autem alumnorum imbecilla quam adultorum robusta corpore febrim sustinent; tum quoniam magis obnoxia imbecillis quaeque offensio est, tum quoniam amarum auxilium corticem respuunt, obque id febris ipsa inveterascit, et per moram ad hydropem trahit: qui item medelam difficulter admittit, propterea quod longam curationem requirit, quam vix tales infantes omnino exequuntur. Ob quam causam multi ex his conteruntur.

Quare alumnus, ut nutrix febre intermittente laborare incipit, protinus demi, atque alicui alteri sanae mulieri dari debet; ne febrim ab aegra nutrice accipiat, aut si satis aetate provenerit, omnino ablactari; quod si autem lactando opus esset, debet ipsa nutrix adhibito cortice peruviano ante curari, quam suum alumnum iterum recipere. Quamvis neque et ista sevetitate opus sit: potest enim post suppressas duas aut tres accessiones alumnus eidem suae nutrici tuto reddi; modo attendatur, ut nutrix multum corticem peruvianum, etiam fugata febre, imposterum assumere continuet. Sic enim aliqua medicinae portio trans nutricem, quam simul integram efficit, cum lacte in alumnum ibit, eundemque tutum praestabit. Ad id autem opportunum tempus erit, ubera, quae ex morbo tenue serum ante habebant, ubi sincero iterum lacte abundant; aut quo tempore si nihil ex lacte ita amissum fuerit. excreta iamiam multa tenuis urina est: scilicet per quam, ut supra memoravimus, scire licet, quam plurimum ex febre minutum esse.

At si alumnus febrim ipsam a nutrice iam suscepisset; debet is suae nutricis ubera, si lac habeant, sugere; simul et ipsa nutrix cortice peruviano curari. Sic enim alumnus ex amaro cortice suavem medicinam trans ubera accipit; quod saepe profecit. Quae res, si forte non succedat, debet ipse cortex ipsi infanti offerri.

Quo vero auxilio lac, si deficiat, revocari, aut puerperarum lochia, si a febre intus retenta fuerint, vel excitari vel promoveri queant, infra Libro III. capite VI. fusius ponam.

Finis Libri I.

OBSERVATIONUM MEDICINALIUM DE FEBRIBUS INTERMITTENTIBUS LIBER II.

CAPUT I.

Acutus dolor capitis, si febris intermittens est.

Nunc ad eas febres veniam, quae incertae sunt, et sub mendaci alterius cuiuspiam affectionis larva latent; ob quam et difficulter cognoscuntur, et possunt Medicum facile fallere.

Hae quoniam magna et communia ordinatae febris signa non retinent, debet per paucas et parvas notas diiudicari, saepe per tales, quae nullius fere momenti esse videntur. Aliam enim ex hoc, aliam ex illo signo, aliam quoque ex singulari aliquo indicio dignosces: quemadmodum unamquamque suo loco ponam.

Primo de ea dicam, quae est in partibus, deinde ad illam descendam, quae in totis corporibus est. Orsus ab hac, quae solum caput occupat.

Haec vel totum caput, vel aliquam eius partem prehendit, et caeterum corpus liberum relinquit, inque eo loco vehementem dolorem excitat. Cum isto dolore

alii non frigent, non calent, non sudant, cibos non nauseant, urinam quidem rubram at sine sedimento emittunt: alii calorem, sitim, deinde sudorem, sordidas fauces nauseamque habent, atque urinam crassam, quae sedimentum lateri trito simile praecipitat, reddunt. Dolor ipse per certos circuitus, ut quaeque febris intermittens modo occupat, modo iterum dimittit, eum dolorem cortice peruviano medicare convenit. At ubi idem certa accessionum tempora non servat, sed modo breviora, modo longiora spatia intermittit, debet utique per sudorem, per urinae sedimentum perque caeteras notas distingui, per quas febrim ipsam nosci posse supra diximus.

Talem febrim VAN SWIETEN topicam appellavit *a*), et ipsa non infrequens est. Veroque maxime simile est, eam aliquando per consensum esse, quando corrupta bilis in ventriculo residet: aliquando etiam sine tali bile, ubi materia chronica sive fomes uni tantum capitis pari inest, in qua miasma febrile cum fomite convenit.

AEGROTUS XXV. Anno 1748 mense Iunio Virgo 36 annorum acutum in sinistra capitis parte dolorem habuit, qui hora nona matutina incepit, et post quartam vespertinam desiit, sicque per certos circuitus. Mediis inter accessiones temporibus requies erat, et noctu somnus.

Intra istum dolorem sinister oculus multum protuberabat, cum rubore et lacrymis. Arteria autem angularis iuxta affectum oculum ut et caeterae universi corporis omnes arteriae neque celerius neque frequentius quam cum integra valetudine pulsabant. Neque frigus ante neque intra dolorem calor, neque sitis, neque secutus sudor est, neque urina quemadmodum ab aegroto homine; etiam cibos aegra, si ita per dolorem licuisset, commedere potuisset, ipsae quoque cum secretiones tum excretiones nullo neque accessionum neque intermissionum tempore defecerunt, sed, quemadmodum sanis corporibus convenit, continuarunt.

Huic aegrae, quo tempore requies erat, multum corticem peruvianum praestiti, qui quam proxime dolorem excussit.

a) *Comment. in Boerhaave aphor.* 757 *pag.* 534.

Similis dolor mense Maio anni 1752 eandem capitis partem quinque dies affecit, iterumque post assumtum corticem decessit.

Similiter acutus cervicis dolor, qui iuvenem vesperi quasi per certum circuitum prehendit, et mane dimisit, promptam a cortice peruviano curationem recepit.

Neque medicamenta purgantia multa, emplastra vesicatoria, venae sectiones, hyrudinesve, diversaque alia remedia, quae diversi medici proposuerunt, virum duasque mulieres iuverunt, ubi tali capitis dolore tentabantur: iuvit autem quantocius cortex peruvianus, quem posthaec obtuli.

Nonnunquam cum tali capitis dolore urina sedimentum lateri trito simile praecipitat; perinde ac in febribus, quae toti corpori inhaerent.

AEGROTUS XXVI. Anno 1751 Vir fortis et magni animi extremo dolore excruciabatur, qui per certa tempora accessit, sinistramque capitis partem hora octava matutina occupavit, post secundam pomeridianam iterum dimisit, deindeque noctem liberam reliquit.

Intra istum tormentum sinister oculus intumuit, rubrum colorem accepit, et multas lacrymas emisit: nihil autem ex pulsu vel iuxta carpum temporave aut secundum affectum oculum in arteria angulari mutatum est. Nullus etiam neque calor neque sitis neque sudor aderat: valuit etiam edendi desiderium; at vero urina sedimentum lateri trito simile praecipitavit.

Huic, quoniam suus eum Medicus pharmaco ante purgaverat, protinus corticem peruvianum, quo tempore dolor non pressit, obtuli: sicque eundem quam proxime ad integritatem perduxi.

AEGROTUS XXVII. Nonnunquam talis dolor, ut aliae quaedam febres, continuat, neque per intervalla intermittit, sed per tempora exasperatur. Anno 1752 die 30 Augusti viro 40 annos nato, quasi ex febre intermittente ciborum nausea erat, calor, os amarum, noctu plurimus sudor, et urina rubra, qua sedimentum lateri trito simile praecipitavit.

Ob quae praestitum medicamentum vomitorium est; quod, ut plurimam bilem excussit, multum et ex calore et ex sudore minuit. Post haec ortus vesperi iuxta utrumque nervum orbitalem superiorem acutus dolor est,

qui hora quinta vesperi incepit, et totam noctem continuavit, interdiu vero aliquantum remisit. Sicque per certos circuitus.

Huius doloris impatiens aeger ex consilio (quoniam id ab unoquoque facile acceperat) sibi venam iuxta pedem bis secari et nuchae emplastrum vesicatorium imponi, caputque cataplasmate foveri iussit, medicamentum item narcoticum saepe assumsit, omnia sine profectu.

Eum triduo post cortex peruvianus sanum reddidit.

Talis quidem febris propterea quod dolor certum circuitum servat, facile ab unoquoque intelligitur. At ubi non servat, sed contra confusis accessionibus continuat, aut vago modo incedit, aut incerto tempore intenditur, difficilis cognitu est. Ubi id obtinet, debet morbus per eas notas, quas superiore libro posui, nosci.

CAPUT II.

Febris intermittens Cari causa.

Nonnunquam in longis febribus contingit, aliquo somno demergi per periodos, quod quidem saepe evenit in quotidianis febribus, et hemitritaeis, nonnunquam etiam quartanis a). Id viris plethoricis atque iuvenibus, et his qui iuniores sunt, pueris nempe obesis item, si quidem febre tentantur, contingit.

At nonnunquam etiam carus sive in prima sive in alia quapiam febris intermittentis accessione prehendit, aegrosque nisi protinus succurritur, quam proxime extinguit. Quemadmodum RICHARDUS MORTON *b*) et THOMAS SYDENHAM *c*) olim notarunt: et FRANCISCUS TORTI proposuit, huic vitio qua ratione obveniri debeat; quos GOTTLIEB WERLOF *d*) recte secutus est.

Non infrequens iste affectus anno potissimum 1749 et anno 1750 hic locorum fuit, qua tempestate febris intermittens popularis erat; ex his aegris eos, tantum memorabo, quos ipse curavi, subiiciamque quid in istius morbi curatione observando attigerim.

a) *AETIUS lib. VI. cap. 3.*
b) *Pyretol exercit. 4. 5. 9. et histor. 25. et 26.*
c) *Epist. I. respons.*
d) *Observ. de febr. Hannoverae* 1745.

AEGROTUS XXVIII. Anno 1749 die 16. Octobris vir 50 annos natus robusti corporis habitus, os amarum, ciborum nauseam, sitim, et vagum saepe sudorem accepit, sensum item repletionis etiam post paucos cibos.

Ex assumto protinus medicamento vomitorio bene habuit; altero die exigua febris venit, tertio requies. At quarto die adeo vehemens circa horam quintam vespertinam febris accessit, ut extremas eius furias deliriaque componere neque larga sanguinis missio potuerit, neque multum nitrum; neque per noctem satis continere hominem tres viri valuerint. Secutus postero die Carus est, qui aegrum quinque et viginti horis omni adeo sensu privavit, ut is neque parata ex foliis Tabaci et sale gemma enemata, neque admota naribus fortia odoramenta, neque indita acria medicamenta, neque etiam applicata emplastra vesicantia quidquam perceperit.

Sexto die mens rediit, ideoque intra breve spatium, quod supererat, unaquaque hora corticis peruviani drachmam aegro praestiti; sicque quam proxime bonam valetudinem restitui.

Similiter sutorem unum et mercenarium alterum, quos Carus ex febre tertiana sub finem aestatis anni 1757 prehenderat, promte adhibitus cortex peruvianus eripuit.

In eo autem omnis salutis cardo vertitur, ut medio inter accessiones tempore quamplurimum corticis offeratur: id est, tantum, quantum par est, febri protinus excutiendae. Hic enim breve spatium est, intra quod si non omnino occurritur, aeger extinguitur. Neque debet humorum sive coctio, sive evacuatio exspectari. Ad id enim non satis temporis patet.

Non solum ad febrim, quae incipit, quasi ob cruditatem materiae Carus accedit; sed et ad eam, quae diu insedit, et nullam periculi suspicionem ostendit.

Ita duos viros, qui febrim intermittentem per annum traxerant, postremo Carus corripuit; horumque alterum 24, alterum 18. horis profundo somno demersos detinuit, ex quo medicamentorum vi erepti cum fuissent, citius adhibito cortice peruviano convaluerunt.

Tutius est, febrim, ubi haec alterius cuiuspiam morbi curationem non promittit, protinus expellere; maxi-

neque si aeger sanguine abundat, aut senilis aetas est; aut aquosi humores exuberant.

AEGROTUS XXIX. Anno 1753 die 12 Iunii vir 60 annos natus, crassus, praepinguis, phlegmaticus et vorax, intra primam febris tertianae accessionem nimium dormivit, altera accessione inexpugnabilem paene dormiendi necessitatem habuit. Quare, quoniam metuebam, ne proxime Carus superveniret, duplicata corticis peruviani portione febrim citius excussi, et hominem tutum praestiti. Et profecto in tali febrium circumstantia festinare iuvat. Est enim incertum id, quod proxima accessione futurum est. Alia enim febris citius in primis accessionibus necat; alia post multos circuitus, quo tempore periculum longius abesse credimus, iugulat. En exempla.

AEGROTUS XXX. Anno 1749 vir 38 annorum febre intermittente laborabat, quam periculo vacuam medicus putabat. Is tertia accessione lethargicus evenit, neque potuit eum quisquam sive fricando sive scalpendo sive vellicando sive acribus enematibus, sive emplastris vesicatoriis excitare; contra vero intra multum calorem atque sudorem expiravit. Similiter Carus mulierem decimo febris die extinxit: alteram octava accessio praeter omnem exspectationem delevit. Credibile est, hos ita succubuisse, quoniam cocta per febrim materia translata in cerebrum est.

Perpetuum igitur non est, quod olim HIPPOCRATES *a*) dixit, febris intermittens quod absque periculo sit.

CAPUT III.

Febris intermittens Ophthalmia.

Si a febre intermittente oculus inflammatur is nullam nisi a cortice peruviano medelam admittit.

AEGROTUS XXXI. Medio autumno anni 1750 mulier 45 annorum febre intermittente exquisita laborabat: quae post aliquos circuitus sponte decessit. Post dexter oculus subito dolere, rubere, inflammari atque tendi coepit, ob quae missus e vena sanguis est, praestita

a) *De morb. popul. Lib. I. Sect. 3.*

potio antiphlogistica decoctumque refrigerans et fomentum calidum, vapor item aquae tepidae ad laesum oculum; omnia sine profectu: Crevit enim tumor circum, palpebras claudens, inque oculo id quod album esse debet, atro sanguine suffusum est.

Cum his aegra os amarum habuit et urinam crassam cum sedimento lateri trito simili, ut in ipsa febre emisit,

Ob quae et quoniam iste quidem affectus proxime post febrim incepit quasi eo translatus fomes fuisset, reiecto omni prioris curationis apparatu multum corticem peruvianum praestiti, qui oculum biduo post integrum effecit.

Similem Ophthalmiam MORTON *a*) narrat, verum quum paulo aliter curavit.

CAPUT IV.

Febris intermittens, quae pleuritidem mentitur.

Nonnunquam acutus dolor lateris ex febre intermittente est; isque per certos circuitus et prehendit et dimittit.

Hic quoniam certum circuitum servat, debet utique ut quaeque febris intermittens cortice peruviano expelli. Talem dolorem tertianae, nonnunquam etiam quartanae supervenire FERNELLIUS *b*) et qui eius scriptis notas adiecit author *c*) reliquerunt, et RICARDUS MORTON *d*), quod nullam nisi a cortice peruviano curationem admittat.

Id magis adhuc per hoc constat, quod nonnunquam idem dolor latus subito relinquit, atque in oris labia coniicit se, eademque exulcerat, qualem exitum multae febres intermittentes sumere consuescunt.

AEGROTUS XXXII. Anno 1753. die 14. Maii vir 50. annorum atque ob malam nimium bibendi consuetudinem, vitiati corporis habitus horruit deinde incaluit, simul et acutum in sinistro latere dolorem accepit, ob quem missus e vena sanguis praestitaque talia auxilia sunt, qualia pleuriticis convenire dicuntur. Finita acces-

a) *Tractat. de morb. acut. cap. 9. hist. 16.*
b) *Method. curandi febres cap. II.*
c) *Ibidem Lib IV cap. 15.*
d) *Tractat de morb. acut. cap. IX. hist. 20.*

sione, quae diem traxerat, multus sudor olens erupit, urinaque sedimentum lateri trito simile praecipitavit. Deinde per diem requies erat.

Altera accessione ulcerari labia coeperunt, ad quae versa morbi materia cum fuisset, ea latus dolore vacuum et hominem febris expertem reliquit. Utique febris fomes in latere residebat, ibidemque miasma cum eo convenit, et febrim excitavit: febris ipsa fomitem movit, eundemque in labia transtulit ex his abscessurum

At ubi talis morbus in dolore atque calore continuat, neque per certa tempora intermittit, difficulter cognoscitur.

Is anno 1751. et 1752. multos Moguntiae cives prehendit, aliquosque ex his, maximeque qui laesos ante pulmones habebant aut vitiati caeterum corporis habitus erant, extinxit. Alii etiam robusti homines vel in vitae discrimen inciderunt, vel oppressi sunt, ob id quod corticem peruvianum non acceperunt, sed communibus tantum auxiliis usi sunt. Nonnulli naturae beneficio evenerunt. Multi posteaquam morbus diu traxit et deposita Pleuritidis larva in certos circuitus distinxit se, sanati sunt.

Hic morbi, qualis ea tempestate fuerit, faciem paucis describam. Initio frigus erat, deinde calor continuus ad morbi exitum usque. Cum ipsa accessione ortus acutus magis in sinistro quam in dextro latere dolor est: sitis magna, nausea, et saepe vomendi desiderium; accessit delirium, ubi aegri oculos, veluti somnum capturi clauserunt; intraque idem delirium iterum vigiles evenerunt. Arteriarum pulsus frequens et celer erat: maximeque quo tempore intenta febris est. Continuus per confusas febrium accessiones calor erat: ipsaeque exacerbationes magis quotidie quam tertio die nunquam quarto advenerunt: intraque istas exacerbationes ferox delirium, aestus, corporis agitatio, inquietudo, atque praecordiorum angustiae aegros agitabant. Inter haec acutus lateris dolor, ut coepit, continuavit, neque in febrium remissione quicquam inclinavit se. Per istum dolorem tussis vehementer ursit; quae modo nulla, modo pauca, modo etiam multa sputa, sive alba, sive sanguine tincta traxit; eademque modo protinus ab ipso morbi initio eduxit, modo tradius, post quintum scilicet diem emollita est;

modo etiam horum omnino nihil. Neque item melius habuere; qui multa, quam qui pauca sputa reddidere. Etenim ipsa quoque expectoratio necquicquam profecit. Supervenit tertio (nonnunquam etiam altero, nonnunquam quarto) die largum alvi profluvium, quod multa aquosa, putrida, cadaver olentia tres aut quinque dies, nonnunquam longiore tempus infra traxit, atque aegrum perimbecillum reliquit. Vixque aliquis istius alvi fluxus expers mansit

AEGROTUS XXXIII. Anno 1751. vir macer 36. annorum, post febrim quartanam quam diu traxerat, aurigine tinctus est. Deinde febris expers bene habuit, et cibos vehementer desideravit. Non multum post temporis die 4. Ianuarii acutum in sinistro latere dolorem accepit, cum frigore et magno deinde calore; tussis etiam acerba pressit. Accessit vesperi delirium, intraque id aeger corpus inquietum habuit, et quaquaversum proiecit.

Ob quae missus protinus e vena sanguis iterumque missus est; et praestita medicamenta refrigerantia sunt, fomenta item emollientia supra affectam partem. Nihilominus ex dolore atque delirio necquicquam intra noctem minutum est.

Erupit altero die plurimus sudor olens; mens rediit, urina sedimentum lateri trito simile praecipitavit; lingua sordida erat, ciborum nausea, et dentes glutinosi; quemadmodum post febris intermittentis accessionem. Inter haec et calor magnus, et multa sitis, et acutus dolor, ut ante coeperunt, continuarunt. Accessit largum alvi profluvium, quod multa putrida, cadaver olentia quinque dies excussit et aegrum perimbecillum reliquit.

Ob quae signa, quoniam ea febri intermittenti propria esse videbantur et febris ipsa non diu ante cessit, corticem peruvianum per minutas portiones breves inter caloris remissiones praestiti ad duas uncias usque.

Hic necquicquam movit: etenim mansit idem acutus lateris dolor, mansit acerba tussis, quae nihil emollita est, accessit idem maior calor vesperi, eadem noctu deliria fuere, inquietudo eadem, praecordiorum anxietas, mane similis sudor, deinde urina crassa; post rectior mens, intercessit largum alvi profluvium, quod aegri animum saepe depressit, atque vires vehementer convulsit.

Ad exitum quinti diei clausa alvus est; nono die

post quinque corticis unciae, aeger omnis doloris, caloris, atque sitis expers convaluit, noctu quievit, urinam limpidam emisit, cibos desideravit; deindeque vires omnino recuperavit.

Multi proximo vere, quo tempore popularis iste morbus evenit, similiter decubuere: et siquidem horum alicui ulcera iuxta oris labia eruperunt, is protinus doloris, etiam qui vehementer in latere pressit, expers factus est.

At peior morbus vere anni 1752. erat, quoniam is nulla febris intermittentis indicia habuit, sed in calore uti coepit, etiam absque remissione continuavit.

Initium cum frigore et acuto lateris dolore erat, quem calor urens excepit simul et nausea, accessit sitis cum magno frigidam bibendi desiderio; quam ubi aegri biberunt, protinus eandem vomitu reiecere: lingua arida evenit, tussis acerba et spiritus difficilis: vigiliae, deliriumque ferox mentem exagitabant. Inter haec saepe sudor erupit. Supervenit altero tertiove die putridum alvi profluvium, quod per multos dies trahens aegros maxime imbecillos effecit. Cum his praecordiorum angustiae, inquietus animus et corporis agitatio aegros saepe exercebant. Sputa alii multa vel alba vel ruffa vel coerulea vel sanguine tincta liberaliter eiecere: alii nihil horum, sed inani tussiendi necessitate vexabantur. Arteriarum pulsus frequens, exilis, saepe inaequalis erat; nonnunquam ipse defecit. Et ubi aliquantum quidem morbus inclinavit se, nonnihil ex delirio atque sudore minutum est; necquicquam vero mens ex toto constitit.

AEGROTUS XXXIV. Anno 1752. vir 40. annorum die 16. Aprilis post comesationes, potum atque iram noctu inhorruit; simul et acutum in latere dolorem accepit, cum summo calore, siti inexplebili, magna spirandi difficultate et atroci tussi. Supervenit altero die largum alvi profluvium, quod multa putrida excussit, et corporis vires vehementer contrivit. Accessit, pertinax delirium cum vigiliis, lingua aspera evenit, dentes sicci et vox clangodes.

Cum istum quidem aegrum tertio die accepissem, protinus sanguinem e vena iterumqne et altero item die misi; Iulapia amisto melle et nitro atque decocta emollientia imperavi, quae liberaliter biberet: impositaque

affecto lateri fomenta emollientia sunt. His aliquantum quidem ex morbo, necquicquam autem ex periculo minutum est.

Post, cum morbus aliquas febris intermittentis notas monstrasset, multum corticem peruvianum superioribus auxiliis adieci, qui aegrum 14. intra dies restituit.

Simili curandi ratione multos imposterum aegros, quos hic recitare nimis longum foret, eripui.

Potuit quidem istud alvi profluvium, quod omnes tales aegros prehendit, metum incutere, cum quoniam aegrorum vires, quae per se satis imbecillae erant, vehementer contrivit; tum quoniam assumpta medicamenta protinus inconfecta infra excussit, sicque corpus auxilio destituit. Quae res difficilem et satis longam curationem effecit. At multum tamen ad bonam valetudinem contulit, ob id, quod impuram colluviem, quae circum praecordia coiverat, extus traxit. Verumque est, quod olim HIPPOCRATES a) dixerat: *Quibus in febribus dolore lateris fiente alvus multa aquosa ac biliosa egerit, hi allevantur*.

Rectius utique in his adhibito protinus medicamento vomitorio occurri potuisset: ex eo enim morbus et brevior et curationi magis opportunus factus fuisset. Quod semel feliciter executus sum.

Vix autem ita obveniendi occasio hic facile paruit; cum quoniam, quo tempore Medicus in auxilium vocatur, istud alvi profluvium ad summum iam pervenit, et aegri vires vehementer convulsit, tum quoniam quod occupavit, ipsum a vomitorio vix curationem recepisset.

Ubi id obtinui, multum corticem peruvianum superioribus auxiliis adieci, scilicet ut aliquantum ex eo, etsi plurimum infra eiectum fuerit, nihilominus id quod intus mansit, interea febrim si non excutiat, tamen minuat, donec clausa postea alvo idem eandem excutiat. Qua curandi ratione veluti nunc tutissima tales aegros iuxta decimum diem ad sanitatem perduxi.

Tussis etiam, et qualem in isto morbo sputa rationem habuerint, privatam considerationem sibi vindicavit. Ex ea enim alii aegri promptius, alii vero tardius sputa emisere; alii plurima, alii nulla habebant: alii cocta largam facile, alii cum difficultate tenuem lympham; alii item al-

a) *Coac. praenot. Sect. I.*

ba, alii flava, alii rufa, alii sanguine tincta, alii coerulea, alii etiam viridia, alii varie colorata eiecere. Quae quidem diversitas a diverso vel pulmonum vel lateris vel ipsius sanguinis sive recenti sive antiquo vitio provenisse videbatur.

Neque in his ea auxilia, quae sputa emolliri consuescunt, quidquam profecerunt, sed modo aliquid, modo nihil, modo multum, sine certo effectu, extraxerunt. Nonnunquam post febrim, et cum corporis vires aliquantum invaluerunt, secuta expectoratio est.

Maxime autem notatu dignum erat, tussim in ipsis febrium intensionibus aridam, in remissionibus humidam fuisse, post, ubi plurimum ex febre per corticem demtum fuit, sputa liberaliter exivisse: expuncta vero febre neutrum horum.

Ita difficilis aridaque tussis mansit, si non recte occursum est, et febris diu traxit; humida vero eadem atque facilis evenit, ubi cortex peruviauus promtius adhibitus est. Nonnunquam tali curatione tussis et lateris dolor simul omnes absque sputo desierunt.

AEGROTUS XXXV. Vir 69. annorum tempestate frigida acuto lateris dolore correptus est, intra quem, etsi enim multa remedia, quae pleuriticos iuvare consuescunt, assumsisset, nihilominus tussim aridam diu traxit: ut autem adhiberi cortex peruvianus coepit, ipsa tussis facilis evenit, multum sputum trahens, ipsaque post duas corticis uncias aegrum ex toto dimisit.

Similiter senecio, quem mense februario pleuritis prehendit, cum acerba tussi tenax sputum sanguine tinctum difficulter trahente male habuit. Accessit delirium, calor urens et inquietudines. Adhibitus septimo die cortex peruvianus facilem expectorationem effecit, et multa sputa flava viridiaque eduxit: proximeque dolorem simul et tussim delevit. Excussit etiam cortex peruvianus, cum is die septimo adhibitus fuisset, tussim aridam atque acutum lateris dolorem; absque sputo imposterum, vetulamque sexagenariam, quae ideo diem fere egit extremum, sanitate restituit.

Et profecto terribilis istius morbi facies est; maximeque ubi accessiones aut quotidianae aut duplices tertianae sunt, aut ipsae confunduntur, aut incertis temporibus adveniunt. Tali enim caloris confusione nulla

fere de febre intermittente suspicio est, sed potius morbus ipse pro vera pleuritide habetur. Quod si largum alvi profluvium huic incidat, intraque id animus saepe deficiat, neque sputum coctum ante quartum quintumve diem sequatur, potest utique timeri, ne propinqua mors instaret.

At summa periculi posita in causae fallacia est: siquidem cum iste quidem lateris dolor nullam a communibus remediis, quae ceteros pleuriticos iuvare consuescunt, medelam admittat, sed corticem peruvianum ad curationem requirat; utique plurimum interest nosse morbus qui est, verane pleuritis an febris intermittens sit.

Quare operae pretium facturum me esse existimo, si eas notas, per quas talis morbus diiudicari possit, nunc recitavero; maximeque cum magna febris intermittentis indicia non retineat. Sunt autem istae quidem notae potissimum similes his, quae paulo ante habentur, quam febris intermittens erumpit: aut quales febris, quae proxime ante submota nondum expuncta est, relinquit; id est, si initio horror longior et maius frigus est, quam a quibus febres continentes incipere consuescunt: si maior protinus sequatur calor, in eodemque aegri citius exardescunt, si saepius vomituriunt, si os amarum, linguam viscosam et veluti pasta obductos dentes habent; si gustantes panem secalinum acidum, triticeum vero instar cerevisiae fermenti amarum esse putant; si iura carnium ipsasque carnes nauseant; si coctas carnes aut et eos homines, qui a prandio revenere longius, quam quidem sanus aliquis potest, odore percipiunt, indeque nauseant; si vinum album rhenanum (quod experimentum de vino rubro nondum cepi) etiam cum sitiunt, respuunt, idque, nunc vappidum esse putant, quod olim etiam cum luxuriae biberunt, coniectura erit, morbum, qui est, ad febrim intermittentem pertinere.

Si sine medicamento calefaciente et absque foci igne saepe insudant; et nullum a tali sudore levamen accipiunt; si post potum calidum protinns sudore iuxta frontem et in pectore immadescunt; si durus lienis tumor ubi talis a febre intermittente olim remansit, nunc iterum increscit; si dolor aliquam corporis partem, in qua ante sive os fractum sive loca pulsum fuerat, sive quae alio

quopiam veterano vitio male affecta torpuit, nunc iterum eandem per certos circuitus premit, si vultus et inferiores praeprimis oculorum palpebrae subflavae sunt, certior de febre intermittente suspicio habetur.

Si sudor odorem ingratum subacidumque, veluti a febre intermittente spirat: si urina rubra evenit, et spumam diutius sustinet; deindeque ut frigescit, turbida fit, atque sedimentum lateri trito simile praecipitat; simul et matulae parietes intus pelle alba atque coerulea induit, aut si eadem etsi initio morbi tenuis et limpida fuerit, nihilominus deinde posteaquam aliquantum ex cortice datum fuerit, ipsa turbida evenit; si aeger tales aliquas notas, quales olim, cum forte febre intermittente laboraverat, percepit, nunc iterum iuxta novum istum morbum persentiscat, si febris inrermittens ipsa non diu antecessit, si eadem non satis cortice multo ante expuncta fuit; vix dubitari potest, acutus iste lateris dolor quod febris intermittens sit.

Si communia remedia, quae pleuriticos iuvare consuescunt, necquicquam proficiunt, si post 5., 6., aut 7. dies, etsi nullum adhuc sputum exiverit, neque secuta alia quaepiam vicaria evacuatio fuerit, nihilominus nec dum factus aliquis abscessus sit, nec gangraena occupaverit, contra vero spes salutis per intervalla appareat; si idem morbus popularis est; atque iuxta similes aegros homines citam curationem a cortice peruviano recepit, certum omnino erit, a febre intermittente acutum istum lateris dolorem esse.

Et quo horum signorum plura conveniunt, eo certior causae notitia habetur: contrarium, si pauca appareant. Praecipua autem indicia possunt esse sudoris copia simul et odor, et is qua ratione erumpat; deinde urinae sedimentum lateri trito simile; postremo si popularis talis morbus est.

Atque talis quidem hucusque istius morbi ratio erat, isque initio anni 1754. finem sumsit.

Porro scire refert, plurimos ex his, qui ita affecti fuerant, paulo ante vel febre intermittente laborasse, vel febrim longiore tempore traxisse; vixque aliquem, qui febrim protinus excusserat, eo decidisse. Quod experientia in plus quam 30. aegri docuit. Eosque, qui febrim longius ante trahebant, corticis plus ad perfectam

cura-

curationem imposterum requisivisse. Quod duabus potissimum de causis necessarium erat: et ut omnes febris intermittentis reliquiae excutiantur; et ne idem lateris dolor revertatur: reversus autem nonnunquam post annum, imo post tres annos et (quod satis mirum videri potest) in idem latus est.

CAPUT V,

Febris intermittens, quae catarrhum mentitur.

Si fomes in Pulmone est, et in eum miasma incidit, eritur febris, quae Catarrhum mentitur. Isque tum a communibus remediis, quae catarrhosos iuvare consuescunt, curationem non admittit; sed corticem peruvianum requirit.

Continuus calor est; sudor incerto tempore facile erumpit; aegri carnes nauseant, arteriarum frequentem pulsum habent, urinam rubram emittunt, quae sedimentum lateri trito simile demittit. Inter haec tussis continenter vexat, sic ut catarrhi febris, et ubi ipsa inveteravit, hectica esse cuipiam videri, subque ista larva Medicum fallere facile possit.

Quod autem febris intermittens vexae causa sit, per ea signa scire licet, per quae absconditas febres nosci posse supra posui, sive plura tali signa convenerint, sive aliqua tantum eius indicia appareant.

AEGROTUS XXXVI. Anno 1752. vir 50. annorum sudore cum immaduisset, in subterraneum descendit, inque eo corpus subito perfrigeravit. Inde arida tussi affectus est, quam, etsi enim contra eam multa atque diversa remedia adhibuisset, tamen duos menses traxit, exque ea perinfirmus evenit.

Cum istum quidem aegrum accepissem, eum utique catarrho laborare putabam; maximeque cum probabilis huius causa antecessit, ob quam coctas ex aqua molles herbas taliaque remedia praestiti, quae simili morbo conveniunt; diaetam item humidam imperavi. His aliqua quidem sputa crassa provenerunt, at sine levamine. Calor enim continuavit, ciborum nausea, eadem corporis infirmitas, marcorque, perinde ac ab ipso morbi principio. Urina etiam rubra mansit.

Post id temporis aeger vinum rhenanum, quasi id vappidum esset, nauseavit, subflavam faciem accepit, vertiginem sub libero coelo, os amarum, linguam sordidam, dentes viscosos, et quemadmodum ex inedia foetidam animam.

Per haec indicia, quod febris intermittens hic lateat, iudicavi. Quare aegri alvum pharmaco purgavi; deindeque corticem peruvianum praestiti; qui protinus omnem tussim delevit, et amoenum vultus colorem decoremque, edendi item desiderium, vires denique corporis et integram valetudinem restituit.

AEGROTUS XXXVII. Anno 1753. die 27. Januarii vir 50. annos natus crassi et torosi corporis habitus diu catarrho vexabatur, cum calore, siti, dolore capitis, perturbato somno, et ciborum fastidio. Ob quem tepidam aquam, in qua coctae molles herbae erant, bibit, adiecto melle, quae aliquantum quidem sputi emolita est; at sine levamine.

Progressu temporis aliqua veluti febris tertianae indicia apparuere, nempe calor quidem continuus erat, at alterno die intentus est, subflava facta facies est, insudationes eruperunt, et nonnunquam urina sedimentum lateri trito simile deposuit.

His cognitis corticem peruvianum medicinae dedi, qui paucos intra dies omnem tussim delevit, simul, et somnum, edendi desiderium et prosperam valetudinem restituit.

AEGROTUS XXXVIII. Anno 1753. virum 50. annorum spongiosi atque phlegmatici corporis habitus tussis sicca, praecordiorum angustia, laterum oppressio, atque spirandi difficultas noctu prehenderunt, postero die anhelitus, calor, sitis, frequens arteriarum pulsus, et urina rubra.

Ob quae missus e vena sanguis est, praestitaque emollientia sunt, sine profectu: post haec corpus saepe insudavit; et facies maximeque circum oculorum palpebras, flava evenit.

Quare corticem peruvianum superioribus auxiliis adieci; qui spiritum liberaliorem effecit, et tussim et arteriarum pulsum composuit, atque sputi quicquam emolitus est, aegrumque quam proxime restituit.

Gulae deinde quatuordecim abhinc diebus indulgens

homo, incidit in tertianam exquisitam, tanquam prioris recidivam.

AEGROTUS XXXIX. Anno 1753. die 11. Martii foemina 60. circiter annos nata temperamenti phlegmatici, et quae iam diu tussire consueverat, nunc a duobus mensibus gravi tussi laborabat, cum suspirio et praecordiorum angustia.

Haec sanguinem e vena misit, alvum pharmaco purgavit, lac tepidum, cui salvia et mel incocta erant, bibit, diversasque alias res, quas vel vicini vel mulierculae commendaverant, assumsit, omnes sine profectu.

Erat aegrae magnus calor, sitis, excarne et perinfirmum corpus, multus sudor, vigiliae, frequens arteriarum pulsus, fastidium, anhelus spiritus, urina rubra transparens.

Diaetam imperavi, atque molles herbas coctas ex aqua cum nitro et oxymelle. Etsi vero ex his sputa octiduum liberaliter provenissent, manserunt tamen vigiliae, et ciborum fastidium. Secutae sunt insudationes multae; aegra os amarum et linguam sordidam atque glutinosos dentes accepit; urinam item crassam, quae sedimentum lateri trito simile praecipitavit.

Per haec, quoniam novi febrim intermittentem sub ista morbi larva esse, reiecto superiore remediorum apparatu nihil nisi corticem peruvianum praestiti, qui aegram paucos intra dies omnino sanam effecit.

Quod si autem catarrho, qui est, febris intermittens superveniat, solet quidem eius tussis intra ipsam febrim arida esse, mediis vero inter accessiones diebus facilis et ad exitum morbi per liberalem expectorationem desinere.

AEGROTUS XL. Anno 1753. fine Mensis Maii vir fortis et torosus annos 36. natus tussi sicca cum pectoris angustia laborabat, accessit febris intermittens exquisita, quae per accessiones tussim aridam effecit.

Cortex peruvianus febrim excutiendo expectorationem liberalem simul et hominem utriusque morbi expertem reddidit.

CAPUT VI.

Tussis sicca, quae febrim proxime antecedit.

Etiam tussis sicca, quae nonnunquam febrim intermittentem antecedit, privatam considerationem sibi vindicat.

Haec sub expectatione accessionis incipit, et creberrimis insultibus aegrum excruciat, donec febre exardescat. Medio calore requies est, ad alteram accessionem usque. Iuvant, quae febrim excutiunt, caetera remedia vana sunt.

AEGROTUS XLI. Anno 1751. die 5. Ianuarii Iuvenis 19. annorum, cum febrim quartanam haberet, duas ante accessionem horas tussim siccam accepit, quae in ipsum usque calorem continuavit; per ardorem vero mediisque inter accessiones diebus requies erat; sicque per certos circuitus. Quod si vehemens ante tussis erat, vehemens etiam febris accessit; si vero mitior tussis antecessit, mitior quoque secuta febris est; quod si autem post assumptum corticem peruvianum nulla tussis advenit, indicio erat, febrim excussam esse. At ubi deinde longum post tempus tussis iterum prehendit, quod febris ipsa instaret, significabat: exque ista tussi febrium recidivas, quarum multas aeger ob ciborum incontinentiam habebat, praenosse licuit.

AEGROTUS XLII. Anno 1753. mense Martio puer triennis laxi corporis habitus febre intermittente laborabat, cuius ante accessiones tussim siccam accepit; quae ut febris naturae beneficio finem sumsit, ipsa desiit. Reversa vero die 30. Maii eadem tussis est, quo tempore febris ipsa iterum revenit.

Hos ideo ita tussiisse iudico, quoniam, cum pectus antiqua labe vitiatum ante haberent, utique in offensa parte citius qoam in integra primos febris motus senserunt; ex his enim alter sanguinem sputo reddere consueverat; alter phlegmaticus saepe anhelare; vere veluti quorum olim os aut fractum aut loco pulsum erat, aut durus lienis tumor a morbo remansit, in affecto loco febrim, quae accessura est ante percipiunt, quam eadem omnino erumpit. Ob quam rationem puto febrim

aliquando prius initium sumere, quam quidem aeger inalgescat.

CAPUT VII.

Febris intermittens ut Asthma.

Si febris fomes eam corporis partem occupat, in qua Asthmatis causa residere consuescit, cum eodemque miasma ibidem convenit, febris intermittens excitatur, quae Asthma mentitur. Suspirare per certos circuitus, pectore gravari, laboriose spirare, anhelare, angi circum praecordia, palpitare cor, frequentem arteriarum pulsum habere. Caeterum non frigere, nou calere, non sitire, sudore non multum immadescere, neque ut a febre intermittente male habere.

AEGROTUS XLIII. Anno 1752. die 24. Ianuarii puella 12. annorum crassi et turgidi corporis habitus post febrim intermittentem, qua aliquandiu ante laboraverat, anhela evenit, et spiritum difficulter duxit, cum frequente et exili arteriarum pulsu, et capitis dolore veluti per certos circuitus: urina turbida evenit, et sedimentum lateri trito simile praecipitavit.

Purgata prius alvo corticem peruviannm adhibui; qui morbum, ut febrim intermittentem solet, prompte pepulit, et integram spirandi facultatem restituit.

AEGROTUS XLIV. Anno 1752. die 15. Maii vir 36. annorum bibulus, spiritum difficilem accepit, cum praecordiorum anxietate, anhelitu et frequente atque exili arteriarum pulsu. Ob quem protinus sanguinem e vena misit, et decoctum aperiens liberaliter bibit.

Inde altero die requies erat, et facilis spiritus tertio iterum Asthma, quinto idem tanquam per certum circuitum: sexto, urina turbida evenit, et sedimentum lateri trito simile deposuit, os aeger amarum habuit, et cibos nauseavit.

Ob quae, purgata prius alvo, corticem peruvianum praestiti, qui septimo die asthma leve effecit, proximeque spiritum liberum praestitit.

AEGROTUS XLV. Anno 1752. mense Septembri vir 60. annos natus, molitor, posteaquam multum farinae confecit, infirmus evenit, cum spirandi difficultate. Quod

vitium quasi a longo labore et hausto interea plurimo farinae pulvere provenisset, vero maxime simile videbatur.

Igitur missus e vena sanguis et mel ex potu datum est, quod aliquam curationis spem ostendit. Verum tertio quintoque die reversum idem Asthma est, cum sibilo, calore, siti, et nausea, mediisque diebus iterum requies. Urina item die sexto turbida evenit cum sedimento lateri trito simili.

Quare aegri alvum pharmaco prius purgavi, deinde corticem peruvianum obtuli, qui quam proxime spiritum integrum effecit.

CAPUT VIII.

Febris intermittens sub vomitus figura

Quod si febris intermittentis fomes sive omnis sive plurimus in ipsa ventriculi substantia residet, ibidemque cum eo miasma convenit, excitatur vomitus, qui aegrum continenter excruciat, neque in remissione desistit.

AEGROTUS XLVI. Anno 1751. initio mensis Septembris iuvenis 20. annorum a febre quartana corticis peruviani auxilio evenit, sicque quinque septimanas morbi expers mansit.

Deinde gulae indulgens lactucam sale conditam caseum, poma cruda atque uvas liberaliter comedit, a quibus iterum male habere coepit, dolere capite, cibos nauseare, deinde diu noctuque cum labore et difficultate continenter vomere, sic, ut auxilium ferendi nullum omnino spatium patuerit. Neque intra istum vomitum imposterum dolere capite, neque calere, neque sitire, neque frigere, neque ulla ratione ut in febre intermittente habere. At urinam tamen cum sedimento lateri trito simili emittere.

Quoniam autem febris recidivae hic magna suspicio erat, cortice peruviano succurrendum esse putavi. Verum, quodcunque aeger accepit, idem protinus vomitu reiecit.

Igitur fomenta aromatica supra ventriculum prius posui, deinde opium quam minima dosi, ne difficilem stomachum offendat, saepe indidi; scilicet, ut his oriatur

quies, quae corticem peruvianum admittat. At incassum: quidquid enim aeger assumsit, idem maximos inter cruciatus protinus supra excussit; imo etsi enim ventriculus omnino vacuus erat, nihilominus ut aeger caput vel excitavit vel leviter movit, vomitus vehementer pressit. Horribile visus spectaculum!

Quare aegri reclinatum corpus et stipitis instar immotum multis vestimentis operui, scilicet ut his excitetur sudor, qui quemadmodum SYDENHAM statuit, aliquam vitiatae materiei partem versus externam corporis superficiem expellat: deinde, ubi id successit, medicamentum sudorificum adieci, admisto opio.

Composito ita aliquantisper vomitu, corticis peruviani quidquam cum opio commiscui, et progressu temporis, quo longior requies secuta est, eo plus corticis obtuli, donec iuxta undecimum diem (intra quod tempus ex quinque corticis unciis, quas aeger tanto cum labore assumserat, duas fere intus retinuit) urina transparens evenit, etiam vomitus desiit.

Ut vero aeger etiamnum vel caput levavit, vel iusculum accepit, iterum vomuit. Ob quam rationem ut cubaret, imperavi, usque dum urina tenuis, aquosa eaque quamplurima proflueret, scilicet ex quo urinae profluvio, quemadmodum *supra* diximus, nosse licet, febrim longius propulsam esse. Quae cum proxime talis evenisset, aeger tutus surrexit, vomitus expers.

Ita aeger duos menses sanum sustinuit se, post quos, cum omni edendi luxuriei subscripsisset, in eundem morbum incidit, ex quo iterum eadem cura similique labore extraximus eum. Deinde magis sapiens diaetam observavit, et longo post tempore corticem peruvianum continuavit: quae medicina universum hominis corpus et magis pingue et magis torosum, ipsam etiam vocem, ubi cantare tentabat, magis gravem effecit, quam quidem ipsa ante istum morbum fuerant.

CAPUT IX.

Febris intermittens sub dolore colico latens.

Similiter febris intermittentis miasma, si in intestinorum ipsam substantiam praecipitat se, acutum in eis dolorem excitat, quem colicum vocant.

AEGROTUS XLVII. Anno 1753. die 2. Augusti mulier 38. annorum, spongiosi corporis habitus et nervorum maxime mobilium, acutum in imo ventre dolorem accepit, qui aegram vehementer excruciavit, pulsum debilem et frequentem effecit, abdomen inflavit, nauseam, ructus, et saepe vomitum excitavit, animi item deliquia. Inter haec sanguis menstruus erupit; minore quidem, quam oportebat copia.

Quare protinus potum calidum ex mollibus herbis adiecto melle praestiti: fomenta supra ventrem imperavi, et enemata saepe indi iussi, quae cum multa stercora mucumque subtraxissent, aliquantum levaminis attulerunt. Deinde decoctum purgans exhibui, quod, ducendo multas foeces, profecit.

Reversum vero idem tormentum est, ut statuto tempore, finitoque isto circuitu multus sudor erupit, febrim intermittentem olens: urina item turbida evenit, et sedimentum lateri trito simile praecipitavit, quae febrium intermittentium notae sunt. Ob quas missis caeteris remediis aegrae duas corticis peruviani uncias obtuli, quae triduo morbum excusserunt.

Deinde mulier, quoniam tutam se existimabat, tempestati, quae eo tempore et frigida et humida incidit, liberaliter tradidit se: et, quaecunque etiam digestu difficilia voluit, comedit; sicque in eundem morbum recidit, quem item cortice peruviano submovi. Quotiescunque demum imposterum ita relapsa est, (relapsa autem est ter ob ciborum incontinentiam) toties adhibito cortice peruviano evenit.

CAPUT X.

Febris intermittens veluti Cholera.

Potest etiam febris intermittentis miasma siquidem circum praecordia figitur, inque eo loco cum bile sive nimia sive vitiata confluxit, continuum, ut in cholera, vomitum simul et alvi profluvium excitare, qui neque cum accessione incipit, neque finita febre desinit, sed ut coepit, continuat, etiam inanis cum homo est; nulla enim in remissione requies est. Quare, quoniam certas febris intermittentis notas morbus non habet, potest utique vel pro stomachi vel intestinorum vitio haberi, obque id non rectum auxilium ferri.

Quare plurimum interest, vitii causam diiudicate atque ubi cognita haec fuerit, quam plurimum corticem peruvianum offerre. Scilicet, ut istius quidem auxilii tanta post vomitum portio intus remaneat, quanta satis est ad vomitum continendum et alvum supprimendam.

Vix autem in his vomitorium sine noxa assumitur; quoniam illud vomitum vehementer intendit; parsque sanitatis est, vomitum esse suppressum.

Quod si vero discussa febre deinde certa indicia supersint, quae, quod vitiata bilis intus remansit, significent (qualia vero haec sunt, si os amarum adhuc est, si sitis urget, si nausea superest, si caput dolet, si magna corporis infirmitas etiam post assumptum multum corticem peruvianum, qui potuit febrim excutere, remanet) utique medicamentum vomitorium non sine causa datur, et tuto offertur, deindeque, si quies facta est, cortice peruviano continuari debet, donec integra valetudo consistat.

Vere autem febrim intermittentem istam Choleram esse, nosci per ea signa potest, quae superiore capite IV. comprehensa sunt.

AEGROTUS XLVIII. Anno 1753. mense Iulio foemina annos 44. nata paupercula 8. dies vomitu et alvi deiectionibus continenter vexabatur; cum summo calore, siti ingenti, lingua arida, fuscaque, aurium tinnitu et animi saepe deliquio.

Intra haec urina nonnunquam turbida evenit, et

sedimentum lateri trito simile praecipitavit, sudor etiam multus erupit, qui febrim intermittentem olebat. Ipsa quoque aegra retulit, sibi intra istum morbum vere esse, veluti olim fuerat, cum febre intermittente laborasset.

Quare et hic corticem peruvianum obtuli, qui et vomitum et alvi fluxum composuit, aegramque quam proxime integram praestitit.

Alia foemina eadem tempestate similiter laborabat, similiter per corticem peruvianum convaluit.

AEGROTUS XLIX. Anno 1754. die 16. Martii foemina 28. annorum procera et fortis ex vehementi dolore colico, qui subito occupavit, exitiose habuit: erat ei vomendi saepe desiderium, summa corporis infirmitas, dolor membrorum, facies pallida et virescens, cavi oculi, nasus acuminatus frigidusque, oris labia livida, spiritus frigidus, respiratio densa, arteriarum pulsus exilis atque frequens, sudor frigidus tenaxque supra cutim, et animi saepe deliquium. Vere quemadmodum his, qui accepto veneno exanimantur.

Post decocta narcotica et indita saepe enamata cum multa putrida infra descendissent, aliquantum levaminis secutum est. Die 30. omnis dolor desiit; urina turbida evenit, cum sedimento lateri trito simili, quasi ex febre intermittente; supervenit universi corporis aurigo.

Deinde febris ipsa in certos circuitus distinxit se. Post haec purgata prius alvo omnem curationem cortice peruviano prompte absolvi

CAPUT XI.

Febris intermittens, quae Arthritidem mentitur.

Hucusque de febre intermittente dixi, quae uni tantum corporis parti inhaeret, nunc ad eam veniam, quae totis corporibus inest. Incipiam ab hac, quae in articulos praecipitat se, in iisdemque acutum dolorem excitat, qui ut alteram partem dimittit, alteram iterum prehendit, Arthritidis vagae instar.

Memini, anno 1749. aegrum curasse me, qui vagum per omnia membra dolorem intra ipsam febrim habuit; eundemque deinde sub finem accessionis et mediis diebus iterum amisit.

Ita non raro quidem accidit; talisque dolor, propterea quod certum circuitum habet, facile ab unoquoque cognoscitur, et ut ipsa febris intermittens cortice peruviano excutitur.

At ubi continuus dolor est, nec ulla fere febris intermittentis indicia retinuit, posset is utique pro vera arthritide haberi, et sic curationem fallere.

AEGROTUS L. Anno 1753. vir 38. annos natus posteaquam nocte 12. Iulii levibus tantum vestimentis velatus frigidiori aëri subito comisit se, prius horrorem, deinde dolorem in cervice atque humeris accepit, a quo veluti a ducentarum librarum pondere premebatur continuum inter calorem.

Paulo post dolor locum deseruit, et modo crura, modo pedes, modo manus, modo digitos prehendit, modo etiam collum, atque inter scapularia, ex qua parte difficilem respirationem effecit, modo novam sedem dimittens, iterum aliquam ex antiquis occupavit, vago per universa corporis membra cruciatu

Interea autem temporis sudor febrim intermittentem olens erupit; altero tertioque die urina turbida evenit cum sedimeeto lateri trito simili, quod matulam albis sordibus induit.

Ob quam causam, quemadmodum ob febrim intermittentem quarto die alvum pharmaco subduxi, deindeque febrim (quae post purgationem in certum diem ordinemque restituit se) simul et articulorum tormentum cortice peruviano quam proxime excussi.

Similiter mulier *a*) male habuit, e cuius altero pede in manum, exque altera manu in pedem dolor cruciatim ascenderat, descenderatque. Neque verum est, quod SYDENHAM *b*) dixit, esse tales dolores, si quidem post febres intermittentes supersunt, scorbuticos, ex eo, quod assumtus nimius cortex peruvianus est, iisdemque medicamentis antiscorbuticis occurri debere. Potest contra is, etiam qui post febrim remansit, cortice peruviano tuto tolli.

a) *AEGROTUS LXXXIII.*
b) *Sect. VI. cap. 5.*

CAPUT XII.

Febris intermittens sub passionis hystericae larva.

Febrium autem intermittentium nulla cognitu difficilior est, quam quae passionis hystericae larvam induit: siquidem cum ista quidem mulierum affectio, propterea quod ipsa miras saepe atque alienas diversarum aegrotationum figuras admittit; per se satis fallax est, potest utique talis febris, ubi similes notas recepit, Medico vehementer illudere.

Id rectius exemplis quam longo sermone docebo.

AEGROTUS LI. Anno 1748. die 10. Octobris mulier 34. annorum, quae passioni hystericae subiecta erat, subito male habuit; praecordiorum anxietates accepit, difficilem respirarionem, vocem praeceptam, spasmos in abdomine et borborygmos, colli strangulationem, terrores, phantasiam depravatam, horripilationes vagas, animi saepe deliquium, arteriarum pulsum exilem atque frequentem.

Affecrionem utique hystericam hanc esse ratus, spiritu cornu cervi, atque tinctura castorei occurri, adiecto laudano liquido, quae aliquantum profecisse videbantur. Secuta namque requies est, mens rediit, et postero die urina tenuis et limpida evenit.

At tertio die similis insultus prehendit; finitaque accessione multus sudor foetens ex universo corpore erupit; quarto, quo die urina sedimentum lateri trito simile deposuit, alvum pharmaco purgavi; ob id, quod morbus has quidem febris notas recepit. Quinto similis accessio tanquam per certum circuitum rediit; quam proximo die ut febrim intermittentem cortice peruviano excussi.

Post aliquot deinde annos aegram, cum simili vitio affecta esset, promptius sanam praestiti, propterea quod per istam notitiam causae origo me non fefellit. Verumque est, quod olim A. C. CELSUS dixit a) *cum par scientia sit, utiliorem tamen Medicum esse amicum, quam extraneum.*

AEGROTUS LII. Anno 1753. die 28. Februarii virgo 60. annorum, quae, quod mulieres aiebant, olim saepe

a) *Lib. I. praef.*

ex utero male habebat, subito praecordiorum anxietates accepit, dolorem colicum, borborygmos, vomitum, spiritum praeceptum, animi saepe deliquium, exilem arteriarum pulsum, et frigus in extremis corporis partibus.

Ob quae aegrae corpus pannis laneis fricari, et vestimentis calefactis circumdari iussi, potumque aromaticum, qui calorem excitare possit, praestiti: spiritum item cornu cervi adiecto laudano liquido. His nihil emendatum est, accessere vigiliae, urina tenuis et aquosa evenit; nonnunquam etiam accensus vagus calor est. Sicque aliquandiu.

Post urina sedimentum lateri trito simile deposuit, et ipse morbus in certos circuitus distingui coepit, finitaque accessione multus sudor erupit febrim intermittentem olens, et os amarum factum est.

Quare alvum pharmaco purgavi, et forte excitatas in ventre turbas medicamento paregorico vesperi composui; postremo morbum ipsum cortice peruviano submovi.

AEGROTUS LIII. Anno 1753. die 8. Maii foemina 38. annorum, ex consuetudine hysterica, subito ex utero, quod aiunt, praecordiorum anxietates habuit, tormina, arteriarum debilem pulsum, nullum calorem, sudorem frigidum, nonnunquam urinam tenuem et aquosam, inter haec acerbam tussim cum sputo flavo, nonnunquam viridi, et gravi sic ut phthysica suo marito visa fuerit.

Castorei tincturam, spiritumque cornu cervi, admisto laudano liquido medicinae dedi, potui vero decoctum pectorale cum hydromelle et syrupo papaveris albi.

Post aliquod tempus e lumbis fatigata est, os amarum accepit, et urinam, quae sedimentum lateri trito simile deposuit, emisit. Ob quas febris intermittentis notas alvum pharmaco subduxi, deinde corticem peruvianum praestiti; quae medicina primo tussim delevit, post prompte omnem morbum excussit.

AEGROTUS LIV. Anno 1752. die 30. Septembris mulier 38. annorum triduo post partum anxietas praecordiorum accepit, spiritum difficilem, atque pavores, quae mala a lacte, quod advenire debebat, esse videbantur. Post aliquot dies similis anxietas, terror pannicus, et colli strangulatio prehenderunt, cum tenui et aquosa urina: quae certa hystericae passionis indicia dicuntur.

Interea autem lochiorum fluxus satis liberaliter continuavit.

Quare aquam chamaemeli artemisiaeque, cum extracto croci, laudano liquido, nitro, lapidibusque cancrorum medicinae dedi, adiecto syrupo radicum quinque aperientium. Scilicet ut per haec et inordinatos motus componerem, et lochiorum fluxum liberaliorem efficerem, et ne lac ab acido, quod fortassis subesset, coagularetur. Sicque puerpera aliquandiu bene habuit.

Deinde vero similes quidem terrores, at magis tamen horrifici modo aequalibus, modo inaequalibus temporibus revenerunt: lochiis nihilominus continenter profluentibus.

Inter haec aegra carnes nauseare, os amarum ſaccipere, multo sudore, qui febrim intermittentem olebat, saepe immadescere, et nonnunquam urinam cum sedimento lateri trito simili emittere.

Per ista indicia, et quoniam prior medicina non profecerat, cum novissem intermittentem hic latere, corticem peruvianum exhibui, qui protinus iuvit et aegram tutam praestitit.

Et profecto, etsi quidem frequens mulierum morbus hysterica passio sit, non tamen is adeo communis est, ac quidem vulgus sibi facile persuadet; quod, ut mulierem aut ventre dolere, aut animo linqui, aut alio quopiam incerto modo aegrotare videt, affectum ex uteri vitio esse statuit. Sed saepe febris intermittens istius vexae causa est.

Quare, ubi in his cortex peruvianus interdum profecit, cum ideo profecisse suspicor; quoniam febris intermittens uterinae affectionis larvam admiserat, ob quam rationem existimo eos Medicinae Professores, quos inter princeps SYDENHAM erat, opinione falsos fuisse, qui corticem peruvianum tanquam potissimum auxilium omnibus hystericis mulieribus in universum proposuere. Hos enim saepe medendo imitatus sum, neque unquam, nisi ubi febris suberat, curatio successit. Praestant vectiones in rheda, et ferri pulvis; salubrior nonnunquam grata mentis excitatio est; saepe etiam confert consuetas olim excretiones, si recte fieri liceat, iterum expedire.

CAPUT XIII.

Febris intermittens sub convulsione latens.

Pueri atque plethorici homines, ubi febre intermittente tentantur, convulsionibus obnoxii sunt, iterumque ut calor remittit, liberantur. Id minus terret: magis vero ubi convulsiones per certos quidem circuitus prehendunt, at nulla tamen febris intermittentis suspicio est.

AEGROTUS LV. Anno 1748. Virginis 18. annorum universum corpus misere nec minus mire convellebatur. Oris namque labia, nariumque pinni atque oculorum palpebrae continenter nictitabant: brachia item et manus cruraque atque pedes et horum omnes digiti convulsivo motu subsiliebant; totus etiam truncus alternatim attollebatur, deprimebaturque; neque ullum universi corporis membrum erat, quod non titubaret. Incipiebat autem iste cruciatus hora quarta promeridiana, et ad horam quartam matutinam usque continuabat. Inde duodecim horas requies erat: intra quam aegra perimbecilla decubuit. Nullum autem cum accessione frigus, nullus calor, sitis nulla erat: neque ipse etiam arteriarum pulsus alius intra convulsiones quam per requiem erat, sed semper idem, debilis nempe permansit.

Atque tales quidem accessiones novem ordinato circuitu reversae sunt, statutoque temporis puncto, veluti horologium et inceperunt et finierunt.

Ego decima die consultus ut aegram accepi, morbi curationem, propterea quod is certum circuitum habebat cortice peruviano intra triduum absolvi.

AEGROTUS LVI. Anno 1751. die 26. Maii puella 18. annorum subito stuporem accepit, deinde omnem et brachii et pedis dextri sensum amisit, quasi apoplectica.

Igitur in praecipiti quoniam periculum videbatur, missus protinus e vena sanguis est. Istam sanguinis missionem secutus morbus caducus est.

Altero die cum morbus in remissione desiisset, alvum pharmaco purgavi, tertio idem morbus caducus tanquam certo circuitu reversus est, intraque eum ortus calor est, os amarum evenit, erupit sudor febrim olens; secuta urina turbida cum sedimento lateri trito simili est.

His indiciis febrim intermittentem sub iſta Epilepſiae larva latere cum cognoviſſem, omnem curationem cortice peruviano abſolvi, qui aegram intra exiguum tempus integram praeſtitit.

An quemadmodum HIPPOCRATES *a*) voluit, *convulſio in febre fiens ſedat febrim eadem die aut poſtera, aut tertia, ſi vero tempus, in quo incepit, transgrediatur, et non deſinat, malum eſt.* Profecto triduum transgreſſus iſte morbus erat; neque tamen ideo medelam difficulter admiſit.

De qua quidem re ſic iudicio, eſſe iſtas convulſiones, propterea quod febris intermittentis miaſma vel in nervos ipſos vel in horum principia potiſſimum inclinavit ſe; quos tam diu ita vexat, donec ipſa aut medicinae aut corporis beneficio inde depellatur, quam ſententiam proximum exemplum confirmare videtur.

AEGROTUS LVII. Autumno anni 1753. virum annos 30. natum alterno die ut certo circuitu morbus caducus prehendit, abſque ulla alia febris nota. Quoniam iſte vero cruciatus ordinato tempore, quemadmodum febris intermittens accedere conſuevit, utique cortice peruviano curatus eſt.

Superato morbo caduco ortus in ſiniſtro cruore acutus dolor eſt, poſt tota iſta corporis pars ad extremos usque pedis digitos paralitica evenit, et omnem carnem amiſit. Utique quoniam vitiata materia, quae caput dimiſit, in nervos ſacros praecipitavit ſe.

Igitur, quoniam noxa ex febre intermittente venerat, ſimiliter cortex peruvianus conveniebat. Eum vero aeger, ut ſummopere metuebat, vehementer repudiavit.

Quare frictionibus et fomentis et acribus rebus externis ac ſcarrificationibus cucurbitulisque atque veſicatoriis emplaſtris occurſum eſt; quae quoniam nihil profecerunt, aeger morbum tempori et ſuae patientiae reliquit. Longum deinde poſt tempus omnis cruris et ſenſibilitas et caro et vigor et integra partis facultas abſque adhibito quopiam auxilio revenerunt. Naturae utique beneficio, quae noxiam materiam tarde ſubmovit. Sic enim ſaepe profectus tempore expletur.

CA-

a) *Coac. praenot. Sect. I. idem lib. de iudicat.*

CAPUT XIV.

Febris intermittens Phthiſi pulmonali ſimillima.

Phthiſicis ſimiles videri poſſunt, qui febre intermittente aut diu laborabunt aut obſcuro modo torpent; quoniam per eam corporis vires dilapſae et carnes exeſae ſunt. Magis adhuc, ubi aliquantum ex febre ſive medicinae ſive naturae beneficio ſuppreſſum eſt; ſic, ut ea neque omnino erumpat, neque aegros ex toto dimittat, maxime vero ubi initio coniunctas acceſſiones habebat. Quod ſi poſtremo aliquis Medicus torpentem talem aegrum ſine originis cognitione accipiat; poſſet illi facile videri, quaſi prior febris alicui viſceri labem reliquiſſet, ob quam univerſum corpus contabeſcat.

Attamen quod febris intermittens ſubſit, ſcire licet ſi urina turbida evenit et ſedimentum lateri trito ſimile praecipitat, ſi multus ſudor olens erumpit, ſi amarum os eſt, ſi muco plenae fauces ſunt, ſi aeger cibos nauſeat. Talia enim omnino habere phthiſici non conſueſcunt.

Quod ſi vero quotidiana talis quidem febris ſit: haec rectius hecticam referre poſſet. Diſtinguitur nihilominus praeter ea ſigna, quae ſupra comprehenſa ſunt per calorem ſi is magis exardeſcit et diutius trahit; quam quidem ob hecticam febrim conſueſcit. Saepe etiam ubi febris mane accedit, cum contra hectica veſperi ſuccreſcat.

Haec vulgaria ſunt, et ab unoquoque facile cognoſcuntur. At ubi morbus nullas febris intermittentis notas retinuit, at phthiſin mentitur; magis utique et cognitu et curatu difficilis erit, veluti protinus iungam.

AEGROTUS LVIII. Anno 1753. medio menſe Aprili virginem 24. annorum aegram accepi; quae a longo iam tempore emarcuit, et cutis colorem decoremque amiſit; erat eius facies pallida et aliquantum flava; oculorum palpebrae mane et pedes veſperi circum malleolos tumidi: reſpiratio anheloſa, quae anguſta et difficilis evenit, aegra ubi corpus movit; in omni pectoris ambitu dolor

erat; mane maximeque vesperi tussis, arteriarum pulsus parvus et frequens; hora tertia post meridiem membra inhorruerunt; indeque corpus incaluit, et noctu insudavit, maximeque circa pectus et cervicem: neque sudor, veluti a febre intermittente assuevit, olebat: neque aegra cibos nauseabat, sed eosdem supra consuetudinem desiderabat; neque urina rubra neque turbida evenit: neque sedimentum deposuit; sed tenuis, limpida, et straminei coloris mansit.

Huc accessit, quod huius aegrae soror tabe pulmonali exrincta fuerat, et quod eius item pater continenter pus tussiendo reddiderat. Ob quae facile videri potuit; quasi phthisis pulmonalis in ista quidem familia haereditarium vitium esset: indeque haec ipsa aegra eandem labem accepisset.

Causae autem originem quaesiturus relatum accepi, istam quidem aegram a superiore mense Septembri morbum sentire, posteaquam corpus, quod saltu et ira ante vehementer accenderat, bibendo multam aquam frigidam subito refrigerasset. Inde febrim initio quidem continenter exarsisse, progressu vero temporis ordinato modo remisisse per certa intervalla; minus vero feliciter eam a Medico tum prosecutam utique fuisse, quod ex ea aegra hucusque et marceret et torperet.

Cum vero morbi indolem curatius pervestigassem, febrim intermittentem sub hac tabis figura latere maxime ex his novi, quod talis causa antecessit, quae febrim intermittentem excitare consuescit; quod morbus iuxta suum initium certis temporibus intendebatur; quod in istis intensionibus aegra cibos nauseaverat, et tum urinam crassam emiserat, quae sedimentum lateri trito simile praecipitaverat. Aegram vero ideo adhuc aerumnose habere, quoniam ob defectum corticis peruviani quaedam febris intermittentis reliquiae intus remanserunt, quae carnes et vires hucusque consumserant.

Ob quas rationes multum corticem peruvianum praestiti, qui protinus morbum cohibuit. Deinde consului, ut aegra istud auxilium diu continuaret: quod cum exemplum fuisset, prior corporis decor rediit, et ipse sanguis menstruus, qui quatuor menses intus retentus erat, iterum liberaliter profluxit.

CAPUT XV.

Febrix intermittens ut continua.

Saepe febris intermittens quasi continua est; scilicet cum accessiones vel protrahuntur, vel ipsae coniunguntur: *Alterum longe perniciosius, quod tertio quidem die revertitur, ex octo autem et quadraginta horis fere sex et triginta per accessiones occupat (interdum etiam vel minus vel plus) neque ex toto in remissione desistit; sed tantum levius est. Id genus plerique Medici* ἡμιτριταῖον *appellant*. Vel cum vix ulla relinquit tempora remissionum; *sic, ut aliquantum quidem minuatur ex febre, nihilominus tamen quaedam reliquiae remaneant, donec altera accessio accedat: ac saepe aliae vix quicquam aut nihil remittunt, sed ita, ut coepere continuant*. Vel denique ubi accessiones confunduntur; *sic, ut notari neque tempora earum neque spatia possint*, a).

Talem quoque SYDENHAM descripsit b) *cum praemature mense Iulio v. g. intermittentes autumnales ingrediuntur atque increbrescunt, non statim genuinum typum induunt (quod intermittentibus vernis quidem solenne est) sed continuas febres ita per omnia imitantur, ut, nisi castigatissimo utrasque examine trutinaveris, ab invicem discriminari non possint, at retuso paulisper constitutionis impetu, et froenata vi iam in typum regularem migrant, atque exeunte autumno, larva abiecta intermittentes se esse, quales ab initio reapse fuerunt, palam fatentur, sive quartanae illae fuerint, sive tertianae: quod si non diligenter advertimus, cum magno aegrorum nostrorum malo medicantes hallucinabimur, dum huiusmodi febres quae ex intermittentium numero sunt, pro continuis, veris et genuinis habeantur* c).

Per commune id febrium genus anno 1749. Moguntiae erat, multaque civium millia prehendit, ne circum

a) *A. C. Celsus Lib. III. C. 3.*
b) *Sect. I. passim.*
c) *Idem Sect. I. Cap. 4.*

in agris colonos numerem; accessiones potissimum tertianas habuit, nonnunquam quotidianas, quartanas nullas,

Solet initio talis febris et aegrum et Medicum terrere, etsi non plus periculi habeat, quam quae in certos circuitus distincta est, dummodo morbi ratio quam primum cognoscatur. Secus, aut aegrum cito iugulat, aut lente inveterando extinguit, veluti proximo libro dicam.

Quare plurimum interest nosse, continuane an intermittens talis febris sit, scilicet a qua notitia rectum auxilium peti debet. Itaque si calor modo aliquantum remittit, modo iterum intenditur; si citius et cum primis diebus multus sudor sine causa manifesta et absque profectu erumpit; si talis sudor febrim intermittentem olet; si vultus magis quam intra continentem febrim assuevit, flavus est; si amarum os est, et dentes glabri et sordidae fauces sunt; si minoris notae signa, quae superiore capite IV. comprehensa sunt, adsunt; si autumno post fervidam aestatem febris prehendit; si popularis talis morbus est, isque postremo in intermissiones exiit; si simili tempore multi alii homines febrim intermittentem distinctam habent; magis adhuc si febrium intensiones tertium diem servant; maxime vero si urina turbida evenit, et sedimentum lateri trito simile praecipitat; scire licet, febrim, etsi in calore continuet, nihilominus ad intermittentes pertinere.

Quas inter febres praecipua tertiana est, ex bile, sive nimia sive corrupta, quam fervida mense Augusto tempestas vitiaverat; subflavi enim et levi quasi aurigine tincti aegri sunt, os amarum habent, vomere desiderant, carnes atque ova nauseant, saepe bilem supra, saepe infra excutiunt; perinde ac multi alii homines ob tertianam exquisitam consuescunt, verumque est, quod veteres olim medici dixerunt, a bile tertianam esse.

Igitur quocunque tempore aliquantum ex tali febre minutum erit, statim vomitorium medicamentum dari debet, quod vitiatam bilem eiiciat. Post talem enim purgationem tempora remissionum fiunt liberaliora et febris in certos circuitus distinguitur. Neque magna cor-

poris infirmitas, neque frequens animi deliquium terrere quemquam debet; hic enim vomitorium causae partem demendo amissas vires restituit. In his vero iterum ratione utendum est: lene enim vomitorium sufficit ad bilem, quae hic per se facile movetur, expellendam, deinde aqua calida superimbibenda: fortius pharmacum nocet, quoniam posset nimium concutere, sicque aegrorum vires vehementer convellere.

Contra vero si neglecta ista medicamentum vomitorium exhibendi opportunitas fuerit, vix remissionem morbus ostendet, sed in calore continuat. Intra istum calorem saepe bilis infra secedit per putridum alvi profluvium, quod aegri vires maxime conterit. Nihilominus et nunc etiam vomitorio opus est, quod bilem, quae superest, per os eiiciat: sic enim alvus clauditur.

Post ubi venter vel per se vel per remedium satis purgatus erit, cortex peruvianus, quo tempore calor aut ex toto aut aliquantum in remissione destiterit, dari, ipsaque febris per eas rationes submoveri debet, per quas huic succurri posse supra posui *a*).

Quod si vero febris, veluti intra primos potissimum dies consuescit, exardere continuet: oportebit utique communibus interea remediis (refrigerantibus puta et sanguinis missione) occurrere; usque dum ipsa aliquantum remiserit, aut talia indicia manifestet, per quae, quod intermittens sit, constet.

Id modo serius, modo ocius obtinet, prout vel plus vel minus materiae intus mansit, vel recte vel sinistre initio occursum fuerit. Nonnunquam natura ipsa vel emendando materiam vel aliquam eius portionem expellendo, febrim in accessiones ordinat.

Inde communis illa et vulgi et nonnullorum Medicorum opinio utique provenit, per quam sibi persuadebant, quasi continua febris in intermittentem converti posset,

Cuius item sententiae A. C. CELSUS *b*) fuerat, dum *lentae febres sine ulla remissione corpus tenent*; *ac neque*

a) *Libro I. Cap* 5.
b) *Lib. III. Cap.* 2.

cibo, neque ulli remedio locus est. In hoc casu Medici cura esse debet, ut morbum mutet, fortasse enim curationi opportunior fiet. Saepe igitur ex aqua frigida, cui oleum sit adiectum, corpus eius pertractandum est, quoniam interdum sic evenit, ut horror oriatur et fiat initium novi motus, exque eo cum magis corpus incaluit, sequatur etiam remissio.

Id vanum est, neque nisi aut ignorantia aut dolo a quibusdam hodie statuitur. Contra vero posse ex intermittente continuam fieri, experientia saepe docuit: scilicet ubi aut mala vivendi ratio aut calida remedia incendium alebant.

Et profecto est ista quidem febris et percommunis et epidemicorum morborum princeps. Haec illa continua est, quae, ut SYDENHAM scripsit, in intermittentem abit, et ipsa saepe ex intermittente fit *a*).

Primaria naturae febris *b*), ob id qnod caeteris et frequentius occurrat, et cum veterum Medicorum effatis, quae ipsi de Crisi reliquerunt, potissimum conveniat. In hac ipsa FRACASTORIUS *c*), omnem dierum criticorum rarionem collocavit. Hancque omnium saepissime sive perfecta sive imperfecta Crisi, vario modo, diversoque tempore modo paribus modo imparibus diebus, modo ocius modo serius iudicatam fuisse vidi. Saepe etiam Crisi omnino caruisse, prout vomitorio medicamento et cortice peruviano diversim occursum fuit.

Credibile est, similem Polycrati et Pythodori apud HIPPOCRATEM febrim fuisse *d*), atque eam quam paulo magis supra descripsit *e*); namque hae exacerbatae fuerunt, *febribus quidem in totum non intermittentibus, sed quae iuxta naturae febris tertianae morem exacerbarentur.*

Id magis per hoc constat, quod istae febres non intra breve tempus, intra quod contiuuae exitum habere consuescunt, finem acceperunt, sed tardius quemadmodum intermittentes trahere consuescunt, desierunt: *iu-*

a) *Sect. I. Cap. 3. et 4.*
b) *Sect. IV. Cap. 6.*
c) *Tract de dierum critic. causis.*
d) *HIPP. de morb. pop. Lib. VII. Sect. 1.*
e) *Ibidem Lib. I. Sect. 1. constituit. temp prima.*

dicabantur autem quibus inter hos brevissimae essent, circa vigesimum diem; plurimis circa quadragesimum, multis circa octogesimum a). Utique quoniam HIPPOCRATES neque corticem peruvianum neque par ei auxilium habebat, quod potuisset febrim citius excutere: ob quem defectum debebat morbi exitum ab ipso naturae beneficio exspectare, plebis hodie in modum haec ubi tali morbo tentatur.

Quibusdam neque sic, sed vago modo, et circa iudicationem deficiebant; horum autem plurimis febres rursus non multum tempus intermittentes reversae sunt: ex qua recidiva scire licet, priorum febrim ex intermittentium genere fuisse. *Ex recidivis autem in iisdem circuitibus iudicabantur. Multis vero ipsorum producebantur, ut sub hyemem aegrotarent*: similiter ac intermittente exquisita laborantibus contingere consuescit.

Atque istas quidem febres cortex peruvianus tollit. etiam continuas, quas συνεχεῖς olim appellabant, et continuas remittentes hodie nominat: quoniam eae, etsi enim continenter exardescant, nihilominus per se intermittentes sunt; utique quae eo potissimum tempore accedunt, quo exquisitae intermittentes communes esse consuescunt. Id experientia in ipsis curationibus saepissime docuit.

Ego non alias continuas febres (quarum profecto plurimas agitavi) quam ex intermittentium indole cognovi: quae res facile ab unoquoque deprehendi potest, maximeque sub morbi exitu. Cuius item rei experientiam habuit RICHARDUS MORTON et FRANCISCUS TORTI. Ob quae existimo, duo tantum febrium genera esse alterum intermittentium, alterum continentium.

AEGROTUS LIX. Anno 1753. die septima Iunii fervida tempestate Iuvenis 23. annorum, macer et sanguine plenus, protinus vires et edendi desiderium amisit; torpuit, totoque corpore lassitudinem sensit, noctu graviorem somnum, altero die vehementem calorem habuit, sitim magnam et inquietudines; intentae arteriae sunt, et totum corpus quasi fatigatum est; accessit iuxta Hypochondrium sinistrum dolor, qui totum deinde pectus

a] *HIPP. Lib. 1. Sect. 1. constitut. temp. prima*.

occupavit, et laborioſum ſpiritum effecit; retracti oculi ſunt, et facta facies livida eſt: urina vero tenuis atque limpida manſit.

Miſſus e vena iterumque miſſus ſanguis eſt; qui flavam aquam ut bilem habuit, et praeſtita refrigerantia auxilia ſunt: ſecutus vomitus bilioſus eſt; noctu delirium; tertio die vehemens ardor, intra quem extractus iterum e vena ſanguis eſt: poſt, narium haemorrhagia, bilis item vomitus continuavit, et inquietudo. Media nocte multus ſudor ex univerſo corpore erupit; qui die quarto latius aliquod remiſſionis ſpatium relinquit, intra quod oblatum vomitorium eſt, quod multam rurſum bilem excuſſit.

Proxima nocte maior infirmitas, ſequente die quinto vehemens calor, intentus lateris atque praecordiorum dolor cum multa animi inquietudine et corporis iactatione. Inter haec urina tenuis, qualis ante fuerat, còntinuavit: deindeque multus iterum ſudor erupit, febrim intermittentem olens et aliquod remiſſionis ſpatium die ſexto reliquit.

Ob talem ſudorem, et quoniam exacerbationes certum tempus ſervaſſe videbantur, corticem peruvianum medicinae dedi, qui febrim quam proxime delevit, et aegrum die nono integrum reſtituit.

AEGROTUS LX. Anno 1753. initio menſis Martii vidua paupercula 38 annos nata morbo caduco ex conſuetudine affecta iterum convelli coepit, deinde extus friguit, intus calor ſimul vehementer inarſit; cum ſiti inexplebili et ſpirandi difficultate. Ob quae ſanguinem e vena miſit, et potum calidum liberaliter bibit, ſicque aliquantum evenit, et rectius ſpiravit quidem, at aridam tuſſim retinuit; ob quam ei molles herbas ex aqua coctas praeſtiti adiecto oxymelle et nitro.

Proxima nocte maior infirmitas erat, deliriumqne. Altera die mens quidem conſtitit, at facta ſumma corporis fatigatio eſt; frigus in extremis partibus, magna ſitis, fauces aridae, arteriarum pulſus exilis, deliquium animi, urina tenuis. Sicque morbus continuavit ſine ulla remiſſione.

Poſt quintum diem morbus alterno veluti circuitu

modo intendi videbatur, modo demitti, intraque istas acceſſiones arteriarum pulsus magis plenus evenit, et sudor olens erupit: manente tenui limpidaque urina.

Tandem die octavo facta urina turbida est, et sedimentum lateri trito simile, quemadmodum a febre intermittente deposuit.

Ob quas notas corticem peruvianum liberaliter obtuli, qui aegram intra breve tempus sanam effecit, quae paulo ante diem fere egit extremum.

De qua quidem febrium specie sic iudico, continuam eam esse, ob id quod vitiata materia (febris fomes) vel exuberat, vel acrior est, vel alicui potissimum visceri plurima inhaeret. Contra vero intermittere, atque in certos circuitus distingui, ubi talis materiei vel minus adest, vel ipsa universum corpus mitius habet. Ipsamque continuam, quae est, deinde in certos circuitus explicare se, quando aliqua eiusdem materiei portio cocta motaque sive per vomitum sive per alvi profluvium, sive per sudorem, sive per ulcera abscessit.

Illud aestate potissimum anno 1753. vidi, qua tempestate magnus calor cum fuisset, febris continua popularis exstiterat. Initio frigus erat, secutus calor est, qui continenter quatriduum exarsit; intra istum calorem nausea erat, sitis, facies flava et vomendi desiderium, urina item rubra et trasparens.

Quinto die ulcera iuxta oris labia maximeque secundum nares eruperunt, protinusque ex his febris ipsa in calore remisit, atque in certos circuitus distinxit se; urinaque turbida evenit, atque sedimentum lateri trito simile praecipitavit, deinde, ut perfectum pus est, et sanata ulcera sunt, febris ipsa ex toto desiit.

Quotquot autem ex his corticem peruvianum ad confirmandam bonam valetudinem imposterum assumserunt, tuti manserunt, qui non assumserunt, non multum temporis post in tertianam exquisitam reciderunt, cuius acceſsiones alicui priorum responderunt.

Atque talis quidem continuae febris cum intermittente communis conditio est.

At continens febris quam σγόσκον vocant, diversae indolis est, propterea quod diversas causas ha-

bet: obque eas vix curarionem a cortice peruviano recipit. Nihilominus potest etiam haec suam ab intermittentis materia, si excessit, aut cum olio quopiam vito convenit, originem habere.

Talem morbum anno 1755. a media hyeme in ver usque vidi. Initio frigus erat, deinde calor continens, vomendi desiderium, aphthae supra linguam et fauces circum, nonnunquam tussis sputum tenax trahens: inter haec saepe sudor, febrim intermittentem olens, absque levamine; delirium vel 14. vel 18. dierum; nulla neque augusta neque laboriosa respiratio; morbi exitus die 21. absque crisi manifesta: a medio morbo ad eius exitum usque urina turbida euenit et sedimentum lateri trito simile deposuit; quae certissima fere febris intermittentis nota est.

Inter haec multi alii homines eodem anni tempore, ulcera iuxta labia, alii ambustiones ad manus, alii ad pedes ex morbo acceperunt; quae quidem eruptiones vix ad alium morbum quam ad intermittentem pertinent. Ob quam rationem iudico, superiorem febrim continentem excitatam quidem ab intermittentis materie fuisse, in eo autem solam differentiam constitisse, quod quoniam vitii causa exuberaverat, morbus in certos circuitus non explicuerit se.

Illud proximo exemplo latius patebit.

AEGROTUS LXI. Anno 1756. mense Augusto, vir 40. annorum, quemadmodum ex febre intermittente cibos nauseabat, sitim, vultum subflavum, os amarum, et sordidas fauces habebat, ob quae vomitorium medicamentum assumsit, quod, ut multam bilem excussit, hominem integrum restituit.

Post 6. dies reversa similis infirmitas est; ob quam alvus pharmaco submota est, quae decem itibus multa putrida emisit: finitaque ista purgatione febris in certos circuitus tertio quoque die explicuit se.

Igitur cortice peruviano tunc succurrendum esse putavi. At praeter opinionem et absque manifesta ratione ista febris quatuordecim dies in calore continenter exarsit, intra quem aeger phreniticorum more continuo deliravit. Ob quam causam sanguinis missione et refrigerantibus auxiliis occursum est.

Apparuerunt deinde signa, quae, quod impura aegri praecordia essent, indicabant. Ob quae enematibus subventum est; quae, ut multa putrida subtraxerunt, multum ex delirio minuerunt. Post haec datum purgans pharmacum est, quod multa vehementer putrida excussit, simul et calorem atque delirium extinxit. Haec cum profectui fuissent, fortius item purgans exibui, quod quam plurima vehementer putrida submovit.

Expurgata ita alvo rursum febris tertiana per distinctos circuitus provenit, quam deinde cortice peruviano excussi.

Excussa febre brachium sinistrum ad extremos usque digitos intumuit, iuxtaque sternum ortus magnus abscessus est: utique a febris materia, quae suas reliquias eo deposuit.

Ex quibus iterum patet, posse febrim continentem excitari ab intermittentis materia, siquidem ea vel exuberat, vel aliam causam, cum qua convenit, exagitat.

Ita saepe paraphrenitidem post purgatam satis alvum atque praecordia vidi, in tertianae febris regulares accessiones desiisse. Esse veso paraphrenitidem ab impura colluvie, quae circum praecordia coivit, alibi a me dictum est. Neque verum est, quod dicitur a quibusdam, nullam paraphrenitidem nisi ex inflammato diaphragmate esse. Non enim de re, sed de verbo controversiam movent, qui id sustinent. Porro nosse refert, eos quorum febris intermittens, sive ob id quod inveteravit, sive ob malam vivendi rationem conversa in continentem est, deinde ubi per sanguinis missionem atque refrigerantia auxilia ex ea revenerunt, vix ulli imposterum intermittentis recidivae obnoxios fuisse, sed fere tutos mansisse. Quasi febris materia per continentem istum aestum confracta magis atque contrita fuisset, sicque omnis expulsa.

Et hic iterum quaeritur, in tali febre continenti, propterea quod suum ab intermittente ortum habebat, corticene peruviano obveniri debeat, an communibus auxiliis; refrigerantibus puta et mittendo saepe sanguinem?

Ego quidem corticem peruvianum extreme convenire

iudicio, si febris intermittens quam proxime antecessit: veluti nunc dicam.

AEGROTUS LXII. Anno 1749. die 20. Augusti faemina 20. annos nata, integro fere anno anno febre intermittente quartana laborabat; intraque id temporis utero conceperat. Versa deinde intermittens febris in continentem est; in ipsaque accessione aegra protinus desipuit, et respirationem stertorosam accepit cum oculis pulverulentis et conniventibus palpebris: facta oris labia nigra sunt, et lingua atque fauces aphthosae et nares siccae et vox clangodes: accessit putridum alvi profluvium; ipsaeque foeces atque urina sine sensu exiverunt; subsiliebant item tendines et arteriarum pulsus frequens atque inaequalis erat: rigidae item maxillae. Atque in tali statu aegra trium dierum tempore stipitis instar immota decubuit, non multum a morte distans. *Quaecunque utero habentes a febribus corripiuntur et fortiter attenuantur sine manifesta occasione, difficulter pariunt, et periculose, aut obortum facientes periclitantnr a).*

Relatum etiam accepi, urinam, quam aegra proxime ante istam accessionem reddiderat, turbidam fuisse, atque sedimentum lateri trito simile habuisse. Ob quae etiam istum morbum a febris intermittentis materia potitsimum esse, ratus salutem (si quam sperare liceret) a cortice peruviano petendam esse putavi.

Itaque rigidas aegrae maxillas vi diduxi interque eas corticis peruviani extractum, quod aqua ante dilutum erat, ex cochleari demisi, qua opera et quo labore post tertiam noctem mens rediit, aegraque partum septimestrem enixa est, cumque deinde corticem peruvianum assumere continuasset, convaluit recidivae expers.

AEGROTUS LXIII. Puer quinquennis anno 1765 exeunte aestate febre intermittente modo quotidiana, modo tertiana, modo quartana, hacque modo simplici modo duplici nunc laborabat, nunc post adhibita auxilia carebat iterum, donec ita trahendo durum lienis tumorem accepisset. Sub finem autumni expulsa per corticem peruvianum febris quidem est; attamen remansit et durus lienis tumor, et malus aliquamdiu corporis habitus.

a] *HIPP. Lib. Aph. Sect. V. aphor. 55.*

Initio sequentis hyemis eum pleuritis prehendit, inque affecto latere vehemens dolor pressit, cum tussi sicca, laboriosa respiratione, arteriarum celeri pulsu, exacerbatione febrili circa vesperum, genis rubris atque delirio.

Quare secta bis vena est, ex eademque missus sanguis crustam habuit. Impositae affecto lateri molles herbae ex aqua coctae, data medicamenta refrigerantia, cum sorbitionibus, et applicata emplastra vesicatoria sunt. Posteaquam aeger ab isto morbo evenit, duro lienis tumore imposterum liber et recidivae expers erat.

Existimo febres intermittentes si versae in continentem sunt, ideo recidivas non relinquere, quoniam sic vitiosa materia continenter itaque ex toto coquitur atque expungitur: intermittentes vero ideo recidivis obnoxias esse, quoniam in his interrupta per media inter accessiones intervalla coctio est. Ideo fortassis quartana difficilior est. Quo magis vero intermittens ad continuam vergit, eo magis ea coquit. Non igitur malum, quod metuunt, sed bonum omen est, aliqua febris duplex evenit, significat enim, quod materia mota sit, et sic curationi opportunior evenerit. Veluti id supra *a*) propositum est.

CAPUT XVI.

Febris intermittens anomala.

Hactenus de febre dixi, quae ordinatas accessiones servavit, aut si non servavit, aliquas tamen intermittentis notas retinuit. Nunc ad eam veniam, quae certum circuitum non habet, sed inordinate modo hoc, modo illo tempore accedit, obque id febris vaga, febris incerta, febris anomala a Medicis appellatur; erronea ab HIPPOCRATE *b*).

Huius duo potissimum genera sunt: alterum, quod similes quidem accessiones habet, at diversis tamen

a] *AEGROT. IV. et XId.*

b] *De morb. Popul. Lib I. Sect. II. Item Lib. III. Sect. III. in constit. temp. pestil. ibidem Lib. IV.*

temporibus; alterum, quod neque distinctas accessiones neque frigus ante habet, sed ut incepit, protinus in calore continuat et modo plus, modo minus exardescit. Hocque vix solum prehendit, sed alicui alteri morbo, qui cum calore est, iungit se. Puerperas saepe afficit, easdemque, quod lochiorum exitum impedit, exitiose habet. *Interdum vero accessiones quoque confunduntur, sic ut notari neque tempora neque spatia possint. Neque verum est, quod dicitur a quibusdam, nullam febrim inordinatam esse, nisi aut ex vomica, aut ex inflammatione, aut ex ulcere. Facilior enim semper curatio foret, si hoc verum esset. Neque de re, sed de verbo controversiam movent, qui cum aliter aliterque in eodem morbo febres accedunt, non easdem inordinate redire, sed alias aliasque subinde oriri dicunt a*).

Quare, inordinata aliqua febris ubi occurrit, attendi debet, an ad intermittentes pertineat. Id per eas potissimum notas cognosci poterit, quae superiore libro comprehensae sunt, maximeque si calor, in certo quamvis tempore nihilominus per intervalla desistit.

Quod si vero ne id quidem obtineat; febrisque ne in vagas quidem accessiones distinguat se, vel ullo tempore efflagrescat; sed uti coepit, lente trahens continuet; si, quemadmodum caeterae intermittentes post purgantia remedia neque exacerbescat, neque in distinctas accessiones explicet se, cognitu magis difficilis erit.

Interea talis febris, donec eius causa inventa fuerit, serpit, aegrumque diu trahendo debilitat, conterit, atque consumit; postremo viscerum tumores, icterum, oedema, atque hydropem inducendo eundem opprimit.

Quare magnopere ad ea signa adverti debet, quae intermittentem non dimittunt; scilicet si aeger similiter habet, ac qui ob febris intermittentis reliquias languet: si moderatus calor est, et nullus horror antecessit; si corpus saepe sudore immadescit, maximeque post potum calidum; si aeger nullos cibos desiderat; carnes autem nauseat; si vinum album rhenanum vel nimis acidum vel vappidum existimat, et panem triticeum amarum,

a] *A. C. CELSUS Lib. III. Cap. 3.*

secalinum vero acidum putat, propriae linguae vitio; si siticulosus est, si capite dolet, si corpus torpet, et membra quasi fatigata sunt, si gravior somnus premit, et tumultuosa somnia sunt, si corpus supra consuetudinem incaluit, neque tamen, quemadmodum ex manifesta febre, ardet, si intentae arteriae sunt, et citius, quam assueverunt, pulsant, si sordidae fauces sunt, et anima foetet veluti a ieiunio. Quae inter solet urina flammea esse, et transparens manere, nonnunquam tamen turbida ea evenit, et sedimentum lateri trito simile praecipitat.

Quod si vero etiam ista signa deficiant, perqnirendum est, an eodem anni tempore multi alii homines febre intermittente exquisita laborent? An orta sine alio quopiam morbo et absque manifesta causa infirmitás sit? An aeger superioribus annis febre intermittente laborare consueverit? An aliqua talis causa antecessetit, quam febris intermittens sequi solet? Si illius morbi, cuius figuram febris assumsit, propria signa desint, et loco eorum aliena appareant? An aeger ex tempestate magis quam sanus quispiam inhorrescat? An saepe et vago quidem modo absque manifesta ratione afflagrescat? An iuxta focum magis quam sanus inardescat? An lienis durus tumor, quem olim febris reliquit, increscat? Aut talis novus oriatur? An in vitiata aliqua corporis parte similis dolor, ut olim intra febrim, nunç iterum premat? An pedes maxime iuxta malleolos aquam inter cutim accipiant sine manifesta causa? An vultus maximeque circum oculos impallescat adiuncto cutis flavo colore? Suspicio est, febrim intermittentem in causa esse; maximeque ubi urina sedimentum lateri trito simile praecipitat. Per istum enim sedimentum SYDENHAM *a*) febrim intermittentem, etiam quae extremae abscondita erat, cognovit. Scire autem refert, nonnunquam urinam flavam et crudam manere, neque nisi post assumptam aliquam corticis portionem tale sedimentum praecipitare: nonnunquam etiam post istum auxilium sanorum urinae similem eam evenire absque deposito aliquo ante sedi-

a] *Epist. I. respons.*

mento. Quae res digna Medicorum animadversione est.

AEGROTUS LXIV. Anno 1753. die 6. Octobris vir 48. annorum quatuordecim dies levem calorem, siccum os, sitim, et graviora membra habebat; cibos maximeque carnes nauseabat; vultu pallidus erat, e lumbis atque femoribus fatigatus torpuit, lectnm tamen non tenuit: inter haec nonnunquam magis inardebat; caeterum arteriarum pulsum, ut sanus quispiam habebat; facile a potu calido insudabat; vinum album rhenanum vappidum, secalinus panis quasi acidus, triticeus vero amarus ipsi gustanti videbatur. Urinam aeger tenuem emittebat, nuncque sibi fere esse aiebat, quemadmodum olim fuerat, quo tempore febre intermittente laboraverat.

Ob ista indicia corticem peruvianum medicinae dedi, qui (quod nonnunquam evenit) alvum tres dies laxam effecit: deindeque morbum excussit. Urina item intra istam curationem turbida evenit, et sedimentum lateri trito simile praecipitavit; post, ubi ad sanitatem perventum est, iterum pellucida facta est.

Vidi talem morbum modo pro Tabe, modo pro Cachexia, modo quasi ex hypochondriis, aut ex moerore, aut ex suppressis mensibus esset, habitum atque diversis remediis aliter atque aliter male agitatum fuisse.

AEGROTUS LXV. Puella annos 20. nata perhumilis staturae, compernis atque depigis et vitiati caeterum corporis habitus menstruum sanguinis fluxum ex aegrotatione amisit, et aliquamdiu vitam aerumnosam traxit, ob quam causam multa atque diversa remedia, praeprimis calida adhibuit, a quibus post longum tempus evenisse videbatur.

Deinde vero ut carnem sale et fumo conditam supra modum comedit, recidit, et quemadmodum tabida diu decubuit.

Cum die 9. Octobris anni 1754. istam aegram accepissem, erat ei magna corporis infirmitas, pallida et paululum tumida facies, arteriarum pulsus parvus et frequens, difficilis spiritus, tussis, quae magis mane et vesperi pressit, neque sputum traxit, ex decubitu in

dextrum

dextrum latus, spiritus praeceptus, angustiae et peracerba tussis, insuper noctu sudor caput iuxta et collum defluus, interdiu frigidus et viscidus supra manus.

Inter haec aegra neque sitivit, neque os amarum habuit, neque certo tempore vel friguit vel incaluit, neque carnes neque alios quospiam cibos, etsi non desiderasset, quicquam nauseavit, urina rubra evenit, et sedimentum lateri trito simile demisit; aegra item, ut narratum accepi, sine causa manifesta vomuit.

Febrim intermittentem istum morbum esse, maxime ex his iudicavi: quoniam urina sedimentum veluti lateritium deposuit; quoniam aegra sine manifesta ratione vomuit, quoniam hic ipse morbus (quem in primo circuitu pro febre ardente habebant) longius quam quidem febris ardens consuescit, tempus impleverat, quoniam aegra ab ultimo isto morbi tractu, qui phthisi pulmonali similis videbatur, minus quam a vera phthisi consumpta erat; denique quoniam aegra ob talem causam, qualis febrim intermittentem revocare consuescit, recidivam passa est, ciborum scilicet propter incontinentiam.

Ob quas rationes corticem peruvianum praestiti, post quem urina die quarto transparens, etsi rubra, mansit. Die quinto potuit aegra erecta sedere, vertiginis minus habuit, et somni plus. Urina item tenuis evenit.

Sexto die orta nausea levisque vomitus est: ob quem purgans pharmacum praestiti, quod quicquid impuri intus superesset, idem subtraheret. Purgata alvo urina iterum (quemadmodum iuxta febres intermittentes saepe evenit) turbida facta est, et sedimentum lateri trito simile deposuit.

Post iterum cortex datus est; qui primo tussim composuit, deinde somnum restituit, postea spiritum liberum, edendi desiderium, denique integram valetudinem effecit.

Nonnunquam ita abscondita febris est, ut vix cognosci queat. Nullum namque neque frigus adest, neque horror; neque multum caloris sitisve, nec dolor capitis, nec multus sudor, nec is, si est, olet; noctu aeger dormit, interdiu etiam obambulat; non vomiturit; cibos

non nauseat; neque tamen eosdem ut sanus desiderat, dubia se esse valetudine ait: neque tamen putat aegrotare se; nihilominus sentit, quod non integre valeat.

Ubi hoc dubium est, et causa incognita manet, communibus remediis insistere expedit. Quod si etiam per haec morbus nec moveatur nec explicet se, corticem peruvianum dare convenit et videre, utrum iuvet an offendat, num quid mutet. Neque enim temerarius iste curandi modus appellari poterit: siquidem cortex peruvianus hos si non adiuvat, non laedit. Ad hoc unicum, ne longior sim, exemplum sufficiat.

AEGROTUS LXVI. Vidua iuvenis, quae nullo ante morbo laboraverat, anno 1749. languere coepit, cibos minus appetere; quos etsi non nauseasset, tamen absque saporis gratia comedit, debilis quidem, at lectum non occupavit, sed obambulabat, suaque munia peregit minus firmo tantum corpore: non caluit, sed paulo plus quam sana friguit; pulsum lentum, caput grave, linguam mane sordidam, vultum subflavum, oculosque languidos habuit: aquam item inter pedum cutim: corpus contra consuetudinem emacuit, et animus torpuit. Sicque tres menses.

Amicis atque proximis iste quidem morbus ex vehementi moerore, quem subita amatissimi mariti mors non ita pridem excitaverat, provenisse videbatur: metuentes, ne sequeretur hydrops, qui vitae simul et tristitiae finem faceret. Idque verisimile erat.

Propterea autem quod aegra vultum paulo magis flavum et sordidam linguam habebat, febrim intermittentem subesse ratus sum: etsi urina tenuis flava atque cruda, qualis saepe mediis inter quartanas accessiones diebus est, hucusque mansisset. Ideoque alvum prius pharmaco subduxi, deinde diaetam quae febre intermittente laborantibus convenit, imperavi, et extractum corticis peruviani medicinae dedi. Post quod auxilium proximo die urina turbida evenit, et sedimentum lateri trito simile praecipitavit, atque pingui pelle matulam intus obduxit.

Per istud indicium cum profecisse me novissem, corticem peruvianum imposterum liberaliter praestiti, qui morbum quam proxime excussit.

Reversum primo edendi desiderium est, deinde fames; corpus robur atque lautum habitum, vultus etiam colorem decoremque accepit, urina post multum sedimentum iterum tenuis et limpida evenit, et omnem pedum tumorem subtraxit.

Multos tales aegros, quorum alii medicamentis purgantibus, alii vino medicato, alii extractis amaris, alii diversis aliis remediis diu et frustra ante agitati fuerunt, deinde cortice peruviano prompte persanavi. Nonnulli ex his etsi pauci sine manifesta ratione evenerunt; sive quod purgantia, sive quod amara remedia, sive quod tempus aut inedia ipsos adiuvit. Perinde ac talia auxilia ipsam febrim intermittentem exquisitam quandoque vincunt. At solebant isti quidem infirmam imposterum valetudinem diu trahere.

CAPUT XVII.

Febris intermittens, quae unica accessione absolvitur.

Nonnunquam febris intermittens unico circuitu absolvitur; ubi intra eum vitiatam suam materiam ad externam aliquam corporis partem seu iuxta manus pedesve seu guttur faucesque, saepius vero ad oris labia pellit, exque his facto prius pure effudit.

Ubi ita brevem exitum febris sumpsit, facile pro ephemera habetur, ob id, quod vix 24. horas calore implevit, erysipelata vero vulgus imperite vocat propterea quod post brevem calorem orta in summa cute exulceratio est.

Febrim autem intermittentem ipsam esse, ex his satis superque colligere licet; quod tales quidem aegri perinde ac ii, qui plures accessiones per certos circuitus passi sunt, habent. Initio enim similiter frigent, sequitur calor cum vomendi desiderio, deinde ardor, nausea, sitis, totius corporis maximeque e lumbis fatigatio; os amarum, sordes supra linguam atque dentes circum: finito calore sudor erumpit; febrim intermittentem olens; urina turbida evenit, et sedimentum lateri trito simile

praecipitat. Expirata febre aegri aliquamdiu imbecilli manent, et subflavam vultus cutim habent, maximeque secundum oculorum palpebras, neque eo usque cibos desiderant.

Adde, nonnullos ex his etiam post talia ulcera diu torpere; alios item non multum post tempus in febrim intermittentem exquisitam (maximeque tertianam) quae priori accessioni respondet, recidere. Perinde ac ii, qui ex febre intermittente exquisita non omnino evenere.

Hi recte cum iis comparari possunt, de quibus supra a) dixi, quod quatuor continuo dies calore exarserint, deinde ortis iuxta labia ulceribus a febre evenerint quidem, sic tamen, ut allqui ex his postea in intermittentem exquisitam relapsi fuerint. Verumque est, quod olim HIPPOCRATES dubitans dixit: *Febres, in quibus ulcerantur labia fortassis intermittentes b)*.

Quod si vitiata materia omnis in labia inclinat se, exque his perfectum exitum sumit, integra valetudo quam proxime sequetur. Quibus vero quaedam reliquiae intus remanent, hi aut diu imposterum torpent, aut facile in febrim intermittentem relabuntur, veluti superiore libro Capite IV. de crisi prolatis in medium exemplis dixi.

Igitur illi, qui post talem accessionem imbecilli manent, debent medicamentum vomitorium accipere; deindeque per eas rationes curari, per quas febrim intermittentem submoveri posse supra posui.

Neque alienum erit his, qui pro integris habentur corticem peruvianum offerre, ne facile relabantur. *Potest enim morbus, etiam qui per se finem habiturus est, citius tamen adhibito auxilio tolli; quod duabus de causis necessarium est: et ut quam primum bona valetudo contingat, et ne morbus qui remanet, iterum, quamvis levi de causa, exasperetur c)*.

a) *Capite XV.*
b) *De morb pop. Lib. VII. Sect. 8.*
c) *A. C. CELSUS Lib. II. Cap. 14.*

Finis Libri II.

OBSERVATIONUM MEDICINALIUM DE FEBRIBUS INTERMITTENTIBUS

LIBER III.

CAPUT I.

Tumor abdominis a febre intermittente.

Postremo vitia, quae febris intermittens reliquit, privatam quoque considerationem sibi vindicant. Ex quibus alia certis partibus assignari possunt, alia toti corpori inhaerent. Incipiam ab his, quae sunt in imo ventre.

Saepe a febre, propterea quod ea inveteravit, tumidus, durusque venter remanet. Huic vitio magis, quam adulti obnoxii infantes sunt: ob id quod aut non satis contineri possunt, aut medicamenta non libenter accipiunt, quae febrim excutere possunt.

Vitium in liene residet, qui durus tumidusque est *a*).

a) *Galenus method. med. ad Glaueon. Lib I. Cap. 9.*
Morgagni da sedibus morb. Epist XXXVI. Nro 18.
De la Motte Trait. compl. de Chirurgie Tom. II. Obs. 124.

Vidi post febrim intermittentem, quam magnae staturae vir diu traxit, lienem omne illud abdominis spatium, quod Diaphragma inter et Cristam ossis Ilei atque dorsi spinam et ventris albam lineam est, non solum implevisse, sed et superasse.

Istum tumorem Nostrates *einen Fieberkuchen* seu *placentam febrilem* vocant: cum quoniam eum febris effecit, tum quoniam idem placentam figura refert. Talem aliquem scabrum et quemadmodum vitulinum renem, intersectionibus distinctum deprehendi.

Non omnino periculo vacat, dum mole atque pondere vicina viscera comprimit; humorum circuitum atque secretionem vitiat; alimentorum digestionem perdit; impeditque quominus Chylus cum Lympha in ipsis vasis lacteis atque thoracico ductu recte commisceri queat: ex quibus nutrimenti penuria est. Imperfectam item et laboriosam respirationem effecit; quae non potest chylum sanguini nectere, sicque vitiata nutritione sequitur tabes, hydrops, et denique mors.

Peior magnus, quam parvus iste tumor est. Recens citius, quam qui diu insedit, dissipari potest. Veteranus vix integram curationem recipit: potest quidem multum ex eo naturae beneficio minui, nunquam vero adultos homines ex toto dimittit; dimittit autem saepius infantes.

Quibus talis a febre tumor remansit, hi in eodem etiam, si post multos annos in febrim intermittentem relabuntur, iterum dolorem et primum febris impetum persentiscunt, idemque increscit. Quod ideo scitu necessarium est, quoniam ex eo maximeque ubi obscurae febres prehendunt, ante nosci potest febris, quae incipit, an intermittens sit. In continuis enim non sic.

Si talis febris quamprimum excutitur, ipse quoque tumor iterum decrescit, atque ad priorem molem, qualem ante habebat, recedit. Contra si diu occupavit, ipse tumor, quantus per morbum interea increvit, tantus imposterum manet.

Itaque talis tumor, propterea quod ortum atque incrementum a febre intermittente accepit, utique cortice peruviano curari debet, scilicet qui potest ipsam vitii

causam expellere. Neque hic iuvant medicamenta aperientia, neque unguenta emplastrave, neque, ut quidam plausibiliter proposuerunt; confert febrim in longum trahere, aut eam que secessit, revocare, et interea medicamenta aperientia dare: scilicet ut ea per febrim ipsam penitus inter universos laesi corporis humores mittantur, sicque maiorem efficaciam acquirant, qua possint tumorem fundere. Quo enim febris diutius insidet, eo magis tumor crescit.

AEGROTUS LXVII. Anno 1749. die 4. Maii puer triennis ex longa febre intermittente aquam inter universam cutim accepit, et ingentem lienis tumorem.

Huius ventrem prius pharmaco purgavi, deinde corticem peruvianum praestiti, qui hydropem simul et lienis tumorem discussit.

AEGROTUS LXVIII. Anno 1750. die 27. Martii mulier febrim quotidianam diutius traxerat, ob quae ea ingentem lienis tumorem accepit, qui octo pollices diametro superaverat.

Huius alvum pharmaco purgavi, deindeque febrim multo cortice peruviano excussi: simul et lienis tumorem dissipavi.

A vero igitur longissime absunt, qui putant, quasi iste quidem lienis tumor ortus a cortice peruviano esset.

Sumit autem iste lienis tumor finem maxime sic: primum febris, si est, post aliquam corticis portionem desistit, deinde tumor ipse minui incipit: post, ubi excussa omnis febris est, plus ex tumore, et ut cortice continuatur, iterum plus demitur, donec post adhibitum multum, longoque tempore continuatum corticem omnino desistat.

Ita praegrandes lienis tumores, et qui diu insidebant, omnino dissipavi, maiores et veteranos, maiori quidem corticis copia, minores vero atque recentiores minori portione. Parvus enim et recens facile intra 6. scilicet septimanas, evanuit; neque corticis plus, quam quaeque febris intermittens simplex ad curationem requisivit: maior, qui palmam magnitudine vel aequabat, vel excedebat, et quinque aut sex menses insedit, cor-

ticis plus novem scilicet aut decem uncias, atque trium mensium curationem ante desideravit, quam omnino evanuit. Neque dubito, posse maiorem atque veteranum discuti, siquis eundem et satis longo tempore, et vel dupla vel tripla corticis copia prosequi velit, quod equidem experimentum ipse capere nondum potui, ob id, quod ita continere se aegri nolebant.

Nonnunquam etiam iste tumor naturae beneficio, maximeque ubi puerilis aetas erat, desiit, posteaquam febris corpus ex toto dimisit. At hi, cum aliquando iterum in febrim intermittentem incidissent, similem rursus tumorem citius acceperunt. Necquicquam vero ii, quorum lienis tumor cortice peruviano ante discussus erat. Verisimile est, lienem sic intumere, quando fomes, quem febris movit, in eum translatus est; non crudus quidem tamen non omnino coctus: cui miasma inhaerere continuat, nec amplius in circuitus erumpit. *Morbus* (splenis tumor) *sit, cum ex febribus et mala curatione bilis aut pituita aut ambo in splenem incubuerint* a). Inesse autem eidem miasmatis quidquam, quoniam malum curationem a cortice admittit, et febris, si revertitur, primas suas notas in eodem tumore ostendit. Ob quam, etsi imperfectam crisin fortassis SYDENHAM statuit b) *quod nulla spes sit, abigendi febres autumnales, quae teneram aetatem diu cruciarint, donec abdominis regio circa lienem praecipue indurari atque tumefieri coeperit: iisdemque gradibus, quibus hoc symptoma supervenerit, febris etiam fugam meditetur*.

CAPUT II.

Icterus ex febre intermittente.

Similiter si febris fomes in hepate residet, et miasma cum eodem convenit, excitatur febris simul et Icterus.

a) *HIPP. de affect. N. 21.*
b) *Sect. I. Cap. 5.*

LAZARUS RIVERIUS *a*) vidit *infantem recens natum Icterum a matre contraxisse, quae tertiana laborabat, eundemque viginti dierum spatio sanatum fuisse, syrupo amaro*. Utique, quod amara etiam febrim excutere possunt. WERLHOF *b*) talem Icterum cortice submovit. Idem suadet ALEXANDER CAMERARIUS in dissertatione quam de corticis peruviani usu advesus Icterum scriptam reliquit.

AEGROTUS LXIX. Anno 1748. mense Iulio mulier 40. annorum a febre intermittente quotidiana duplici et confusa, qua sex septimanas laboraverat, absque medicina evenisse videbatur, restitutis aliquantum corporis viribus. Post, summam cutim perflavam accepit; urinam crassam nigramque et quae linteamina tinxit, emisit.

Istius aegrae alvum pharmaco purgavi, deinde corticem peruvianam medicinae dedi, qui, ut febris reliquias excussit, Icterum dissipavit.

AEGROTUS LXX. Anno 1748. die 16. Decembris vir 60. annorum bibulus et sanguine abundans febre tertiana simul et Ictero corripiebatur.

Huius alvum pharmaco purgavi, deinde unaquaque hora corticis peruviani scrupulum exhibui, quo et febris et Icteri expers proxime evasit.

Si obscura cum Ictero febris est, debet ad ea signa attendi, quae supra descripsimus, et ubi cognita causa fuerit, ad eam dirigi curatio.

AEGROTUS LXXI. Anno 1753. die 23. Ianuarii vir 38. annos natus iam dudum male habens et aurigine tinctus diversa remedia assumsit, omnia sine profectu. Namque debilis erat, noctes insomnes egit, vehementer incaluit, multum sitivit, os amarum, linguam sordidam, et celerem arteriarum pulsum habuit; cibos nauseavit, vomere voluit, saepe multo sudore immaduit, urinam flavam emisit, quae lintea tinxit. Scilicet isti Ictero iunctam habuit tertianam obscuram, quae confusarum febrium omnium frequentissima est.

a) *Cent I observat* 18.
b) *Observat. de febribus Sect.* 2 §. 6. *obs.* 13.

Huic vomitorium medicamentum ante, deinde corticem peruvianum praestiti, qui intra octiduum febrim simul et Icterum excussit.

At si nulla febris suspicio sit, et flavus cutis color persistat, debet attendi ad ea remedia, quae adhibentur, num iuvent, num noceant, et ex his disci, quae recte usurpanda sint.

AEGROTUS LXXII. Anno 1755. initio veris virgo annos 42. nata Ictero laborabat ex incognita causa. Nulla namque hic aderat Hepatis sive obstructio sive durities, sive dolor, sive in hypochondrio dextro tumor neque stercora coloris expertia, sed flava sanorum similia; arteriarum quidem pulsus debilis et nonnunquam frequens, urina item flava et crassa, verum absque sedimento; ciborum etiam nausea; at nulla caeterum febris intermittentis manifesta indicia. Praeter haec multi homines ea tempestate simili vitio laborabant, quod purgantibus remediis facile cessit.

Frustra autem per quinque septimanas medicamenta modo aperientia, modo salia neutra, modo extracta ex herbis amaris, modo rhabarbarum, modo multum saponem obtuli: cutis enim flavus color versum in viridem, viridis in fuscum est.

Quare ad corticem peruvianum recurri, de quo si non iuvet, quod non noceat, experientiam habebam.

Post dimidiam corticis unciam cutis simul et urina multum ex colore flavo amiserunt. Post duas uncias deletus (quod ob temporis brevitatem maxime mirum videri potest) intra quatriduum omnis Icterus est, ipsaque extrema corporis cuticula decidit; quae, ubi digitis trita in exiguos cylindros est, coerulea apparuit.

Nonnunquam talis Icterus cum febrium recidivis revertitur.

AEGROTUS LXXIII. Anno 1753. die 14. Iulii virginem 22. annos natam febris intermittens simul et Icterus prehenderunt; utraque vero vitia protinus assumtum medicamentum vomitorium quam proxime excussit.

Post sex dies reversae similiter febris et aurigo sunt: quas iterum cortex peruvianus promte dissipavit.

Similiter alia virgo intra quinque annos ter febre intermittente laborabat; totiesque Ictero affecta est.

Vidi ex tali Ictero, propterea quod febris inveteraverat, cutim olivei coloris, qualis Asiae populo est, imposterum mansisse.

Alius niger, fere ut Indus, ex febre factus est.

AEGROTUS LXXIV. Famulus rusticus annos 26. natus febre quartana duos fere annos absque medicina laborabat: tribus ante febris exitum septimanis Icterum accepit, qui cutim magis atque magis infecit, neque eandem imposterum dimisit.

Sic prospere valens universam corporis cutim nigram quasi natus ex patre Indo, et Europaea matre esset, retinuit: manuum etiam volas et pedum plantas similiter albas habuit.

Duos post haec annos, die scilicet 26. Septembris anni 1751. rursus in febrim intermittentem incidit, a qua per corticem peruvianum omnino evenit. Neque vero potuit postrema ista febris, neque cortex peruvianus quicquam ex colore nigro minuere, sed idem continenter talis mansit, etiam cum hominem novem post annos vidissem.

Non a vulgari causa ab hepatis puta obstructione calculove iste Icterus est: neque enim durum hepar est, neque intentus venter, neque inflammatum hypochondrium dextrum, neque alba stercora cum labore emittuntur: contra vero mollia praecordia sunt, venter subsidet, flavaque stercora sanorum similia facile secedunt: et ipse Icterus cum febre incipit, et expuncta febre prompte desistit: isque nonnunquam uni tantum humori excreto inerat. Aliquorum enim sola urina Icterum habebat, caetera corporis cutis nihil. Istorum nempe urina nigra crassaque exiit, et linteamina croceo colore induit: excussa febre iterum tenuis atque sanorum similis evenit. Quod mirum quidem phaenomenon saepe me fefellit; cum ex eo auriginem instare praedixi; quae ipsa quidem non secuta est, sed caeteram cutim albam reliquit.

AEGROTUS LXXV. Anno 1755. initio mensis Iulii iuvenis mulier, cum proxima partui esset, in febrim

intermittentem incidit, intra quam nigrum crassumque veluti ex Ictero lotium emisit; interea cum externa corporis cutis expers coloris mansit. Excussa febre lotium sanorum iterum simile evenit.

Sicque aliquoties per febrium recidivas. Idem in febre continente vidi.

Anno 1772. mulier febre continente laborabat et ad exitum coctionis pulsum hepaticum in carpo dextro (qualem a Solano accepimus) habuit. Inde vero eius cutis aurigine tincta non est, sed urina ictericorum urinae similis cum stranguria evenit et talis quindecim dies effluxit, et aegram sanam praestitit. Nonnunquam Icterus, ut GALENUS dixit *a)*, criticus est.

CAPUT III.

Maculae a febre intermittente.

Ex diversis Exanthematum speciebus, quae febrim sequuntur, hic duo exempla ponam, quae satis mira sunt.

AEGROTUS LXXVII. Mulier 30. annos nata febrim tertianam a mense Februario anni 1750. diu absque medicina traxit, donec ipsa per se desierit. Post, mense Maio, reversa incertis quidem circuitibus est: exque ea aegra multam aquam pedum curumque cutim inter accepit. In ista cute multae maculae latae, aliae rubrae, aliae flavae, aliae citreae, aliae coeruleae, aliae nigrae provenerunt, ita inter se compositae, ut pictam illam chartam marmori similem non inepte retulerint.

Excussa per corticem peruvianum febre primum aquosus tumor concidere coepit, per largum urinae profluvium, deinde maculae, quae distinctae ante fuerunt, confusae in unum colorem sunt, qui levior factus in citreum abiit, et denique ex toto evanuit.

AEGROTUS LXXVIII. Famulus molitor ob febrim tertianam, qua vere anni 1751. laborabat, prius medicamentum vomitorium deinde corticem peruvianum accepit.

a) In quarto Lib. Aphor. aph. 52.

Ubi sic aliquantum ex febre minutum est', ortae in universa corporis cute maculae fuscae lentem latae sunt; mirabili spectaculo! Excussa per corticem febre, omnes quoque maculae disparuerunt.

Istas maculas a sanguine caeterisque inde humoribus esse iudico, quos febris ante ita vitiavit, dissolvitque, ut in minora, quam oportuit, vasa intravenerint, ex quibus trans summam cutim appareant. Ita VAN SWITEN *a*) virginem vidit, quae ex longa quartana multum sanguinem e gingivis stillavit, inque oculorum palpebris Ecchymosin habuit.

CAPUT IV.

Hydrops a febre intermittente.

Saepe Hydrops longas febres sequitur vel anasarca vel intus quasi in utrem aqua contrahitur: isque magis pauperes atque infantes male habet, quam qui cum utilitate suis opibus fruuntur: propterea quod pauperes ciborum ob defectum, infantes vero ob excessum vitiati corporis habitus esse consuescunt, ob quem ipsi hydropi per se satis obnoxii sunt. *Hoc malum saepe alteri vetusto morbo, maximeque quartana supervenit b*), *ex quartanis hydrops c*). Absurdum est (quod aliqui sibi persuadebant) quasi talis hydrops corticis peruviani culpa esset. Is enim, si protinus adhibetur, hydropem cavet, et eum qui est, pellit *d*).

Neque succedit curatio (ut nonnulli probabili sermone proposuerunt) per quam tales aegros aperientibus auxiliis iuvare contendunt, febrimque, si ea discessit, adhibitis purgantibus remediis revocare volunt; scilicet ut per eam hydrops curationi opportunior fiat; sic enim morbus magis occupavit.

AEGROTUS LXXIX. Anno 1748. die 13. Augusti vir 36. annorum ex tertiana febre, quam quatuordecim

a) *Comment. in Boerhav aphor.* 753.
b) *CELSUS Lib. III. Cap.* 21. *de hydropicis.*
c) *HIPP. Lib. de aëre et locis Sect. I.* §. 26.
d) *WERLHOF observ. de febrib. Sect. II.* §. *VI. obser.* 12.

dies sine medicina traxerat, a capite ad pedes usque intumuit, aquam inter cutim habens.

Huius alvum pharmaco purgavi; deinde temperantiam imperavi, et medicamentum diureticum praestiti, atque expectavi, num ista per febrim agitata proficiant.

At contra in peius omnia iverunt; magis collapsae vires sunt, et crevit indulgens sibi hydrops. Ob quam causam reiectis istis omnibus remediis, solo cortice peruviano obveni, qui febrim tertio, hydropem autem octavo die excussit, edendi desiderium, deindeque integram valetudinem restituit; facta (quod maxime mirum videri potest, neque ego iuxta ullum imposterum hydropicum observavi) nulla notabili humorum excretione.

AEGROTUS LXXX. Iuvenis 20. annos natus hydrope, qui sine febre erat, laborabat, a quo sanatus est. Post sex menses in eundem recidit, quem iterum medicina submovit. Post 16. menses iterum hydropicus factus est, atque adhibitis modo catharticis modo diureticis auxiliis evasisse videbatur. Denique post tres menses anno scilicet 1752. a die 18. Decembris hydropicus factus est: huius aquam electuario purgante subduxi, eiusdemque corpus pannis laneis Mastiches fumo prius imputis perfricari iussi.

Post sex menses orta quartana febris est, quam per tempus aliquod relinquere consultum videbatur, scilicet ut per eam noxii corporis humores tanquam a quibus quod ortus saepe hydrops ante fuerit, credibile erat, magis conteri, atque cum sudore extus pelli queant: Interque haec aperientia medicamenta offerre, quae ipsius febris motu efficaciora fierent. Talis curatio ideo magis accepta est, quoniam aeger ex ista febre, quae quartana erat, minus fatigari potuit.

At posteaquam febris sex septimanas implevit, primo pedes, paulo post ipse venter tumere coeperunt, crevitque hydrops, sic ut in ingentem ascitin abiverit.

Quare tunc multum corticem peruvianum continenter obtuli, qui aegrum et febris et hydropis expertem effecit, et imposterum tutum reliquit.

Male igitur aegris consulunt, qui talem hydropem

medicamentis drasticis curare contendunt. His enim febris, quae est, exacerbatur, et ea, quae desiit, revocatur. Sicque diu insidendo hydropem auget. Febrim vero intermittentem ipsam excitato alvi fluxu revocari, et olim SYDENHAM scripsit, et a me superiore libro I. capite VII. positum est. Minimeque perpetua HIPPOCRATIS sententia est, quod *Hydropes Leucophlegmatias appellatos alvi profluvium sedet a)*.

Solum enim Cortex, si recte adhibetur, talem hydropem cavet; et eum, qui est, pellit. Veluti hic aliqua ex multis curationibus exempla ponam.

AEGROTUS LXXXI. Aono 1748. die 16 Octobris virgo annos 50. nata febrim intermittentem quartanam, qua diutius laboraverat, nescio quibus pharmacis, profligavit. Inde intumuit, aquam inter cutim habens, contra quam Electuarium hydragogum sumsit. Nihilominus crevit tumor, totumque corpus hydrops anasarca occupavit. Erat praeterea aegra valde debilis, cibos nauseabat, atque quarto quovis die quasi per certum circuitum multum sudabat.

Hanc 14. intra dies multus cortex peruvianus ex toto sanam praestitit.

AEGROTUS LXXXII. Anno 1748. die 8 Novembris virgo 58. annos nata ab octodecim iam septimanis febre intermittente quotidiana laborabat, quam Medicus, qui corticem peruvianum maxime metuebat, concharum calce hucusque agitavit, ne aegram aqua inter cutim male habitura esset.

Nihilominus eum res fefellit, et aegra a pedibus ad thoracem usque valde intumuit; itaque Electuario hydragogo tentata curatio est; verum ex hoc exasperata febris est, et hydrops universum corpus comprehendit, neque aegra cibos continere poterat, sed eos protinus inconfectos infra emisit: secutaque magna corporis infirmitas est.

Isti aegrae corticem peruvianum cum aliqua nucis moschatae portione exhibui, adiecto vino diuretico, qui febrim simul et intestinorum levitatem biduo submovit,

a) *Conc. Praen. Sect. III.*

reversum edendi desiderium est, et stercora dura atque figurata descenderunt.

Deinde ubi plurimum corticis quatuor septimanas assumtum fuit, secuta integritas est.

Ex quibus iterum patet, purgantia remedia hydropem, qui ex febre intermittente est, necquicquam iuvare; contra exasperare eundem.

AEGROTUS LXXXIII, Anno 1751. mulier gravida aliquamdiu aegre habuit; deinde peperit, expletoque partu eius vires dilapsae sunt, accessit ciborum nausea, vehemens calor, sitis multa, corpus saepe etiam sudore immaduit; gravior item somnus pressit, et tumultuosa somnia fuerunt, atque Lochia rara evenerunt.

Huic quidam Medicus 14. continuo diebus medicamenta terrea atque diaphoretica preestitit; quae cum nihil profecissent, mulierem reliquit, quatuor septimanas auxilio orbam.

Inde aegra sere retro, quasi ruina quaedam revolvebatur. Exaruerunt namque Lochia, ubera amisso lacte emacuerunt, calor vehementer exarsit, ciborum nausea, praecordiorum angustiae, et insomnes noctes satis infirmi corporis reliquas vires omnino contriverunt. Supervenit acutus membrorum dolor, qui aegram extreme cruciavit, et modo alteras atque alteras partes occupans, incepit a pede dextro inque sinistrum brachium ascendit, ex brachio in pedem sinistrum relapsus est, ex eodemque sursum in dextrum brachium venit, servato eodem semper eundi redeundique ordine et decussato tramite. Praeter haec pedis crurisque dextri cutim inter multa aqua venit; plurimaque in infimo ventre confluxerat; reliquum autem corpus exesis carnibus emarcuit. Porro arida tussis diu noctuque vehementer ursit.

Talem aegram die 27. Maii cum accepissem, morbum a febre intermittente confusa, quae neque certum neque distinctum circuitum haberet, esse putavi.

Quare solum corticem peruvianum aegrae liberaliter praestiti, a quo quatuordecim post dies ex toto convaluit: iterumque lac, quod septem iam septimanas amiserat

bonum

bonum perfectumque accepit, quo suam prolem imposterum nutrivit.

AEGROTUS LXXXIV. Anno 1749. die 26. Decembris Iuvenis annos 20. natus, pauper, misere pastus, ex febre intermittente, quam diutius traxit, a pedum planta ad caput usque hydrope anasarca adeo intumuit, ut eius cutis, veluti bombicum, lustrasset. Multae item aquae in eius infimum ventrem confluxerunt.

Huic, postquam is vomitorio medicamento purgatus fuisset, multum corticem peruvianum praestiti, quo proxime convaluit, omnemque superfluam aquam saepe mingendo excussit.

Quod si vero malum urgeat, ob id, quod aliqua cutis portio inflammatur (quod pedibus maxime et obscoenis partibus accidere assuevit) protinus incidendum, aut super metatarsum talumve aut intra scrotum vulvaeve labia, est, quo per aliquot dies frequens humor feratur: atque ipsos tumores incidere altis plagis oportet; ipsumque corpus cortice peruviano curare ad morbi exitum usque. Neque enim sanat emissus humor; tamen aqua nisi emittitur, quae contra naturam ibi subsistit, inflammatis partibus nocet, et gangraenam illuc ferre potest.

AEGROTUS LXXXV. Anno 1761. mense Decembri mulier 22. annorum, pauper, iam diu misere vivens ex febre intermittente, tres menses neglecta curatione, hydropica evenit. Eius enim facies collumque et thorax multum cum pallore intumuerant, in imo ventre plurimum aquae collectum est: inter crurum pedumque cutim tantum aquae convenit, quantum ea recipere vix potuit. Vulvae item labia, inter quae turgidae Nymphae proruperunt, aqua tanquam utres impleta sunt: ob quae pansis cruribus cubare debuit.

Itaque protinus Vulvae labia ipsasque Nymphas profundis plagis incidi iussi, quae multum aquae emiserunt simulque corpus cortice peruviano curavi.

Prima autem corticis uncia alvum laxam effecit, plurimamque impuram colluviem, simul et multos vermes excussit; altera febrim suppressit, et edendi desiderium restituit; tertia urinam pepulit, qua omnem su-

perfluam aquam emisit; quarta denique integram valetudinem restituit.

Atque istius quidem Hydropis curatio maxime talis est. Neque ullus eorum, quos ita curaveram, imposterum in hydropem recidit, etiam quos post triginta annos a curatione vidi.

Quare, quoniam hydrops, qui febrim intermittentem sequitur, non corticis vitio, sed ipsius morbi culpa contingit; debet febris ante omnia excuti, frustraque hydrops curatur, quem febris non dimisit. Verumque est, quod olim CELSUS de hydropicis dixit *a*): *Sed si febris quoque est, haec imprimis submovenda est per eas rationes, per quas huic succurri posse propositum est*.

Ac ne illud quidem in controversiam venit, quod nonnunquam aliqui etiam cum cortice peruviano facti hydropici fuerint. Ita enim duabus fere de causis incidere consuevit: aut quoniam impurus stomachus corticis virtutem impedivit, aut quoniam ipsius corticis non satis oblatum est. Quae res olim magis obtinuit; quo tempore Medici, cum post aliquam corticis portionem prima febris accessio desiisset, hoc remedio contenti nihil ultra dederunt; ob quam incuriam febris, quod non omnino expuncta erat, ipsa inveteravit, et hydropem effecit. Debet igitur, ut superiori loco *b*) posui, cortex cortici audacter addi; hic enim *pertinacia iuvantis malum corporis vincit* *c*). In hoc omnis tutae curationis cardo vertitur.

Id insuper proximum exemplum docebit.

AEGROTUS LXXXVI. Anno 1752. mulierem 58. annos natam, pauperem, et ob cibi defectum iam diu infirmam, sub finem Februarii mensis acutus lateris dolor protinus prehendit, cum spiritus difficultate, praecordiorum angustia, calore, siti, vigiliis.

Ob quae missus e vena sanguis est, et impositi affecto lateri fotus emollientes sunt; praestita item multa refrigerantia auxilia, quae aliquantum quidem iuverunt.

a) *Lib. III. Cap.* 21.
b) *Lib. I. Cap. V et VI.*
c) *A. C. Celsus Lib. III. Cap.* 12.

At calor tamen, sitis, nausea et spiritus gravis continuarunt: noctu sudor erupit, et quasi per circuitum morbus invaluit. Post febris vehementius exarsit, atque in certas accessiones distinxit se.

Ob quae corticem peruvianum imperavi, de quo aegra tantum quidem assumsit, quantum potuit minuere febrim at non submovere omnino; caeterum reiecit. Igitur reversa febris exque ea ortus terribilis hydrops est. Tanta enim aquae copia intus in imo ventre confluxit, ut, moto corpore, impetus eius non solum tangi, sed et conspici potuerit. Quamplurima item aqua pedum inter et crurum cutim coivit, sic ut splendentem cutim fere disrupisset. Inter haec febris increvit.

Quare iterum ad corticem recursum est, qui posteaquam febrim excussit, hydropem per urinam emisit; postque assumtas quatuor uncias prospera valetudo, eaque multo melior ac ante ipsum morbum evenit.

Ex quibus patet, non ob corticem istum hydropem extitisse, sed ob id quod non satis ex eo assumtum erat. Verumque est, quod antiquissimus olim HIPPOCRATES *a*) dixit: *quae profuerunt, ob rectum usum profuerunt, quae autem nocuerunt, ob id, quod non recte usurpata sint, nocuerunt*.

Solet autem iste quidem hydrops (quod memoratu dignum est) exitum per urinam sumere, et intra diem noctemque 16. maxime aut 20. libras effundere: non protinus quidem ut cortex datur, aut aliquantum ex febre minutum est, sed posteaquam febris ex toto expuncta est; et sequitur maxime hunc ordinem: Initio urina quae turbida ante fuerat, transparens fit, post limpida, et aquosa evenit, deindeque cum expuncta febre satis validae corporis vires fuerint, liberaliter erumpit, omnemque hydropem secum trahit.

Nonnunquam levis ante dolor vexat, quam urina emittitur: isque quod in propinquo profluvium sit, praenuntiat. Simili ratione, ac urina post superatam febrim quae sine hydrope erat, ultra potum emittitur. Quod supra *b*) a me dictum est.

a) *Lib de arte Nro* 7.
b) *Lib. I. Cap. V.*

Neque poteſt in his certa aliqua corticis peruviani portio ſtatui. Alius enim hydrops quatuor, alius ſex; alius octo, alius etiam decem corticis uncias ad curationem requirit, prout febris ipſa aut magis aut minus inveteravit; aut plus aut minus aquae intus contractum eſt. Neque hic diverſa remedia, quibus diverſi auctores utuntur, quicquam proficiunt, ob id. quod morbi cauſam non movent.

Etſi autem iſta quidem curatio ſola ſaepius ſuccedat, eſt nihilominus, ubi talis hydrops nullam omnino medelam recipiat, ſcilicet, ſi febris, propterea quod inveteravit, magnam alicui viſceri noxam reliquit: nam qui ex corruptis viſceribus huc deciderunt, idonei huic curationi non ſunt. Item ſi alius quidam malus morbus interveni, qui per ſe exitioſus eſt. Aut denique, ſi alvi profluvium incidit, quod arte tolli non poteſt. Illud enim febrim, a qua ipſa hydrops eſt, exaſperando morbum inſuperabilem efficit. Quod item experientia docuit.

Porro de hydropicis, etiam qui ſine febre eo deciderunt, in univerſum haec dico: hydropicos habitu corporis quidem ſibi ſimiles eſſe; nullum vero morbum magis diverſas cauſas habere, quam ipſum hydropem: vanum eſſe, ſimiliter omnes hydropes iiſdem remediis agitare; ſudorificis puta, diureticis, atque draſticis; rectius cauſas diſcere oportere, et ad eas dirigere curationem: aliter hydropem, qui febrim intermittentem ſequitur, aliter qui longos morbos, aliter qui ab obſtructis viſceribus venit; aliter qui a putrida in imo ventre colluvie, aliter qui a ſanguinis profluvio, aliter qui a ſanguine intus retento in virginum morbis, aliterque alium atque alium habendum eſſe, prout alias atque alias cauſas agnoſcit. Omnes vero hydropes, ſi ſuperabiles ſunt, expuncta prius cauſa exitum per urinam naturae beneficio ſumere. Et fortaſſis aliquos eorum, qui ob membranarum callos reſiſtunt, ſuppuratione vinci poſſe.

CAPUT V.

Excretiones cohibitae a febre intermittente.

Ut febris intermittens aquas in corpore contrahit, et hydropem efficit, ita alias saepe excretiones ceu fluxum menstruum foeminarum, puerperarumve lochia aut nutricum lac haemorrhoidumque consuetum exitum intus retinet.

Si intra ipsam febrim intermittentem menstruus sanguis, quo tempore fluere deberet, deficit; cortice peruviano uti convenit; is enim ut febrim pellit, sanguinis exitum restituit.

Ista curatio semper successit, quae, quoniam trita et usitata satis est, exemplis opus non habet.

At ubi finita febre nihilominus catamenea duos aut tres menses defecerunt; vanum est, quod quidam volunt, medicamentis emmenagogis (gummatibus scilicet, aloe, croco, venae sectione iuxta talum, et balneis) rem urgere. In his enim nihil, nisi quod febris reliquias expellit, iuvat. Neque enim ista curatio, etiam ubi quatuor menses sanguinis nihil emisssum est, fallit. Sed semper auxilium effectus sequitur; modo ad id attendatur, ut, quo longiore tempore sanguinis iste fluxus defecit, eo corticis plus adhibeatur. Sic virgo *a*) sanguinis fluxum, quem decem menses amiserat, iterum accepit. Istae enim omnes foeminae (quod scitu maxime necessarium est) etsi febris omnino expertes se putassent, nihilominus aliquas tamen febris reliquias eo usque retinuerant, quas ante excutere oportuit.

Similiter cortex peruvianus haemorrhoidum fluxum, si ob febrim defecit, restituit.

Neque, quod nonnulli metuunt, vidi, talem sanguinis fluxum siquidem febris intermittens in eum incidit, per corticem sive auctum, sive minutum, sive ullo modo vitiatum fuisse; quemadmodum experientia in ipsis curationibus saepe docuit me.

Ob quam rationem corticem peruvianum etiam in-

a) AEGROTUS LVIII.

tra ipsum sanguinis menstruum fluxum, si incidit, continuo. Quod duas potissimum ob causas ita facio: et ut secunda valetudo quamprimum contingat, et ne salutaris iste sanguinis exitus ab ipsa febre supprimatur. Contra ac WERLHOF *a*) in tali tempore a cortice abstinendum esse suasit.

AEGROTUS LXXXVII. Anno 1753. die 10. Augusti vir 40. annorum tertiana febre laborabat, quo tempore haemorrhoides fluere debebant, hisque quasi per circuitus vexabatur; quo enim die febris pressit, eo aeger haemorrhoidibus caruit, atque torminibus, tenesmo et vomitu agitabatur. Mediis autem inter accessiones diebus sanguis liberaliter effluxit.

Isti homini post quintam accessionem vomitorium, deinde corticem peruvianum praestiti; qui febrim excussit, simul et ipsum haemorrhoidum fluxum expeditum atque liberalem effecit.

Nutrices, siquidem febre intermittente tentantur, lac amittere consuescunt, aut lactis vice tenue serum dare, collapsis uberibus.

Has ea medicamenta iuvant, quae febrim pellunt, maximeque cortex peruvianus; caetera non.

Revenit autem lac maxime sic: scilicet, submissa febre ubera iterum assurgunt, deinde turgidula fiunt; post, ubi corticis plus assumtum est, lac accipiunt; denique expulsa omnino febre, perfecto lacte abundant.

Ita mulierum ubera, etiam quae quatuor imo nonnunquam sex septimanas propter febrim sicca manserunt, deinde post adhibitum corticem peruvianum iterum bonum lac acceperunt; quo prolem liberaliter aluerunt: veluti paulo magis supra dixi *b*).

Puerperarum lochia, si ob febrim intermittentem intus retinentur, magnus sequitur calor, qui potest internarum partium inflammationem excitare, ex qua metuenda gangraena est.

Si illud obtinet, et febris certum circuitum habet,

a) *Observ. de febr. sect. III. §. 5. Item Sect. IV. §. 6.*
b) *AEGROTUS LXXXVIII.*

cortice peruviano facile occurritur, ob id, quod causae certa notitia habetur.

At ubi in obscuro res est, et febres confunduntur, maiori opus est indagine. In his enim, nisi rectum auxilium fertur, aegra extinguitur. Continuus enim calor est; lochiorum aut nihil aut parum emittitur; intumescit venter, isque dolet, magis exardescit calor, sitis urget, lingua arida fit, accedunt animi inquietudines et praecordiorum anxietates, delirium denique cum furore, postremo gangraena sive in infimo ventre sive iuxta cerebrum. Quod si alvi profluvium superveniat, eo aegra citius conteritur.

Quare omnino interest nosse, febris intermittens quod hic in culpa sit. Illud per ea signa, quae superiore Libro II. comprehensa sunt, et quae minoris notae esse dixi, sciri potest. Talis febris tertiana potissimum est; magisque aestate, quam alio quopiam anni tempore puerperas prehendere consuescit.

Quamprimum igitur cognita res fuerit, multo protinus cortice peruviano succurri debet, isque omni tempore dari; habita nulla sive accessionis, sive remissionis spatiive ratione. Sic enim mulieres non multos post dies eveniunt, si sine alvi profluvio morbus est.

Quod si vero alvi profluvium simul inciderit; illud plurimum ex cortice ut assumtus est, alvo sine profectu excutit, et aegrarum vires vehementer convellit. Tali morbo Epicratis uxor laborasse verisimile est; de qua HIPPOCRATES scripsit *a*).

Ubi id contingit, corticis plus quam febris ipsa exigit, offerri debet, ut cum multum ex eo sine mora infra emittitur, tantum tamen intus remanere possit, quantum par est febri ipsi submovendae: donec clausa iterum alvo curationem perficiat.

Est autem istud alvi profluvium a vitiata bile, maximeque febres cum tertianae autumnales sunt: neque desistit prius, quam omnis ista bilis infra descendit. Quod et longam et difficilem curationem efficit. Quare

a. *De morb. pop. Lib. I. Sect. 3. Aegrotus 5.*

praestat protinus adhibito vomitorio medicamento bilem supra eiicere, deindeque ad corticem peruvianum venire, sic enim alvus cito clauditur, et morbus curationi opportunior fit. Id decimo post partum die cum profectu praestiti, putoque posse idem citius recte offerri.

Excussa febre lochia, etiam quae longum tempus intermisere, iterum erumpunt, et lac in ubera revertitur.

Quae curatio iuxta permultas puerperas successit, ex quibus unam exempli causa hic iungam.

AEGROTUS LXXXVIII. Anno 1755. die 15. Iulii mulier 34. annorum febre tertiana proxime ante partum affecta est, intraque ipsam febrim peperit.

Expleto partu initio parum sanguinis emisit, deinde nihil. Post, quo tempore ubera lac habere debuissent, tenue serum acceperunt. Interea febris magis exarsit; continuum calorem trahens cum delirio.

At, ubi febris per corticem ex toto excussa est, ubera iterum intumuere, plena multo atque bono lacte. Sanguis item atque lochia, quae septem dies defecerant, iterum, quemadmodum a recenti partu, liberaliter eruperunt.

Quare, quoniam cortex peruvianus lienis tumorem, qui a febre intermittente est, discutit, hydropem effundit, haemorrhoidum uterique consuetum sanguinis exitum expedit, lochia pellit, amissum lac restituit, perficitque verum omnino non est, quod quidam volunt, adstringere corticem peruvianum, ipsique febri ob id quod adstringat, mederi.

CAPUT VI.

Excretiones nimiae a febre intermittente.

Etiam humorum excretiones, si propter febrim excedunt, cortex peruvianus repellit.

Et primo quidem commune est, aegros a febre, maximeque ubi calidum sive potum sive cibum assumserunt, diu etiam per aliquot nonnunquam menses imposterum insudare, cum virium iactura.

Id ex eo provenit, quod, etsi multum ex febre minutum sit, nihilominus aliquae adhuc eius reliquiae intus in corpore remanserint; hic cortex peruvianus iuvat; cui, ut febrim pellit, sudorem sistit.

Similiter alvi fluxum etiam qui post purgationes continuat, si certum cum febre circuitum servat, cortex peruvianus tollit.

AEGROTUS LXXXIX. Anno 1753. die 23. Martii foemina 30. annorum ob febrim tertianam alvum pharmaco, quod forte a circulatore medico acceperat, purgavit, quod medicinae genus, quoniam vehemens erat, secuta tormina sunt; tenesmus, et animi saepe deliquium. Deinde reversum per certos circuitus cum febre alvi profluvium est; idemque mediis inter accessiones diebus stetit: sicque aliquamdiu imposterum.

At excussa febre stercora sanorum similia quotidie cum facilitate exierunt.

Qotiescunque autem imposterum reversa febris est (reversa autem post sedecim dies est: deinde mense Augusto, denique mense Sept.) semper alvus laxa intra accessiones erat; adstricta vero mediis intermissionum diebus. Donec excussa omnino febre in sanorum modum ordinemque restituerit se.

AEGROTUS XC. Anno 1748. die 22. Augusti iuvenis 25. annorum febrim tertianam habebat, ob quam arrepto vomitorio medicamento supra infraque adeo purgatus est, ut nihil vitiati intus remansisse credibile fuerit.

Nihilominus imposterum cum febris accessionibus reversum idem alvi profluvium est, mediis diebus requiem relinquens, sicque per certos circuitus; usque dum submota ex integro febri alvus sanorum similis evenit.

Hic multum corticem liberaliter inter accessiones tempore dare convenit; qui simul ut febrim pellit, alvi profluvium tollat. At quod magna auxilii dosi (uncia fere utrasque inter accessiones) opus est.

Si mulierum menstruus sanguis aut puerperarum lochia ob febrim intermittentem sive vagam sive ordinatam vehementer erumpunt, et aegrarum vires convellunt

multo protinus cortice peruviano occurri debet. Tales enim aegras neque adstringentia neque narcotica remedia iuvant.

AEGROTUS XCI. Mulier 34. annorum uteri prolapsu affecta in febrim intermittentem inordinatam incidit, quo tempore sua menstrua accipere debebat. Etsi autem eius uterus protinus manu intus reductus fuerit, nihilominus secuta tanta sanguinis profusio est, ut ob eam aegra saepe animo defecerit. Excussa vero per corticem peruvianum febre sanguis ipse effluere desiit.

AEGROTUS XCII. Anno 1751. die 15. Augusti foemina 28. annorum spongiosi corporis habitus febrim quartanam aliquamdiu absque medicina traxerat, intraque eius accessiones multum sanguinis ex utero amisit, mediis vero diebus nihil. Sicque per certos circuitus hucusque.

Expuncta per corticem peruvianum febre sanguinis iste fluxus desiit, neque idem deinde, nisi expleto mense, quemadmodum sanis mulieribus convenit reversus est.

Similiter alia quaevis humorum excretio, siquidem ob febrim intermittentem exuberat, cortice peruviano intus cohibetur.

AEGROTUS XCIII. Anno 1750. die 9. Iunii vir 32. annorum post febrim intermittentem, qua diu laboraverat, continua imposterum sputatione salivam, quae plurima in ore confluxerat, reiicere debuit, turpi occupatione.

Quod vitium, quoniam a febre relictum erat, utique cortice peruviano tolli debuit, quae curatio successit.

Posse caeteras quoque humorum excretiones, si excedunt, maximeque sanguinis sive ex utero, sive ex haemorroidibus profusiones etiam quae sine febre sunt, adhibito cortice peruviano cohiberi quidam statuunt. Illud autem verum non est, quemadmodum experientia saepe docuit; nam nisi febris intermittens in causa sit, aut fortassis putrida humorum solutio, nihil a morbo cortex peruvianus demit.

Obtinuit quidem nonnunquam aliquas ex mulieri-

bus, quae talem sanguinis fluxum diu trahebant, deinde cum febris intermittens incidisset, per corticem ad tempus restitutas fuisse. At eaedem imposterum maximeque post sex menses, etsi febris expertes, nihilominus in idem sanguinis profluvium reciderunt.

CAPUT VII.

Bonus corporis habitus a cortice peruviano.

Etiam cortex peruvianus, si recte adhibitus fuit, lautum corporis habitum post se relinquit.

AEGROTUS XCIV. Vir, qui a prima iuventute macer et excarnis erat, in febrim intermittentem, cum annum aetatis quinquagesimum ageret, incidit: expuncta febre corticem diu assumere continuavit, quae curatio hominem pinguem et plenis carnibus robustum effecit, qualis in longam senectutem mansit.

Ita post longum a febre corticis usum alius ex hydropico pinguis, alius ex pleuritico omnino torosus, alius pinguis et robustus evenerunt; alius gravem vocem accepit; pergracilis alius ita mole corporis increvit, ut metuisset praeter naturam et ultra sanitatem intumescere se: alia mulier tussim aridam amisit, canoram vocem et lautum corporis habitum ex gracili accepit; sed et alia beneficia in morbis, qui suam originem a febre non habent, per corticem peruvianum corpori contingunt; is enim in magnis vulneribus curationem adiuvat, pus bonum efficit, ulcera antiqua tum interna tum externa sanat, fistulas claudit, gangraenae medetur.

AEGROTUS XCV. Anno 1756. die 22. Ianuarii vir 72. annos natus crus ad trabem non multum quidem offendit; ex quo laesa exigua cutis portio est. Inde vulnus versum in ulcus est, atque continenter in peius ruit, neque ullam ab externis remediis curationem admisit. Caro illi ulceri sordida putrisque erat simul et fungosa: proximaque cutis albis pustulis impleta, rubra iuxta inflammataque cum dolore erat:

omniaque ea simul serpserunt: ulcus in locum pustulosum, pustulae in eum, qui inflammatus erat; inflammatio in id, quod integrum erat, transiit. Inter haec multa ex ruptis pustulis aqua effluxit, quae omnem undique cutim exedit. Ita ulcus quinque pollices longum et tres pollices latum evenit: frustraque in id alumen, vitriolum ustum, aut myrrha, aut calaminaris lapis aut caustica, quae luxuriantem carnem vel coërcere vel exedere debebant, adhibita sunt. Neque duodecim dies assumtum decoctum lignorum, adiectis sennae foliis, profecit.

Profecerunt autem pilulae, quarum unaquaeque ex quatuor corticis granis erat, admista terebinthina, singula singulis horis, potusque ex dimidia corticis drachma in aquae libris quinque coctus. His depuratum ulcus, secutumque bonum pus est; et undique veluti ex recenti vulnere bona caro provenit, quae exesam palgam implevit, et cicatrice clausit, decimo tertio post duas corticis uncias die.

Similiter antiqua iuxta tibias ulcera persanata sunt iuvenis coqui, et virginis vetulae, et venatoris annosi, et senecionis hydropici, et iuvenis a cachecticis parentibus geniti.

AEGROTUS XCVI. Vir 70. annos natus testiculum dextrum ante 40. annos durum accepit, qui progressu temporis magis atque magis intumuit, donec caput hominis crassitie aequasset. Postremo ortus in isto tumore acutus dolor est cum frigore; secutus magnus calor est, sitis, vigiliae, inquietudines, rursum horripilationes vagae, calor iterum, donec factum in affecta parte pus fuerit. Aperto tumore ultra tres librae nigrae, crassae, tamarindorum pulpae similis materiei exierunt, cum summa mephiti.

Curatum ulcus unguento digestivo est; aegerque pilulas ex cortice peruviano cum terebinthina assumsit, et corticis peruviani decoctum superimbibit. His depuratum ulcus est, aegerque omnis febris expers quatuor intra menses perfecte sanatus est; integro imposterum cum testiculo.

Etiam fistulas cortex peruvianus recenti carne implevit.

AEGROTUS XCVII. Anno 1766. centurio 55. annos natus, et qui plurimam aetatem militiae egerat, multas gonorrhoeas habuit, ex quibus aliquae longum tempus trahebant; postrema inveteravit, foedumque ulcus usque huc reliquit. Ortae enim in urethra caruncúlae sunt, ob quas urina cum labore emissa, nonnunquam etiam praecepta est.

Cum his nullo in cibis ordine nulla ratione usus est, inque vino excessit. Inde tractu temporis, universum corpus mali habitus evenit, prostratus appetitus, et collapsae vires sunt.

In tali morbi statu orta in perinaeo vehemens inflamatio est, quae scrotum iuxta prehendens idem gangraena infecit. Quare corruptae scroti carnes profunde incisae sunt, ipsaeque plagae simul et perinaei tumor cocto cortice peruviano foti sunt. Medicinae dedi corticem peruvianum, potui item aquam, in qua cortex decoctus erat.

His corruptae carnes a sanis secesserunt, ruptus perinaei tumor est, isque multum puris et omnem urinam emisit; qualem exitum urina diu retinuit.

At continuato, cum pertinacia, corticis usu factus bonus corporis habitus est; pus laudabile evenit, ipsaque perinaei fistula perfecte sanata est, iterumque urina per urethram emittitur.

Ita alia fistula iuxta sternum fabri, alia quae circum mulieris genu viginti fere exitus habebat, persanata est.

Nonnunquam etiam ulcera quae interius corrupta aliqua corporis parte nascuntur, curationem a cortice recipiunt.

AEGROTUS XCVIII. Iuvenis annos 28. natus tabe ab antiquo pulmonum ulcere consumtus erat, contra quod ulcus, etsi enim multa et diversa medicamenta etiam integrum annum adhibuit, nihilominus cum his continenter in peius ruit. Perinfirmus enim evenit, multumque foedi odoris pus tussiendo reiecit, noctu multum maximeque circum caput collumque insudavit, et exesae corporis carnes sunt.

Hunc initio Augusti anno 1755. febris tertiana forte prehendit. Contra quam multum corticem longo tempore praestiti; scilicet qui et febrim pellere possit, et ipsi pulmoni prodesse. Quae curatio omnino successit.

Similiter virgo 55. annorum, quae quotidie multum foedi puris e rene sinistro cum urina emisit, sanata est.

Saepe etiam vidi, magnas corporis contusiones nihilominus bonum pus accepisse; posteaquam cortex peruvianus et extrinsecus applicatus et intus assumtus fuit. Ad bonam item suppurationem pervenisse eos, qui tormento bellico vehementer collisi multum corticem comederunt. RAMBY *a*).

AEGROTUS XCIX. Anno 1765. exeunte hyeme rusticus ictum sclopeti, cui proximus erat, totum accepit, qui iuxta cristam ossis Ilei dextri intravit, et transversum prope Ileum sinistrum exivit cum vehementi carnium laceratione.

Die tertio, quo istum aegrum accepi, erat febris summa, carnes putres, foetor ingens, vulnusque cavum. Quare quicquid cavum lacerumque ex carnibus erat, incidi praecidique iussi, lacerasque vestimenti portiones extrahi, grandines plumbeas pisi magnitudine numero 15. ex osse sacro eximi, viridemque pinguedinem demi et lividas musculorum aponeuroses, quae in latissimo vulnere patebant, decocto cortice peruviano foveri, ipsumque corticem peruvianum plurimum quotidie intus dari.

Sic foetor desiit, factum in vulnere bonum pus est, novae carnes provenerunt, extincta febris est, et aeger quam proxime convaluit.

Tantam quoque RICHARDUS MORTON cortici peruviano virtutem attribuit, ut possit purulentas variolarum reliquias eodem excutere *b*) et phthisin, quae variolas sequitur, sanare *c*). Imo posse ipso cortice, siquidem intra primum variolarum stadium idem offertur, variolarum ipsum venenum ita supprimi, ut aeger ex eo

a) *On Gun-shot Wounds.*
b) *Tract. de febr. Inflammat. universal. Cap. 10. sub finem. Item variolar. hist. 2.*
c) *Phtysiol. Lib. III. cap. 12.*

sanus esse videatur. At deinde nihilominus morbum recrudescere. *Ideo nulli auctor erit, ut in hoc morbi stadio, venenati fermenti extinctionem moliatur cortice peruviano a)*.

WERLHOF puero, cui abscessus cum febre continua a confluentibus variolis remansit, integram valetudinem cortice peruviano reddidit *b)*.

AEGROTUS C. Anno 1753. puella annos 10. nata post variolas diversos in diversis externi corporis partibus abscessus accepit, qui quam plurimum puris habebant. Magnum item ulcus in pulmonibus, ex quo multum puris tussiendo reiecit. Propter haec febris continua erat, vesperi exacerbationes, insudationes noctu, summa debilitas, extrema macies.

Incisis prius externis locis, ut puri exitus fiat, datus multus cortex peruvianus est, cibo vero lac. Sicque externa internaque ulcera sanata sunt: puellaque bene sana decoraque hodiedum vivit.

Hic multos eos non memorabo, quorum antiqua ulcera sive externa, sive interna, cortex peruvianus sanavit admisto cicutae extracto. Quod et alibi a me scriptum est, et idem saepe imposterum executus sum.

Pestiferum est, aliquam corporis partem gangraena prehendi, maximeque si orta a malo corporis habitu ea est. At hanc cortex peruvianus tutius, quam quaecunque alia remedia, submovit: quemadmodum experientia docuit *c)* hoc MONROO in pessimis variolis, quibus utique gangraena facile contingere assuescit, bonum pus effecit *d)*. Imo posse etiam ipsum sphacelum cortice Peruviano cohiberi RUSHWORTH *e)* invenit, et post eum multi alii Medici experti sunt. Tales aliquas curationes nunc iungam,

AEGROTUS CI. Vir 60. annos natus, qui ab ipsa iuventute in obscuro otio hucusque aetatem egit, et quam plurimum quotidie cibum nec vini minus assumere

a) Cap. 7. de variolis.
b) De febr. Sect. V. §. 9. observat. 4.
c) Medical Essays. T. IV. Cap. 10. Item Tom. III. cap. 5-61
d) Ibidem Tom. V. pag. 98.
e) A proposal for the improvement of surgery.

consueverat, denique ex pingui rotundaque mole emarcuit: fusa corruptaque humorum massa.

Universa corporis cutis exesa pinguedine colorem decoremque amisit, et nunc superflua cutis membra circum pependit, excavata tempora sunt, facies lurida evenit, graviora membra facta sunt, totumque corpus torpuit, atque loqui et moveri piguit: dum progredi voluit, genua quasi fatigata sunt; lassitudo, sudor et gravior spiritus pressit: quieto corpore, anima difficulter et cum sibilo movebatur: praeter haec multa aqua pedum inter cutim descendit. Nihilominus aeger, quicquid ciborum arripere potuit, idem vehementer devoravit.

Ita duos annos vitiatum corpus traxit, atque quotidie quasi ex ruina magis atque magis revolvebatur. Tandem anno 1758. initio Iunii mensis sinistrum pedem, qui plurimam aquam receperat, sphacelus prehendit, proximaque cutis nigris pustulis impleta est. Quod aeger initio quidem nihili fecit. At paulo post malum magis occupavit; ipsa nigrities a pede ad tibiam supra juxtaque malleolum externum intus serpsit; inque affecta parte cutis frigida erat, et ipsa cuticula rugosa ab ea secessit. Lividae circum venae inflatae sunt, et rubra fervensque Zona ab intentis venis ad inguen usque processit. Inter haec collapsa facies est, et spiritus densus, arteriarum pulsus parvus, frequens, inaequalis et saepe intermittens evenit,

Quare, quidquid corruptum erat, ad sanum usque incidi iussi, ipsisque plagis vini camphorati et salis ammoniaci spiritum inspergi: totumque pedem tinctis in aquam calcis, cui Ruta Salviaque et Absynthium atque multus cortex peruvianus adiecto lapide medicamentoso Crollii incocta ante erant, linteis circumdari atque diu noctuque foveri: praeter haec corticis peruviani scrupulum unaquaque hora praestiti, potui dedi decoctum corticis, de quo aeger liberaliter biberet.

His orta in integra carne, qua proxima laesae erat, inflammatio exque ea suppuratio est; quae mortuas carnes a vivis separavit: deinde mundato ita ulcere plaga

novis

novis carnibus veluti ex recenti vulnere impleta, post cicatrice clausa est.

AEGROTUS CII. Anno 1762. die 24. Augusti mulier annos 36. nata ex longa febre intermittente a capite ad pedum plantas usque hydropica evenit, quo tempore gravida ultra octavum mensem erat. Multa universam corporis cutim inter aqua, plurimaque in ipso ventre confluxerat: febris facta continua est, tussis pressit, quae multum foetidi puris emolita est: respiratio difficilis evenit, neque potuit aegra, nisi cum quievit sedens, spiritum ducere, ob id, quod aqua intra thoracem contracta erat. Nausea, sudores nocturni atque alvi profluvium, quod supervenit, aegrae vires vehementer contriverunt.

Huic dimidiam corticis peruviani unciam quotidie praestiti; verum nunc istud auxilium, etiam, posteaquam sex eius unciae assumptae erant, necquicquam profecit. Contra vero aegra magis atque magis intumuit sic, ut ni suffocari voluerit, stare debuit, quo liberalius spiritum trahere possit.

Ob quam causam aegrae alvum aliquibus continuo diebus rhabarbaro submovi, quod multa putrida ducendo mulierem curationi opportuniorem reddidit: deindeque corticem peruvianum iterum obtuli.

Interea autem crevit hydrops, ipsi pedes vehementer intumuere, in iisdemque ortus dolor, deinde inflammatio est, ob quam metuenda gangraena erat.

Igitur cutim supra tarsum profundis plagis incidi iussi, ex quibus protinus plus quam 30. aquae librae continuo fere rivo effluxere, et supernum corpus subtracta aqua inane reliquerunt.

Expleto ad id temporis nono graviditatis mense aegra prolem emisit; ipsa vero proxime a partu gangraena affecta est, quae in dextro pede eas plagas, quas ante infiximus, occupavit; in sinistro autem omnia a malleolis ad talum extremosque digitos excepta planta comprehendit, profundiusque insedit. Cum his febris magis pressit, incepit affici stomachus, factus foedi spiritus ipse odoris est, arteriarum pulsus exilis evenit, et plurimus sudor frigidus ex universo corpore erupit.

Corticem peruvianum, ut coepi, dare continuavi; et corruptas pedum partes decocto cortice continenter foveri iussi; quae curatio successit. Factum enim in uberibus lac est, nutriendae proli aptum; ipsa lochia liberaliter eruperunt, spiritus facilis evenit, et elevatus arteriarum pulsus est: secutum largum urinae profluvium est, omnem hydropem extus trahens.

Deinde infectae carnes a sanis secesserunt, depurata ulcera sunt, novaeque carnes veluti ex recenti vulnere provenerunt: ipsum etiam pulmonum ulcus sanatum est; istaque aegra post mensem Novembrim, ubi corticis sesquilibram assumsit, ex toto convaluit.

AEGROTUS CIII. Iuvenis 18. annos natus febrim quartanam annum integrum sustinuit, contra quam diversa remedia, quae a diversis hominibus acceperat, assumsit; etiam arsenici tincturam. His, et quoniam a cibis continere se non potuit, in peius ruit, et hydropicus evenit.

Anno 1765. mense Martio cum talem aegrum accepissem, ei diaetam imperavi, deinde mediis inter accessiones diebus praestito aliquoties pharmaco alvum purgavi, post corticem exhibui. Qua curandi via in melius quidem ire et febre liberari coepit, at hydrops, qualis ante fuerat, continuavit.

Quare rursum purgantia adhibita sunt; quae quidquid impuri intus superesset, idem subtraherent. His excussa multa item putrida sunt, plurimusque simul mucus descendit.

Purgata alvo febris increvit, ex eademque auctus hydrops est; confluxit plurima inter pedum cutim aqua; etsi enim datus imposterum cortex peruvianus sit, nihilominus hydrops universum corpus vehementer occupavit.

Post, excitatus acutus in pedibus dolor cum inflammatione est, novaque febris. Inflammationem secuta gangraena, gangraenam sphacelus est, qui utriusque pedis cutim atque pinguedinem a mediis suris ad extremos usque digitos corrupit, et profundius ipsas carnes infecit. Cutis plumbei nigrique coloris dura ut corium facta et intus retracta est; frigida et sine sensu. Aegri

facies lurida ut morientis hominis evenit, arteriarum pulsus exilis et perinfirmum corpus.

Quare quidquid corruptum erat, exscindi, ipsasque plagas cortice peruviano aquae incocto foveri iussi; diaetam item imperavi; et unaquaque hora corticis portionem medicinae dedi.

His ex apertis locis aqua undique effluxit, orta suppuratio, factumque bonum pus est; provenerunt novae carnes, quae undique accedentes vulnera cicatrice clauserunt, et sub finem anni iuvenem ad sanitatem perduxerunt.

Potest quoque cortex peruvianus alia quaedam interni corporis vitia etiam quae longum ante febrim tempus occuparunt, excutere. Veluti WERLHOF et antiquos artuum dolores et Rheumatismum et Ischiadichum tormentum et flatulentiam et cordis palpitationes et intestinorum laevitatem, quae inveteraverant, submovit; ipsamque fistulam lacrymalem fere exsiccavit, cum febrim intermittentem, quae incid.t, cortice peruviano curasset *a*), multaque alia talium curationum exemola affert *b*).

Haec sufficiant. Plura taceo. Debet profecto cortex peruvianus inter praestantissima artis adminicula numerari, quo quoniam veteres caruerunt, eorum medicina utique manca et imperfecta fuit.

CAPUT VIII.

Quonam tempore febrim excutere praestet.

Postremo etiam de tempore disputatur, intra quod febris moveri debeat; alii enim febrim protinus expellere volunt; alii aliquot eius accessiones ante expectare malunt, quam remedium adhibeant. Utramque sententiam examinabimus.

Qui initio nihil movent, febrim non metuunt, sed existimant, ita eam curationi magis opportunam fieri, et ipsam nonnunquam medicinae esse, si in longum

a) *Observ. de febr. Sect.* 3. §. 7. *Observ.* 20-21.
b) *De febr. Sect. V.* §. 9.

morbum, qui ante occupavit, ea incidat. Siquidem secundum Auctorem HIPPOCRATEM *securiſſima vero omnium et facillima ac longiſſima est quartana. Non enim solum ipsa a se ipsa talis est, sed etiam ab aliis magnis morbis liberat a)*. Et paulo magis infra: *a quartana correpti a magno morbo non corripiuntur; si vero corripiantur prius, et succedat quartana, liberantur b)* deinde: *quibuscunque sanis derepente dolores oboriuntur, in capitibus et statim voce privantur, ac stertunt hi in septem diebus pereunt, si non febris corripuerit c)*. Item: *a convulsione aut distensione nervorum vexato febris accedens morbum solvit d)* et inferius: *siquis ebrius derepente voce privetur, convulsus moritur, si non febris corripuerit, aut ubi ad horam, qua crapulae solvuntur, pervenit, loquatur e)*, rursum: *quibuscunque citra praecordium dolores fiunt, absque inflammatione, his febris accedens dolorem solvit f)*, porro: *quibuscunque ex urinae stillicidio volvulus accedit, hi in septem diebus pereunt, si non febre accedente urina satis fluxerit g)*. Deinde *quibuscunque hepar circum circa dolet, his febris accedens solvit dolorem h), mulieri, ex partu convulsione infestatae febrim supervenire bonum. Tetano et couvulsioni febrim supervenire bonum i). Convulsionem solvit febris acuta superveniens, quae prius non fuit, si vero prius fuit, iam exacerbata k)*. Eadem ornato sermone complexus est A. C. CELSUS *l)*. *Denique ipsa febris, quod maxime mirum videri potest, saepe praesidio est. Nam et praecordiorum dolores, si sine inflammatione sunt, finit, et in iecinoris dolore succurrit*

a) De morb. popul. Lib. I. Sect. 3.
b) Ibidem Lib. VI. Sect. 6. et Libr. aphor. Sectione V. aphor. 70.
c) Lib de iudic. Item Lib. aph. Sect. 6. aphor. 51.
d) Lib. aphor. Sect. IV. aph. 57.
e) Lib. aphor. Sect. V. aph. 5.
f) Lib. aphor. Sect VI. aph. 40.
g) Sect. VI. aph. 44.
h) Sect. VII. aph. 52.
i) De morbis Lib. I. Cap. IV.
k) Coac. praenot.
l) Lib. II. Cap. 8.

et nervorum distensionem rigoremque, si postea coepit, ex toto tollit; et ex difficultate urinae morbum tenuioris intestini ortum, si urinam per calorem movet, levat.

Febrim intermittentem ad longaevitatem disponere BOERHAAVIUS promittit *a*), vidit VAN SWIETEN vetustam cephaleam et inveteratum humeri dolorem evanuisse, dum febris quartana supervenerat *b*). Maximas cordis palpitationes quas medicina submovere non poterat, febris quartana superveniens sustulit *c*). Vidi iuvenes puerosque magnum post febrim quartanam corporis incrementum ac episse.

AEGROTUS CIV. Vir 50. annorum, spongiosi corporis habitus diu ex hypochondriis male habuit, ideoque multa atque diversa remedia adhibuit, frustra quidem.

Is cum forte in febrim tertianam incidet, eam, tanquam a qua auxilium expectabat, necquidquam movit. Imo, ubi aliquando discessit, eandem arrepto purgante pharmaco revocavit: donec ipsa, post plures circuitus, per se desiisset.

Finita febre multum ex hypochondriorum morbo minutum erat.

Post aliquot deinde menses quartana accessit, quae item aliquamdiu cum profectu insedit. Postremo, ubi ipsa defecit, hominem vetusti hypochondriorum vitii expertem reliquit. *Sed est circumspecti quoque hominis et novare interdum et augere morbum, et febres accendere, quia curationem, ubi id, quod est, non recipit, potest recipere id, quod futurum est.*

AEGROTUS CV. Vir 50. annos natus e dorso gibbus, octo annos continenter asthmaticus erat: intereaque diu noctuque peioribus accessionibus, quae persaepe inciderunt, vehementer excruciatus est. Laboriose enim spiravit, animam multa inter suspiria cum sibilo et anhelatione traxit, circum praecordia angebatur; cumque aut corpus movere, aut pedem elevare tentabat, strangulatus est: ad haec tussicula accessit, neque potuit

a) *De curandis morb. aph.* 754.
b) *Comment. in Boerhaavii aph.* 754.
c) *Memoires de l' acad des sciences de Paris l' an.* 1718. *hist. page* 110.

unquam aeger cubare, sed debuit in sedili erecta cum cervice sedere, suis suffultus brachiis: neque etiam per nares aërem ducere, et in his quoque olfaciendi facultatem amisit.

Quotiescunque vero febris intermittens incidit (incidit autem ter) protinus aeger et libere spirare et progredi facile potuit, et in lecto rursus cubare, et odores acute percipere, non in ipsa tantum febre sed et mediis inter accessiones diebus. Ut vero febris ipsa finem accepit, reversum protinus antiquum tormentum est. Neque in his medicamenta aperientia multusque sapo, neque gummata saliave neutra (quae ideo intra ipsam febrim praestiti, ut excitato per accessiones vehementiore sanguinis motu opportuniora auxilia evenirent) quidquam profecerunt. Hic enim expectatio fefellit, ubi curationem A. C. CELSUS promisit. *Intenditur enim saepe ex eo febris, et maior ortus calor simul et priora mala tollit, et spem remissionis inque ea curationis ostendit* a).

Ob quam causam alii febrim (quae ideo a februando sive a purificando nomen accepit) utique tanquam *Naturae machinam ad diffianda ea, quae sanguinem male habent*, intuentur; *atque naturae instrumentum, quo partes impuras a puris secernat* b); a qua, si promptius adhibito auxilio excutiatur, noxam metuunt, *ideoque curandam esse, ante omnia* (asserunt) *ne praemutare nimis hic cortex ingeratur, ante scilicet, quam morbus suo se marte aliquantisper protriverit: nisi collabentes et iam fractae aegri vires eundem temporius sumendum esse dictaverint* c), quam sententiam BOERHAAVIUS *d*) multique alii medici receperunt.

Contra alii nihil horum esse statuunt; sed febri protinus medendum esse postulant. Ipsum enim HIPPOCRATEM sibi saepe repugnasse: cum modo *ex febre longa tumores aut dolores in articulis oboriri* e) dixerit;

a) *A. C. CELSUS Lib III. Cap. 9.*
b) *SYDENHAM Sect. I. Cap. 4.*
c) *SYDENHAM de morbis acutis Sect. I. Cap. 5.*
d) *De cognoscendis et curandis morbis aphor. 767.*
e) *Libr. Aphor. Sect. IV. aphor. 44.*

modo *a quartanis hydropem esse a*), modo iterum quartanam tanquam *securissimam omnium et facillimam* laudaverit *b*).

Neque semper febrim magno morbo si incidat, mederi: veluti experientia docuit.

AEGROTUS CVI. Iuvenem annos 24. natum a longo iam tempore morbus caducus male habebat, qui quovis mense tanquam per certum circuitum prehendere consueverat.

In hunc cum forte febris quartana incidisset, eam, ob id, quod praesidio esse posset, duos menses reliquimus. Intraque id temporis his, quae epilepticos iuvare dicuntur, occurrimus. Nihilominus morbus caducus nunc cum febre quam olim absque febre aegrum saepius excruciavit.

AEGROTUS CVII. Iuvenem annos 28. natum febris quartana mense Martio anno 1755. prehendit, quae non multum quidem ursit, sed sex tantum horas accessione implevit, et leve frigus exiguumque calorem habuit, ipsum edendi desiderium integrum relinquens.

Ista febris, propterea quod et quartana et facilis et vernalis et satis commoda erat, potuit utique secundum multorum medicorum sententiam pro tuta haberi, simul et sanguinem, de quo quod muco abundet, ante sciebam, bonum efficere.

Post quartum circuitum ortus in dextro inguine acutus dolor est; unaque ex glandulis, quae ibi positae sunt, intumuit. Isti tumori, ut vitiosam materiam, quam recepit, facta suppuratione exspuat, impositum cataplasma suppurans est.

At praeter spem expectationemque omnis proxima nocte et tumor et dolor evanuerunt; simul et universum corpus vehementer convulsum est.

Ob quam causam fomentis acribus ad locum ante affectum, emplastrisque vesicatoriis, acribus item enematibus et decoctis sudoriferis occursum est; scilicet quae possent repulsam materiam sive ad priorem glandulam revocare, sive subtrahere a capite, sive extus pellere.

a) *Lib. de aere et locis Sect. I §. 26.*
b) *De morb pop. Lib. I. Sect. 3.*

Nihilominus retenta intus noxa aegrum continentes convulsit. Quare a proxima accessione (ut quidam promittunt) sperandum auxilium erat. Verum haec, ut incepit, aegrum vehementius agitavit, et media in febre convulsum iugulavit.

Contra a febre ipsa convulsiones esse, ut supra *a*) dictum est: imo saepe per alium morbum, qui ob febrim intermittentem est, ceu lethargum, pleuritidemve aut cuiuspiam visceris inflammationem aegros praecipitari aut denique per longum morbum, quem induxit, hydropem puta, aut durum alicuius visceris tumorem extingui. Quod item supra *b*) positum a me est.

Neque perpetuum esse, quod olim HIPPOCRATES *c*) scripsit, febres intermittentes a periculo vacare, etsi continuae ubi intermiserint, expertes periculi sint *d*).

Neque verum esse, quod quidam volunt, sanguinem per ipsam febrim purificari. Quod etiam his satis superque colligere licet; quoniam saepe hydrops, saepe durus in infimo ventre tumor, saepe alius quidam malus corporis affectus a febre remanet.

Quoniam, quorum sanguis floridus perfectusque ante febrim fuerat, idem deinde, cum febris insedit, tenax, mucosus, viridis, lividus, et diversi omnino coloris est, ubi e vena mittitur: quod experimentum saepe saepius coepi, etiam de his, qui piscibus potissimum vescuntur, propterea quod iisdem de esu carnium per religionem interdictum est. Quoniam, qui sanguinem ante vitiatum habebant, post ex febre, siquidem ea incidit, peiorem eundem acceperunt. Nam qui ex malo corporis habitu eo deciderunt, citius hydropici fiunt, quam qui integra corpora ante habebant. Ob quam rationem pueri atque pauperes homines magis obnoxii hydropi sunt.

Neque ideo iuvenem per duos postea menses alternis diebus oscitationem, pandiculationem, miros borborygmos, abdominis tumorem, aphoniam et anxietatem

a) *Lib. II. cap. XIII.*
b) *Lib. II. et III.*
c) *De morb. pop Lib. II. Sec 3.*
d) *Lib. aphor. Sect. IV. aph. 43. et Sect. VII aph 62.*

intolerabilem passum fuisse *a*), quoniam eius febris citius quam convenisset, suppressa fuit.

Neque ob eandem rationem iuvenem et foeminam ipso tempore, quo febris ante accedere consueverat, atrocissimos in articulis dolores, posteaque strangulationem et veluti apoplexiam habuisse *b*). Neque ob similem causam virginem (de qua, quod febris intermittens per medicamenta calida versa in continuam, iterumque reversa in intermittentem fuerit, scriptum est) per annum fere integrum traxisse, simul et miris atque variis malis affectam fuisse *c*). Sed od id, quod horum febris non ex integro expuncta fuit; sed aliquae adhuc eius reliquiae corpori adhaeserunt. Contra vero, quoties febris ex toto excussa fuerit, nihil unquam adversi accidisse, sed integram valetudinem constitisse. Quod item paulo ante prolatis in medium experimentis, manifestum fuit. Ita WERLHOF febrim post primam accessionem a se ipso semovit *d*) et aeger *e*) post subito submotam febrim, etiam a vetusto morbo liberatus est: et decem alii aegri *f*) quorum febris quantocius profligata est, optime et constanter valuerunt. Et RICHARDUS MORTON in curandis febribus intermittentibus exercitatissimus *nulli Auctor erat, ut vel secundus paroxismus ultro permittatur g*).

Similiter olim febrim cortice peruviano ante iugulavi, quam potuit ea in certos circuitus distingui. Neque tali curatione quisquam offensus est. Observando item attigi, febrim, quae diu insedit, corticis plus ad curationem requisivisse, et magis obnoxiam fuisse recidivis, quam quae ut incepit, protinus expulsa est. Imo plurimi ex his, qui Pleuritide (de qua supra *h*) scriptum est) affecti erant, febre intermittente ante diu laborabant.

a) *VAN SWIETEN Comment. in Boerhaav. aph.* 767 *pag.* 562.
b) *Medical Esays Tom IV. cap.* 24.
c) *Ibidem Tom. I. cap.* 31.
d) *Sect. IV. §.* 3. *Observat.* 23.
e) *Ibidem Observ* 24.
f) *Ibidem Sect. IV. §.* 3. *Observat.* 26.
g) *Exercit I. cap.* 5.
h) *Lib. II. cap. VI.*

Insuper rectae rationi consentaneum esse putant, posse ipsam febris materiam, ut quoddam aliud venenum vel dysentericum vel venereum multiplicari inveterando. Haecque ut sanum corpus, in quod ab aegroto intravit, nonnunquam infecit: an non poterit aegrum, quod diu occupat, magis vitiare? Nam neque durus viscerum tumor, neque hydrops, cum febre incipit, sed longas febres sequitur: Quod si porro verum esset, quod febris sanguinem purificet, atque februet, deberent utique ii, quos febris totum annum tenuit, ita puri esse, ut nihil ab his februandum purificandumque superesse videatur: cum e contra ipsi diu post hanc ipsam febrim, imo integro saepe vitae curriculo, vitiatae valetudinis maneant.

Neque omnino eorum standum esse consiliis, qui febri submoveri ante nolunt, quam vitiata materia, proprio suae febris impetu fracta atque contrita fuerit. Posse enim eandem, posteaquam febris cortice subacta est, tutius, quamvis tardius moderata vasorum agitatione confringi atque conteri, sic ut insensibiliter e corpore exeat.

Contra alii cortice peruviano supprimi quidem ad tempus aliquod febrim, at non expelli. Quare tutius esse putant, ut olim SYDENHAM proposuit, febrim ipsam aliquamdiu corpori ante relinquere, quam curatio tentetur. Sic enim morbum ubi se ipsum aliquantum contrivit, curationi opportuniorem fieri, qui adhibito deinde auxilio expeditius tolli queat; secus obnoxium eundem recidivis fore.

Cum haec per multa volumina, perque magnae contensionis disputationes a Medicis saepe tractata sint atque tractentur, subiiciendum est, quae proxima vero videri possint, neque addicta alterutri opinioni neque ab utraque nimium abhorrentia, sed media quodammodo inter diversas sententias. Igitur in diversis corporis vitiis cum febris intermittens saepe prosit, saepe etiam noceat, vix ulla in his perpetua praecepta medicinalis ars recipit: sed modo febre, modo medicamentis sanitas quaerenda est. Itaque, si vetustus quidam morbus occupavit, inque eo febris intermittens, quae intervenit,

spem curationis ostendat, febris ipsa relinqui, et ubi per se forte desierit, adhibito protinus purgante pharmaco revocari debet, et attendi an curationem promittat. Quod si vero ex ea aut nullus sequatur profectus, aut nova vitia succrescere incipiant, protinus febrim cortice peruviano excutere expedit. *Neque hercule satis est, ipsas tantum febres Medicum intueri, sed etiam totius corporis habitum, et ad eum dirigere curationem, seu supersunt vires, seu desunt, seu qui mali affectus interveniunt a)*.

At si integrum corpus febris inciderit, debet ipsa per aliquod tempus relinqui; donec eius fomes, cum quo miasma convenit, per febrim ipsam motus coctusque sit, et deinde adhibito cortice peruviano expungi. Sic enim ea non revertitur. Signa vero, per quae scire licet, quod cocta materia sit, superiore Libro primo comprehensa sunt.

a) *A. C. CELSUS Lib. III. cap. 3.*

FINIS.

INDEX

LIBRORUM ET CAPITUM.

LIBER I.

pag.

CAPUT 1. *Quae febris intermittens, et quotuplex ea sit.* 5
2. *Quae sint febrium intermittentium causae* 8
3. *De signis febris intermittentis, atque de eius stadiis.* 21
4. *An febris intermittens crisi finiatur.* 28
5. *Quomodo febri intermittenti medendum sit.* 35
6. *Ob quam causam febris nonnunquam difficulter superetur, et cur eadem saepe revertatur.* 53
7. *De recidivarum febrium ordine.* 60
8. *Mulier gravida, si febre intermittente laboret, quomodo curari debeat.* 63
9. *Si nutrix febre intermittente tenetur.* 65

LIBER II.

CAPUT 1. *Acutus dolor capitis, si febris intermittens est.* 67
2. *Febris intermittens Cari causa.* 70
3. *Febris intermittens Ophthalmia.* 72
4. *Febris intermittens, quae Pleuritidem mentitur.* 73
5. *Febris intermittens, quae Catarrhum mentitur.* 81
6. *Tussis sicca, quae febrim proxime antecedit.* 84
7. *Febris intermittens ut Asthma.* 85
8. *Febris intermittens sub Vomitus figura.* 86
9. *Febris intermittens sub dolore colico latens.* 88

pag.

10. *Febris intermittens veluti Cholera.* 89
11. *Febris intermittens, quae Arthritidem mentitur.* 90
12. *Febris intermittens sub passionis hystericae larva,* 92
13. *Febris intermittens sub convulsione latens.* 95
14. *Febris intermittens Phthisi pulmonali simillima.* 97
15. *Febris intermittens ut continua.* 99
16. *Febris intermittens anomala.* 109
17. *Febris intermittens, quae unica accessione absolvitur.* 115

LIBER III.

CAPUT 1. *Tumor abdominis a febre intermittente.* 117
2. *Icterus ex febre intermittente.* 120
3. *Maculae a febre intermittente.* 124
4. *Hydrops a febre intermittente.* 125
5. *Excretiones cohibitae a febre intermittente.* 133
6. *Excretiones nimiae a febre intermittente.* 136
7. *Bonus corporis habitus a cortice peruviano.* 139
8. *Quonam tempore febrim excutere praestet?* 147

=INN. 9219=